

แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนริมแม่น้ำปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต แผน ก แบบ ก 2

ภาควิชาสาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนริมแม่น้ำปากพอง จังหวัด
นครศรีธรรมราช

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต แผน ก แบบ ก 2
ภาควิชาสาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

CULTURAL LANDSCAPE MANAGEMENT: A CASE STUDY OF PAKPHA-NANG
COMMUNITY, NAKHON SI THAMMARAT

By
MR. Nonthawat RODNIAM

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Landscape Architecture (Master of Landscape Architecture Program)

Department of Division of Landscape Architecture

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2020

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

59060207 : หลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต แผน ก แบบ ก 2

คำสำคัญ : ภูมิทัศน์วัฒนธรรม, แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

นาย นนทวัฒน์ รอดเนียม: แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยสิทธิ์ ด้านกิตติกุล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อให้สามารถระบุองค์ประกอบ คุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม รวมถึงปัญหาและสถานการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้น สำหรับการเสนอแนวทางในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาใน 2 กระบวนการคือ 1) กระบวนการศึกษา คือ การศึกษาแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลของพื้นที่ศึกษา 2) กระบวนการชุมชน คือการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีการสังเกตบันทึกข้อมูล และการสัมภาษณ์ข้อมูลด้านคุณค่าและความสำคัญขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การประเมินคุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา เพื่อใช้วิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มที่มีผลมาจากปัจจัยภายในและภายนอกควบคู่กันไป เพื่อการวิเคราะห์ที่ได้นั้นจะนำไปสู่แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและการจัดการของพื้นที่

ผลวิจัยพบว่า

1. องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ประกอบด้วย ความสำคัญของชุมชน วัฒนธรรมและวิถีชีวิต สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ส่วนด้านนามธรรม ประกอบด้วย ประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐานของชุมชน วัฒนธรรมและวิถีชีวิต กิจกรรมเด่นและวัฒนธรรมที่ดำเนินกิจกรรมมีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น แสดงออกถึงอัตลักษณ์ เอกลักษณ์นั้น ๆ ของชุมชน

2. การศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ประเด็นปัญหา และอุปสรรคในการดำรงรักษาย่านชุมชน ทำให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนแม่น้ำปากพนัง ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน รวมทั้งศักยภาพ ปัญหาของพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์ ชุมชนริมแม่น้ำปากพนังมีจุดแข็งในทางด้านที่ตั้ง อีกทั้งยังมีความหลากหลายของสถาปัตยกรรม และสังคมอีกด้วย แต่ยังมีอุปสรรคที่ส่งผลให้ค่าของพื้นที่ทางวัฒนธรรมลดลง ได้แก่ การขาดการควบคุมทางด้านสถาปัตยกรรม ความชอบทางเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบมาจากปัญหาหลาย ๆ ด้าน

3. แนวทางในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นใช้วิธีการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ศึกษารวมถึงการนำเสนอแนวทางในการจัดรูปแบบของระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการของพื้นที่ศึกษาที่จะส่งผลต่อการอนุรักษ์ รักษา ส่งเสริมให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีการสืบทอด และคงอยู่ต่อไป และได้รับการสนับสนุนจากคนในท้องถิ่น องค์กรชุมชน หน่วยงานราชการและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ เพื่อให้การจัดการ เกิดการอนุรักษ์ การสืบทอดภูมิทัศน์วัฒนธรรมของคนในพื้นที่รุ่นสู่รุ่นต่อไป ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายของการจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืน

59060207 : Major (Master of Landscape Architecture Program)

Keyword : Cultural Landscape, Cultural Management

MR. NONTHAWAT RODNIAM : CULTURAL LANDSCAPE MANAGEMENT: A CASE STUDY OF PAKPHA-NANG COMMUNITY, NAKHON SI THAMMARAT THESIS ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR CHAISIT DANKITIKUL

This research aims to study cultural landscape management process to be able to specify the composition, value and importance of cultural landscape. Moreover, to specify the problem and current situation of cultural landscape for proposing the cultural landscape management guidelines of Pak-Phanang riverside community, Nakhon Si Thammarat. The method of this research had performed using 2 processes were 1.) Study process is the study of related concepts and study area 2.) Community process is the field sample collection using observation and interview method for value and importance of cultural landscape composition data in study area.

For data analysis, the value and importance of cultural landscape assessment had been used to analyze the situation and trend of cultural landscape that affected from internal and external factors. The results of this study will lead to the trends of change and management in study area.

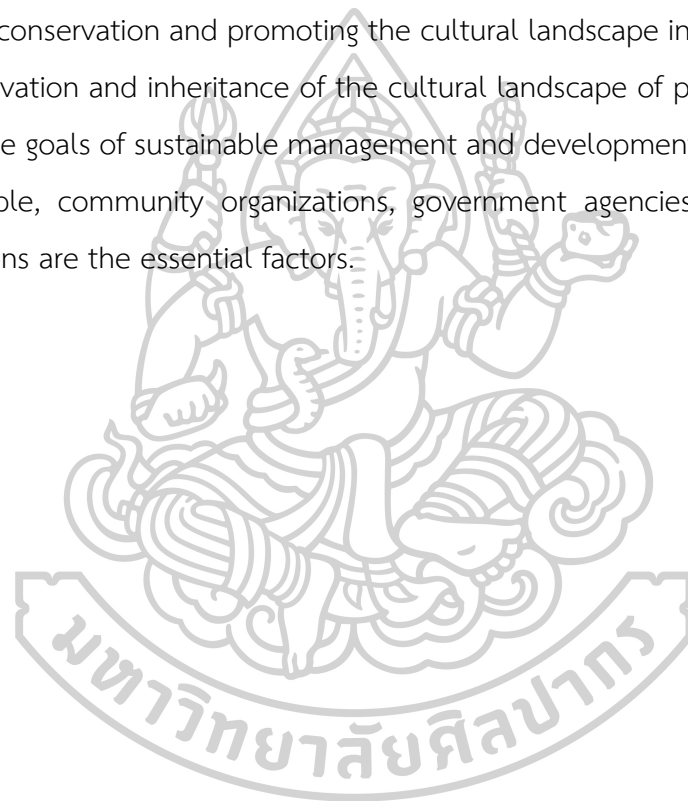
The results found that

1. The concrete compositions of cultural landscape are composed of the importance of community, culture and life style and environmental condition. For abstract composition are composed of the history of community, culture and life style settlement. Moreover, the results found that the outstanding activities and culture has been transferred from generation to generation, which express the identity of community

2. The results of problem situation and community maintaining obstruction analysis had been shown the value and importance of cultural landscape in Pak-Phanang community and also include the potential and problem in study area

that affect the persistence of the landscape. Pak-Phanang riverside community present the strengths in location and the several of architecture and social. However, Pak-Phanang riverside community also present the obstructions that can reduce the importance of culture such as the lack of architectural control and the economic stagnation from several problems.

3. Cultural landscape management guidelines: the conservation and development and formatting utilities guidelines presentation of study area that will affect the conservation and promoting the cultural landscape inheritance. To manage the conservation and inheritance of the cultural landscape of people in Pak-Phanang which is the goals of sustainable management and development, the supporting from local people, community organizations, government agencies, and other related-organizations are the essential factors.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เพราะได้รับการอนุเคราะห์จาก รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยสิทธิ์ ต่านกิตติกุล ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน และให้ คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้วิจัย รวมถึง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ม.ล.วุฒิพงษ์ ทวีวงศ์ ผู้ช่วย ศาสตราจารย์ ดร.สินีนารถ ศุกลรัตน์เมธี ผู้ทรงคุณวุฒิ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำ และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ส่งผลให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบ ขอบพระคุณในความกรุณาของท่านเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์สุเมธ รุจิวิณิชย์กุล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิรุจ ถิ่นนคร ที่ให้ คำปรึกษา คำแนะนำ และแนวทางเพื่อนำมาปรับใช้ในการทำงานวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์นพดล ปรีชา ที่กรุณาในการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับกระบวนการ ขั้นตอน และการใช้เครื่องมือในการทำงานวิจัย รวมถึงคำแนะนำในการจัดรูปเล่มของวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณคณะผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองปากพอง จังหวัด นครศรีธรรมราช ที่อนุเคราะห์ข้อมูล รวมถึงประชาชนในพื้นที่ที่ให้ความร่วมมืออย่างยิ่งในการเก็บข้อมูล ส่งผลให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินการวิจัยจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

คุณค่าหรือประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาพระคุณบิดา มารดา และบูรพาจารย์ทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอนวิชาความรู้ และเมตตาแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด คอยสนับสนุน เป็นกำลังใจอย่างดียิ่งเสมอมา

นนทวัฒน์ รอดเนียม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	18
1.1 ความเป็นมาของโครงการ.....	18
1.2 วัตถุประสงค์	19
1.3 คำถามการวิจัย.....	19
1.4 ขอบเขตงานวิจัย	20
1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	20
1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา	22
1.5 ขั้นตอนการวิจัย	22
1.6 วิธีการวิจัย	23
1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น	23
1.8 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	23
1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	24
บทที่ 2 ความหมาย ทฤษฎี แนวความคิด และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง.....	25
2.1 ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	25
2.2 แนวความคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	27
2.2.1 แนวคิด ทฤษฎีทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	27

2.2.2 แนวคิดการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม	31
2.3 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35
2.3.1 กรณีศึกษา.....	35
บทที่ 3 การดำเนินงานวิจัย	50
3.1 กรอบทฤษฎี แนวความคิด	50
3.1.1 การจัดการข้อมูล	50
3.1.2 การแปลความหมายข้อมูล	51
3.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวางแผน.....	51
3.1.4 การสรุปผลการดำเนินงาน.....	51
3.2 กระบวนการวิจัย.....	52
3.2.1 การศึกษารวบรวมข้อมูล.....	52
3.2.2 การแปลความหมายข้อมูล.....	53
3.2.3 การระบุประเภท คุณค่าความสำคัญของชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง.....	53
3.2.4 สํารวจจัดทำเอกสารข้อมูล.....	53
3.2.5 การประเมิน การพิจารณาคุณค่าความสำคัญ.....	54
3.2.6 วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันก่อนการจัดการ.....	54
3.2.7 การจัดทำข้อเสนอแนะ และแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม	54
3.3 การเลือกพื้นที่ศึกษา.....	55
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	55
3.4.1 การบันทึกและสำรวจลักษณะของพื้นที่	55
3.4.2 แบบสัมภาษณ์ สอบถาม	56
3.5 การรวบรวมข้อมูล.....	56
3.5.1 ข้อมูลและประเภทข้อมูล	56
3.5.2 การเก็บข้อมูล.....	56

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	57
3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิ.....	57
3.6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ.....	57
บทที่ 4 บริบทของพื้นที่ศึกษา	58
4.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดนครศรีธรรมราช	58
4.2 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา	60
4.2.1 พัฒนาการด้านประวัติศาสตร์	60
4.2.2 ลักษณะทางกายภาพ.....	64
4.2.3 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม.....	74
4.2.4 ลักษณะทางเศรษฐกิจ.....	77
4.2.5 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	77
4.3 การจัดการข้อมูลด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง.....	78
4.3.1 การสรุปคุณลักษณะสำคัญของชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง.....	78
4.4 การแปลความหมายข้อมูล	91
4.4.1 คุณค่าและความสำคัญของชุมชน.....	91
4.4.2 วัฒนธรรมและวิถีชีวิต.....	92
4.4.3 กลุ่มชนชาติและชาติพันธุ์.....	93
4.4.4 ความสัมพันธ์ของชุมชนกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ.....	94
4.5 การระบุสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม.....	94
4.6 การสำรวจจัดทำเอกสารข้อมูล	94
4.7 คุณค่าและความสำคัญด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา.....	98
4.7.1 ด้านคุณค่า (Value).....	98
4.7.2 ด้านข้อมูลทางสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์.....	98

บทที่ 5 การศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ ประเด็นปัญหา และอุปสรรคในการดำรงรักษาย่านชุมชน	100
5.1 การวิเคราะห์ศักยภาพและปัญหาในพื้นที่ศึกษา	100
5.1.1 บทบาทและศักยภาพของพื้นที่	100
5.1.2 สถานการณ์ปัญหาของพื้นที่	101
5.1.3 โครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการ	105
5.1.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่	105
5.2 เหตุและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง	108
5.2.1 ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมคงอยู่	108
5.2.2 ปัจจัยและภัยคุกคามที่ทำให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเสื่อมลง	109
5.3 สรุปการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล	110
5.3.1 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง	110
5.3.2 ทิศทางการเปลี่ยนแปลงของชุมชน	111
5.3.3 สรุปปัญหา อุปสรรค โอกาส และข้อจำกัดของการอนุรักษ์พื้นที่	111
บทที่ 6 การเสนอแนวทางในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง	114
6.1 วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ เป้าหมายในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา	114
6.1.1 วัตถุประสงค์การอนุรักษ์และพัฒนา	115
6.2 เป้าหมายในการอนุรักษ์และการจัดการ	118
6.2.1 การพัฒนาเมือง	118
6.2.2. ความร่วมมือ การตระหนัก	118
6.3 แนวคิดในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง	119
6.3.2 การอนุรักษ์ศาสนสถาน และพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม	119
6.3.3 การอนุรักษ์พื้นที่ที่มีความสำคัญทางสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ	119
6.3.4 การปรับปรุงพื้นที่สาธารณะ ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานของเมือง	119

6.3.5 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของเมือง	119
6.4 รูปแบบและวิธีการในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำปากพั้ง	120
6.4.1 การดูแลรักษา การบำรุง และ การฟื้นฟูพื้นที่องค์ประกอบทางวัฒนธรรม	120
6.5 แนวทางในการจัดการพื้นที่องค์ประกอบทางวัฒนธรรม	120
6.5.1 ข้อเสนอแนวทางในการจัดการด้านประเพณี ความเชื่อ และประวัติศาสตร์.....	121
6.5.2 ข้อเสนอแนะแนวทางในการออกแบบสถาปัตยกรรม	122
6.5.3 ข้อเสนอแนวทางในการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม	124
6.6 มาตรการสร้างแรงจูงใจและควบคุม	127
6.6.1 มาตรการการสร้างแรงจูงใจ (Enabling Measure)	127
6.6.2 มาตรการเชิงควบคุม (Controlling Measure).....	128
6.7 บทบาทของหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง.....	129
6.7.1 องค์กระดับชุมชน	129
6.7.2 หน่วยงานส่วนท้องถิ่น.....	129
6.7.3 องค์กรเอกชน	129
บทที่ 7 บทสรุป.....	130
7.1 สรุปผลการวิจัย.....	130
7.1.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	131
7.1.2 ผลวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการจัดการ	131
7.1.3 ผลการศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ประเด็นปัญหา และอุปสรรคในการดำรงรักษาย่าน ชุมชน.....	132
7.1.4 แนวทางในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่.....	132
7.2 ข้อจำกัดในการวิจัย.....	133
7.2.1 การเก็บข้อมูล	133
7.2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล	133

7.2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน.....	133
7.3 ข้อเสนอสำหรับการทำการวิจัยครั้งต่อไป	134
7.3.1 การศึกษาข้อมูลจากชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง	134
7.3.2 การศึกษาข้อมูลจากคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่.....	134
7.3.3 การศึกษานโยบายของหน่วยงานรัฐ	134
ภาคผนวก ก.....	136
1. ผังเมืองรวมเมืองปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2555	136
1.1 การใช้ประโยชน์ที่ดิน	136
1.2 เนื้อหาตามข้อ 4 ของผังเมืองรวมเมืองปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2555 .	138
2. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535	139
3.กฎกระทรวง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงฯ พ.ศ.2547.....	140
ภาคผนวก ข.....	144
1. แบบสอบถาม.....	144
2. การสัมภาษณ์.....	146
รายการอ้างอิง.....	147
ประวัติผู้เขียน.....	151

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1.1	พื้นที่การศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างอำเภอเมืองนครศรีฯ กับ อำเภอปากพนัง	20
ภาพที่ 1.2	พื้นที่การศึกษาระดับพื้นที่ ชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง	21
ภาพที่ 2.1	ขอบเขตพื้นที่อนุรักษ์สำคัญบริเวณวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและพื้นที่กันชน	39
ภาพที่ 2.2	แนวความคิดในการปรับปรุงระบบสัญญาณ	40
ภาพที่ 2.3	แนวความคิดในควบคุมอาคาร	41
ภาพที่ 2.4	พื้นที่เทศบาลตำบลนครชุม	42
ภาพที่ 2.5	ลักษณะพื้นที่ปากคลองสวนหมาก	43
ภาพที่ 2.6	ภาพปัจจุบันของพื้นที่ปากคลองสวนหมาก	44
ภาพที่ 2.7	ข้อเสนอแนะในการใช้พื้นที่ชุมชน	45
ภาพที่ 2.8	แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม	46
ภาพที่ 3.1	ขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัย	52
ภาพที่ 4.1	แสดงพื้นที่ตั้งจังหวัดนครศรีธรรมราช	59
ภาพที่ 4.2	แสดงภาพวิถีชีวิตของชุมชนริมแม่น้ำปากพนังในอดีต	61
ภาพที่ 4.3	เส้นทางการเดินเรือระหว่างประเทศในอดีต	63
ภาพที่ 4.4	เส้นทางการเดินเรือภายในประเทศในอดีต	63
ภาพที่ 4.5	แผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินผังเมืองรวมเมืองปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ... พ.ศ.2555	67
ภาพที่ 4.6	การตั้งถิ่นฐานและการกระจายตัวของชุมชนริมแม่น้ำปากพนังในปัจจุบัน	68
ภาพที่ 4.7	แผนผังการใช้ประโยชน์อาคารของพื้นที่ศึกษา	69
ภาพที่ 4.8	ท่าเรือ และเรือยนต์ข้ามฟากแม่น้ำปากพนัง	70
ภาพที่ 4.9	แผนผังโครงข่ายคมนาคม	71
ภาพที่ 4.10	เส้นทางการคมนาคมของพื้นที่ศึกษา	72

ภาพที่ 4.11 ต้นจาก (พืชพันธุ์พื้นถิ่น) และผลิตภัณฑ์จากต้นจาก.....	73
ภาพที่ 4.12 ประเพณีลากพระและแข่งขันเรือเพรียว.....	75
ภาพที่ 4.13 ภาพขนมต้น และการซัดหลุด.....	75
ภาพที่ 4.14 ภาพประเพณีสารทเดือนสิบ.....	76
ภาพที่ 4.15 ภาพย่อ.....	76
ภาพที่ 4.16 ลักษณะทางเศรษฐกิจชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง.....	77
ภาพที่ 4.17 ลักษณะสถาปัตยกรรมจีน – โปรตุเกส (Shino Portuguese).....	77
ภาพที่ 4.18 สถาปัตยกรรมเพื่อพักอาศัย (อาคารไม้).....	78
ภาพที่ 4.19 สถาปัตยกรรมเพื่อพักอาศัย (อาคารก่ออิฐฉาบปูน อาคารครึ่งปูนครึ่งไม้).....	79
ภาพที่ 4.20 สถาปัตยกรรมเพื่อพักอาศัย (สถาปัตยกรรมจีน – โปรตุเกส).....	79
ภาพที่ 4.21 สถาปัตยกรรมเพื่อการพาณิชย์กรรม.....	79
ภาพที่ 4.22 โรงสี 1 (โรงสีเอี่ยมเส็ง).....	80
ภาพที่ 4.23 โรงสี 2 (โรงสีเอี่ยมหลี).....	80
ภาพที่ 4.24 โรงสี 3 (โรงสีเอี่ยมเซียง).....	81
ภาพที่ 4.25 โรงสี 6 (ฮงเซียงเฮง).....	81
ภาพที่ 4.26 โรงสี 7 (โรงสีหยิกเส็งจัน).....	81
ภาพที่ 4.27 โรงสี 8 (โรงสีเตาเส็ง).....	82
ภาพที่ 4.28 โรงสี 9 โรงสีงวนไถ่.....	82
ภาพที่ 4.29 โรงสี 10 (โรงสีแม่หนูพิน).....	82
ภาพที่ 4.30 ตำแหน่งที่ตั้งของโรงสีไฟ.....	83
ภาพที่ 4.31 วัดนันทาราม (วัดใต้ ฝั่งตะวันออก) หลวงพ่อผุด และศิวิลิ่งค์.....	84
ภาพที่ 4.32 อุโบสถหลังใหม่ และหลังเก่าของวัดรามประดิษฐ์.....	85
ภาพที่ 4.33 วัดเสาธงทอง และเสาธงทองอันเป็นสัญลักษณ์ของวัด.....	85
ภาพที่ 4.34 เจดีย์อุโบสถทรงลังกา และศาสนสถานของวัดรัตนาราม.....	85

ภาพที่ 4.35 เจดีย์ และศาสนสถานของวัดเขมวงศาราม	86
ภาพที่ 4.36 ศาลาประดิษฐานรูปปั้นพ่อท่านเจิม รูปปั้นหลวงปู่ทวด และรูปปั้นพระอภัยมณีเป่าปี่นาง ผีเสื้อสมุทร ในบริเวณวัดศรีสมบุญ	86
ภาพที่ 4.37 ศาสนสถานของวัดนาควารีย์.....	87
ภาพที่ 4.38 อุโบสถของวัด และพระพุทธรูปศิลาอ่อนปางมารวิชัย ศิลปะแบบพม่าของวัดคงคาสวัสดิ์	87
ภาพที่ 4.39 อุโบสถของวัด และพระพุทธรูปศิลาอ่อนปางมารวิชัย ศิลปะแบบพม่าของวัดสระแก้ว. 87	
ภาพที่ 4.40 ธรรมสถาน “จิบเต็กเซียงตึง”	88
ภาพที่ 4.41 ธรรมสถาน “ศาลเจ้านาจาไทจื้อ”	88
ภาพที่ 4.42 มัสยิดดารุลนาอิม	88
ภาพที่ 4.43 แสดงตำแหน่งศาสนสถาน	89
ภาพที่ 4.44 คุณลักษณะและความสำคัญด้านสภาพแวดล้อมสรรค์สร้าง	95
ภาพที่ 4.45 คุณลักษณะและความสำคัญด้านสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม	96
ภาพที่ 4.46 ตำแหน่งของการอาคารแต่ละรูปแบบในพื้นที่ศึกษาที่มีความสำคัญและรูปแบบ ลักษณะ ทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกัน	97
ภาพที่ 5.2 แผนผังโครงสร้างการบริหารของเทศบาลเมืองปากพอง.....	105
ภาพที่ 5.3 แผนที่ท้ายกระทรง	107
ภาพที่ 5. 4 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ของอาคาร ของโรงสี1 (โรงสีเอี่ยมเส็ง) จากโรงสีไฟมา เป็นคอนโดรีนกันางแอน	109
ภาพที่ 5. 5 โรงสีไฟที่เกิดการทิ้งร้าง และยังคงมีปล่องควันโรงสีหลงเหลือให้เห็นอยู่.....	110
ภาพที่ 6.1 กระบวนการการศึกษาแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพอง. 118	
ภาพที่ 6.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพอง.....	127

บทที่ 1

บทนำ

ชุมชนริมแม่น้ำปากพอง อำเภอปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีความโดดเด่นด้านคุณค่าและลักษณะทางกายภาพของย่านชุมชนเก่าที่มีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม การค้าขาย การเกษตรกรรมที่สำคัญของภาคใต้ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยเป็นพื้นที่ที่มนุษย์สามารถรับรู้ได้ถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่ อันเป็นผลที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ในอดีต ซึ่งเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกันในด้าน “วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และการเปลี่ยนแปลง” ก่อให้เกิดรูปแบบทาง “วัฒนธรรม” สิ่งที่มีมนุษย์ทำขึ้น สร้างขึ้น และคิดค้นขึ้น เพื่อใช้ในการดำรงอยู่ การสืบทอด และพัฒนาสังคมของตนเอง แสดงถึงการเจริญงอกงามของสังคม และวิถีชีวิตในพื้นที่

ทั้งนี้ เมื่อเวลาผ่านไป การดำรงชีวิตเปลี่ยนไปก็ต้องยอมส่งผลให้ภูมิทัศน์เปลี่ยนแปลงไป “การจัดการ” จึงเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การศึกษาอดีตเพื่อเป็นความรู้ในการพัฒนาปัจจุบัน และอนาคต การศึกษาเรื่อง “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” นั้นเป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ การกระทำต่อกัน ระหว่างวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นและเพื่อศึกษาองค์ประกอบ กระบวนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เหมาะสม โดยในบทนี้จะกล่าวถึงความสำคัญและรูปแบบ ขั้นตอนของการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

การพัฒนาของเมืองที่ผ่านมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านต่อลักษณะทางกายภาพของชุมชนริมแม่น้ำปากพอง ซึ่งแต่เดิมเป็นเมืองท่าที่สำคัญของจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยในอดีตเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวและเครื่องเทศต่าง ๆ มากมาย อันเนื่องมาจากการมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมต่อการขนส่งสินค้าทางเรือ การประมง มีเรือเดินทะเลรับส่งคนโดยสารจากปากพองไปต่างประเทศถึงรัฐตรังกานู ประเทศมาเลเซีย เรือเดินทะเลค้าขายระหว่างปากพองกับกรุงเทพฯ และสินค้าจากพื้นที่ใกล้เคียงที่ส่งไปต่างประเทศหรือกรุงเทพฯ จะต้องผ่านปากพองทั้งสิ้น แม้กระทั่งในปัจจุบันปากพองก็ยังคงเป็นเมืองเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดนครศรีธรรมราช

ดังนั้นเพื่อให้การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดคุณค่าและยาวนานมากที่สุด เกิดการตระหนักถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรานั้นเป็น

สิ่งจำเป็นที่ต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจ เนื่องด้วยสภาพแวดล้อมในปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มี และได้ถูกทำลายลงไปเพียงเพราะการขาดความรู้ ความเข้าใจในการตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของชุมชนแม่น้ำปากพนังที่มีการเปลี่ยนแปลงมาอย่างยาวนาน โดยในปัจจุบันนั้นก็ยังคงปรากฏร่องรอยของการจัดการภูมิทัศน์และมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีต วิถีชีวิตของย่านการค้าเก่า รูปแบบทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมของบ้านเรือน รวมไปถึงองค์ประกอบทางวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ที่ทรงคุณค่าและควรแก่การศึกษาอย่างเป็นระบบ

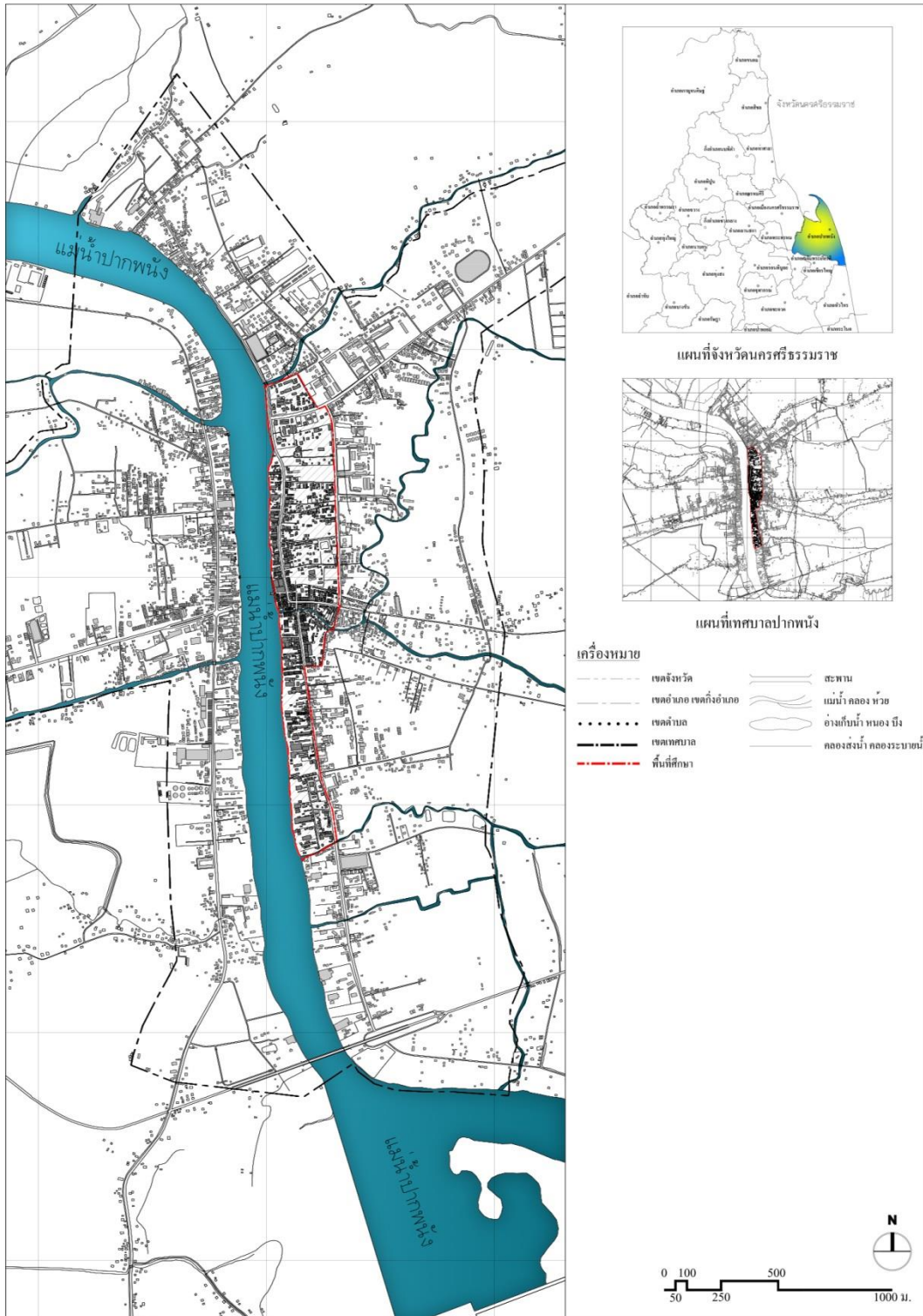
ด้วยความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และกระบวนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของย่านชุมชนริมแม่น้ำปากพนังอย่างเป็นขั้นตอน และมีระเบียบแบบแผน เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำปากพนังต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง
- 2) เพื่อศึกษาคุณค่าและความสำคัญภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง
- 3) เพื่อศึกษาปัญหาและสถานการณ์ปัจจุบันของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง
- 4) เพื่อศึกษาการจัดการเกี่ยวกับการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันของชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง
- 5) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พื้นที่ ประเด็นปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำปากพนังต่อไป

1.3 คำถามการวิจัย

- 1) อะไรคือองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง
- 2) คุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพนังมีอะไรบ้าง
- 3) ปัญหาและสถานการณ์ปัจจุบันของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพนังเป็นอย่างไร
- 4) ปัจจุบันมีการจัดการเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพนังอย่างไรบ้าง
- 5) แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพนังที่เหมาะสม และสอดคล้องกับการพัฒนาของชุมชนในปัจจุบันและอนาคตควรเป็นอย่างไร

ภาพที่ 1.2 พื้นที่การศึกษาระดับพื้นที่ ชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1) แนวความคิดและทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- 2) การศึกษาข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับพื้นที่ หรือองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ วัฒนธรรมของชุมชนกรณีศึกษาเพื่อเป็นการกำหนดพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ สภาพทางภูมิศาสตร์ ขอบเขตพื้นที่ที่มีองค์ประกอบสำคัญ มีคุณค่า และถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนหรือเมือง ทั้งทางกายภาพและวิถีชีวิต
- 3) องค์กร บุคลากรผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษา
- 4) การนำเสนอแนวทางการจัดการพื้นที่ จากการวิเคราะห์แนวโน้มสถานการณ์ ปัจจุบัน ประเด็นปัญหาปัจจัยที่ส่งผล และหาข้อสรุปเพื่อกำหนดและเสนอแนวทางในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษาให้มีความสอดคล้องกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

1.5 ขั้นตอนการวิจัย

- 1) ศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรณีศึกษา (Case Study) เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และนำมาประยุกต์ใช้กับพื้นที่ศึกษา
- 2) ออกแบบการวิจัย (Research Design) กำหนดกรอบทฤษฎี แนวความคิด วิธีการ และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3) ดำเนินการวิจัยโดยการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ จัดทำแผนกายภาพระบุพื้นที่ในการสำรวจเบื้องต้น ได้แก่ สภาพทั่วไป ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของเมืองนครศรีธรรมราช ลุ่มน้ำปากพนัง และย่านชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง ภาพถ่ายชุมชน แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศทั้งในอดีตและปัจจุบัน
- 4) ระบุสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม พื้นที่ที่มีความสำคัญโดยเกิดจากการนำข้อมูลด้านต่าง ๆ ของพื้นที่มาวิเคราะห์
- 5) ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการของพื้นที่
- 6) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ เพื่อสรุปประเด็นคุณค่าและความสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมในแต่ละองค์ประกอบ รวมถึงการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน ปัญหา ภัยคุกคามและแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลง
- 7) สรุปสถานการณ์ประเด็นปัญหา และอุปสรรคในการดำรงรักษาย่านชุมชน
- 8) ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง

1.6 วิธีการวิจัย

- 1) ทบทวนเอกสาร ข้อมูลงานวิจัย (Literature Review) ได้แก่ การศึกษาเอกสาร รายงาน สิ่งตีพิมพ์ ข้อมูลดิจิทัลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่อยู่อาศัยดั้งเดิม
- 2) ข้อมูลทางด้านกายภาพ โดยการใช้วิธีการสำรวจภาคสนามและบันทึกภาพถ่ายสภาพ ปัจจุบันของพื้นที่ และการบันทึกลงในแผนที่สำรวจ
- 3) สัมภาษณ์ และสังเกตบุคคลในพื้นที่เป้าหมาย ที่มีผลต่องานวิจัย
- 4) วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อการประเมินผลนำมาใช้ในการทำงานวิจัย

1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น

- 1) กระบวนการจัดการการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ใช้กรอบแนวความคิด การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการจัดการ ซึ่งเป็นการนำแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิทัศน์ วัฒนธรรมของพื้นที่มาศึกษา มีการศึกษาถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ต่าง ๆ ศึกษาถึงคุณค่า การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่มีต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยศึกษาเกี่ยวกับภาพรวมของพื้นที่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ประชากร การคมนาคม ชุมชนและข้อมูลอื่น ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของแต่ละพื้นที่ ศึกษา โดยมีโครงสร้างในการศึกษาล้ำคลึงกับการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมประเภทเพื่อการวิจัย
- 2) การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาในเรื่องขององค์ประกอบและกระบวนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อเสนอแนวทางในการจัดการพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำปากพนังในอนาคต ซึ่งขอบเขตทางด้านเนื้อหานี้จะยังไม่ครอบคลุมถึงการจัดทำแผนบูรณาการเข้าสู่แผนพัฒนาระดับท้องถิ่น

1.8 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

- 1) ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งทางรูปธรรมและนามธรรมอันเป็นสิ่งที่ผู้คนในกลุ่มยึดถือร่วมกัน (ค่านิยม) และได้กระทำต่อสภาพแวดล้อมภูมิประเทศ เพื่อสร้างความเจริญอกงามและพัฒนาสังคมมนุษย์ อันมีความเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และมีคุณค่าด้านความงาม ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแสดงให้เห็นถึงต้นกำเนิดและการพัฒนาการของสังคมหนึ่ง ๆ ผ่านลักษณะทางกายภาพและการใช้งานของพื้นที่
- 2) มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) หมายถึง มรดกที่ปรากฏเป็นรูปร่างที่ชัดเจน เช่น อาคาร สิ่งก่อสร้าง สถานที่ หรือเป็นนามธรรม เช่น ประเพณี พิธีกรรม วิถีชีวิต ฯลฯ ปัจจุบันมรดกทางวัฒนธรรมเป็นคำที่นิยมใช้อย่างแพร่หลาย มีความหมายลึกซึ้ง กว้างขวาง และครอบคลุมสิ่ง

ที่สมควรได้รับการอนุรักษ์เกือบทุกประเภท ซึ่งในความหมายที่ครอบคลุมนี้สามารถสร้างกรอบของการอนุรักษ์ทั้งในมิติด้านกายภาพและไม่ใช่กายภาพ อีกทั้งรวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างกายภาพกับสิ่งที่จับต้องได้ยาก ทำให้มิติของการอนุรักษ์เกิดการขับเคลื่อนอย่างมีชีวิตชีวาและพลวัตมากขึ้น

3) กระบวนการจัดการ (Management Process) หมายถึง การดำเนินงานตามขั้นตอนและวิธีการ อย่างมีระเบียบแบบแผน ซึ่งในที่นี้ได้แก่การจัดการข้อมูล การแปลความหมายข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผลการดำเนินงาน

4) กระบวนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Management Process of Cultural Landscape) หมายถึง การดำเนินงานตามขั้นตอนและวิธีการอย่างมีแบบแผน ได้แก่ การจัดการข้อมูล การแปลความหมายข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการสรุปผลการดำเนินงานเกี่ยวกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ที่ประกอบด้วยแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรมและธรรมชาติอันมีความเกี่ยวเนื่องกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ มีคุณค่าทางความงาม ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแสดงให้เห็นถึงต้นกำเนิดและพัฒนาการของสังคมหนึ่ง ๆ ผ่านลักษณะทางกายภาพและการใช้งานของพื้นที่

1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) เพื่อทราบถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง
- 2) เพื่อทราบถึงปัญหาและสถานการณ์ปัจจุบันของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง
- 3) เพื่อทราบถึงปัญหาและสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อการวิเคราะห์ วางแผน และดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษาอย่างเหมาะสม
- 4) เพื่อทราบถึงแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่การศึกษา เพื่อนำไปสู่แผนการพัฒนาชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ที่จะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาชุมชนริมแม่น้ำปากพนังได้อย่างยั่งยืน
- 5) การนำแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่การศึกษา โดยองค์กรบริหารระดับท้องถิ่นของพื้นที่ศึกษา สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาจัดการพื้นที่ต่อไปได้

บทที่ 2

ความหมาย ทฤษฎี แนวความคิด และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เนื้อหาในบทที่ 2 เป็นการศึกษาเพื่อการทำความเข้าใจในความหมาย และแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม รวมไปถึงกรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัยและการเลือกชุมชนพื้นที่ศึกษา เพื่อนำไปสู่แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำแม่ น้ำปากพอง โดยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การศึกษาความหมาย ทฤษฎี แนวความคิดและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่ 2 การประเมินคุณค่า กรอบของกฎหมาย เพื่อใช้ในการศึกษาองค์ประกอบการสรุปรอบแนวความคิด ทฤษฎี และแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อใช้กับพื้นที่ศึกษา

2.1 ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) เป็นแนวคิดในการจำกัดความของมรดกทางวัฒนธรรมประเภทหนึ่งซึ่งเป็นการพัฒนาการของการบูรณาการระหว่างธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยจากงานการประชุม Operational Guideline for the Implementation of the World Heritage Convention 2005 ขององค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้มีการให้คำนิยามของภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือ ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงการผสมผสานเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ เป็นการพัฒนาการของสังคมมนุษย์และการตั้งถิ่นฐานผ่านกาลเวลาภายใต้อิทธิพลของข้อจำกัดทางกายภาพ และ/หรือเป็นสิ่งที่เห็นได้จากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และแรงขับเคลื่อนทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมที่สืบเนื่องต่อกันมา โดยได้มีการกำหนดมรดกโลกประเภทภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภทได้แก่

1) ภูมิทัศน์ที่ได้รับการออกแบบและสร้างสรรค์โดยความตั้งใจของมนุษย์ (Landscape designed and created intentionally by man)

2) ภูมิทัศน์ที่มีวิวัฒนาการอันเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง ศาสนา และความเชื่อ (Organically evolved landscape) ได้แก่ พื้นที่ปรากฏร่องรอยของภูมิทัศน์โบราณ (A relic or fossil landscape) และภูมิทัศน์ที่ยังคงมีวิวัฒนาการอยู่อย่างต่อเนื่อง (A continuing landscape)

3) ภูมิทัศน์ที่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมในพื้นที่ เช่น ศาสนา ลัทธิความเชื่อ (Associative cultural)

การศึกษาด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเทศไทยได้เกิดการวิจัยและศึกษาอย่างจริงจังและเป็นระบบมากขึ้น โดยเฉพาะทางด้านการอนุรักษ์ การผังเมือง การออกแบบชุมชนเมือง สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และภูมิสถาปัตยกรรม ด้วยเหตุที่คุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นผลอันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติและวัฒนธรรม ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ภูมิทัศน์วัฒนธรรมก็คือสิ่งที่ปรากฏเป็นรูปธรรมและนามธรรมที่เป็นค่านิยมของกลุ่มคน ได้มีผลต่อสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ เพื่อการพัฒนาและการสืบทอดของสังคมมนุษย์ปรากฏเป็นร่องรอยและหลักฐานการเปลี่ยนแปลงของภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมโดยมนุษย์ จากกิจกรรมตามวิถีชีวิตของชาติพันธุ์นั้น ๆ เกิดการถ่ายทอดกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่บรรพบุรุษสู่รุ่นถัดมา (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ., 2549)

เกรียงไกร เกิดศิริ ได้ประมวลข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้ให้คำจำกัดความของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ว่า “สภาพแวดล้อมสรรค์สร้างที่เกิดจากการจัดการของมนุษย์เพื่อดำเนินชีวิตอยู่โดยปกติสุขในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาตินั้น” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหากมนุษย์รู้จักการจัดการกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างดีแล้วย่อมส่งผลให้มนุษย์ดำเนินชีวิตและมีความมั่นคงในชีวิต (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นผลของความสัมพันธ์หรือการกระทำต่อกันระหว่างวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ โดยสะท้อนถึงพัฒนาการของสังคมจากอดีตจนถึงปัจจุบันผ่านลักษณะทางกายภาพของพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งได้สร้างความเจริญรุ่งเรืองต่อสังคมมนุษย์ที่สัมพันธ์กับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ มีความเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาการของสังคมมนุษย์ ดังนั้นการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมจึงเป็นการจัดการกับลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ธรรมชาติ รวมถึงสิ่งที่มนุษย์สรรค์สร้างและการดำรงชีวิตที่ปรากฏดำรงมาอย่างยาวนาน อีกทั้งการสร้างคติความเชื่อ ศิลปะวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม จนกลายเป็นวัฒนธรรมประจำถิ่นเกิดขึ้น การจัดการจึงต้องไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะเดิม แต่เป็นการรักษาลักษณะเดิมจากอดีตเพื่อเป็นความรู้ในการควบคุมให้เกิดการดำเนินพัฒนาตามแนวทางที่วางไว้อย่างเหมาะสม

2.2 แนวความคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 แนวคิด ทฤษฎีทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การทำความเข้าใจและการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับความหมาย ความเป็นมาของภูมิทัศน์วัฒนธรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจถึงความหมายและกระบวนการศึกษา โดยการศึกษภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้มีการเริ่มต้นในปี ค.ศ. 1890 จากกลุ่มนักภูมิศาสตร์โดยการทำความเข้าใจจากทฤษฎีทางสัณฐานวิทยา (Morphology Theory) ผสมกับศาสตร์ความรู้ในศาสตร์ด้านต่าง ๆ เช่น ด้านภูมิศาสตร์ มานุษยวิทยา รวมไปถึงศาสตร์ในด้านการออกแบบอีกด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้มีการพัฒนาและมีการเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์ไปกับแนวคิด ต่าง ๆ ของสังคมวิชาการโลก และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับการศึกษแนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเทศไทย เกิดขึ้นมาเมื่อราว 20 ปีที่ผ่านมาเนื่องจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกอนุสัญญามรดกโลกของประเทศไทย (เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์, 2553)

2.2.1.1 แนวคิด และทฤษฎีทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมในบริบทสากล

คำว่า “Landscape” มีความหมายมาจากรากศัพท์ของกลุ่มประเทศทางตอนเหนือในทวีปยุโรป ที่เกิดมาจากความชื่นชอบในภูมิทัศน์ของชนบท โดยเริ่มจากการเขียนภาพวาดของทิวทัศน์และธรรมชาติ มีการศึกษาศาสตร์ของการจัดสวนในช่วงปี ค.ศ. 1600-1700 (JAMES & MARTIN, 1981) จึงทำให้แนวคิดของชาวยุโรปที่มีต่อธรรมชาตินั้นเกิดการพัฒนาดของทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม มีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกันในหลาย ๆ ศาสตร์ อาทิเช่น ภูมิศาสตร์ มานุษยวิทยา และการออกแบบ

การเริ่มต้นของแนวความคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมเกิดจากการศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการอธิบายเหตุ ปัจจัยของการตั้งถิ่นฐานและการพัฒนาเมืองที่เกิดขึ้น และหลังจาก ค.ศ. 1920 แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ถูกนำมาใช้เพื่อการศึกษาระหว่างความสัมพันธ์ของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม มาใช้ในการอธิบายความหมายลักษณะของภูมิทัศน์กับรูปแบบทางสังคมและวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน โดยมีแนวคิดในการศึกษาภูมิทัศน์ท้องถิ่น (Ordinary Landscape) เป็นการศึกษาที่มองย้อนไปยังอดีตเพื่อหาเหตุปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์ในมิติทางเศรษฐกิจร่วมกับมิติทางวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์ โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมมาอธิบายรูปแบบที่ปรากฏ แนวคิดทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในปี ค.ศ. 1970 อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางวิชาการของโลกหลังยุค

สมัยใหม่ (Post Modern) ที่ส่งผลต่อกระบวนการการศึกษาและแนวคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่กระบวนการศึกษาเปลี่ยนแปลงไปมุ่งเน้นการแปลความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในมิติอื่น ๆ มากขึ้น เช่น โครงสร้างทางอำนาจ กลุ่มทางสังคม ทำให้การตีความและการแปลความหมายของภูมิทัศน์มีความละเอียดและมีการวิเคราะห์ที่ในเชิงลึกมากขึ้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในบริบทสากลมีลักษณะร่วมกันคือ เป็นการศึกษาแบบของภูมิทัศน์ที่เกิดขึ้น มีการอธิบาย ทำความเข้าใจในหลาย ๆ มิติ เช่น มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติทางวัฒนธรรม ฯลฯ ภายใต้ผลลัพธ์ที่ได้ออกมาในรูปแบบของภูมิทัศน์ที่มองเห็น โดยมีวัฒนธรรมเป็นผู้กระทำ ธรรมชาติเป็นสื่อกลาง และผลของการกระทำคือ “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” โดยการศึกษาจะมีการมุ่งเน้นไปที่การแปลความหมายและคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นสำคัญ

2.2.1.2 แนวคิด และทฤษฎีทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเทศไทย

สำหรับในประเทศไทยคำว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” ไม่มีหลักฐานปรากฏชัดเจนว่ามีการเริ่มใช้ หรือเกิดขึ้นมาตั้งแต่เมื่อไหร่ ซึ่งถ้าพิจารณาจากรากศัพท์จากการแปลความหมายจากคำว่า “Cultural Landscape” ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับเข้าสู่อนุสัญญามรดกโลกเมื่อปี พ.ศ.2535 โดยประเทศไทยก็ได้เข้าร่วมกับอนุสัญญานี้ด้วย โดยมีจุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ที่มุ่งเน้นต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์และการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่เนื่องจากสังคมไทยยังไม่เคยมีการนำแนวความคิดนี้มาใช้ จึงเกิดความสับสนในการนำไปใช้ (เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์, 2553) แต่เมื่อมองในกระบวนการการศึกษาในประเทศไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับด้านนี้นั้น ได้มีปรากฏอยู่ในกระบวนการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมาก่อนแล้ว เนื่องจากการศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นการมองสถาปัตยกรรมผ่านมุมมองบริบทของสภาพแวดล้อมทางกายของสังคม และวัฒนธรรม (सरร์ค เวสสุนทรเทพ และ ชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล, 2556)

เมื่อแนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้มีการบรรจุเข้าสู่อนุสัญญามรดกโลก ได้ส่งผลต่อการตื่นตัวทางวิชาการในประเทศ มีการศึกษาเกี่ยวกับแนวความคิดนี้อย่างจริงจังและเป็นระบบมากขึ้น โดยเฉพาะทางด้านการอนุรักษ์ การผังเมือง การออกแบบชุมชนเมือง สถาปัตยกรรม และภูมิสถาปัตยกรรม แต่การให้คำจำกัดความเกี่ยวกับความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเทศไทยก็ยังคงมีความหมายที่หลากหลาย ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

1) สภาพแวดล้อมสรรค์สร้างที่เกิดจากการจัดการของมนุษย์ เพื่อให้ดำรงชีวิตอย่างปกติสุขในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ แต่ด้วยข้อจำกัดในหลายด้านของมนุษย์ที่มี

ความเกี่ยวเนื่องกับการดำรงชีวิต เช่น ข้อจำกัดในด้านเทคโนโลยี ความเชื่อทางศาสนา เป็นต้น ส่งผลให้มนุษย์สร้างความเปลี่ยนแปลงต่อสภาพแวดล้อมได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น รวมไปถึงขีดจำกัดของวัฒนธรรมมนุษย์บนธรรมชาติที่อยู่โดยรอบนี้เองที่เป็นความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551)

2) นิเวศวิทยาวัฒนธรรม เป็นการศึกษาระหว่างความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตผ่านทางสังคม และสิ่งไม่มีชีวิตผ่านปรากฏการณ์ทางสภาพแวดล้อมมนุษย์อยู่รอดในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้เพราะมีการอาศัยวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการปรับตัว (ชนัญ วงษ์วิภาค, 2532)

3) สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ให้คำจำกัดความไว้ว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นผลของการกระทำ หรือความสัมพันธ์ต่อกันอย่างสมดุลที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์วัฒนธรรมหรือองค์ประกอบทางสังคมต่าง ๆ และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยสะท้อนถึงพัฒนาการของสังคมหรือชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน ผ่านลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ในสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ (ศรุต โพร้ไทย และ ขวาวพร ศักดิ์ศรี, 2555)

4) ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) คือความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม ซึ่งในบริบทสังคมและวัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ในอาณาบริเวณใดบริเวณหนึ่ง อันเป็นความสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในท้องถิ่นจนเป็นที่รู้จักร่วมกัน และมีการกำหนดชื่อเป็นสถานที่ต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จักร่วมกันในลักษณะที่เป็นแผนภูมิหรือแผนที่เพื่อใช้เป็นตัวกลางในการสื่อสารถึงกัน และอาจสร้างเป็นตำนาน (Myth) ขึ้นมาเพื่อใช้ในการอธิบายหรือสื่อความหมาย ความสำคัญของประวัติศาสตร์ สังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของสถานที่นั้น ๆ ดังนั้นในภูมิทัศน์วัฒนธรรมจึงประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญคือ

4.1) ภูมิศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐาน หมายถึง ลักษณะของภูมิประเทศที่สำคัญในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ซึ่งจะปรากฏเป็นสถานที่หรือชื่อของบ้านเมืองที่เป็นจุดเด่นสำคัญขอชาวบ้าน หรือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่นั้น

4.2) นิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) หมายถึง พื้นที่เฉพาะที่เกิดจากการสร้างขึ้นเป็นท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีเอกลักษณ์แตกต่างกัน นิเวศวัฒนธรรมของแต่ละที่นั้นจะเป็นการมองของคนในพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมอย่างละเอียด เห็นความหมายที่หลากหลายทางชีวภาพ ชาติพันธุ์ ในพื้นที่เดียวกันจากนั้นมีการกำหนดการสร้างองค์ความรู้ในการดำรงชีวิต มีการสร้างกฎ และกติกาในการอยู่ร่วมกัน มีการสร้างประเพณีและความเชื่อที่มีการใช้ร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน

4.3) ชีวิตวัฒนธรรม (Way of Life) หรือโครงสร้างที่อยู่
 ในชีวิตประจำวันที่ประกอบด้วยโครงสร้างทางสังคม เช่น เครือญาติและกลุ่มต่าง ๆ ของสังคม ดังนั้น
 การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่จำเป็นต้องศึกษาสภาพแวดล้อม
 ในอดีต และสภาพแวดล้อมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันที่เกิดขึ้นจากปัจจัยต่าง ๆ อันเนื่องจาก
 วัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมในมิติที่หลากหลาย เพื่อใช้ในการสร้างความ
 เข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม จากภายในและภายนอกที่ชัดเจน
 โดยการศึกษาภูมิวัฒนธรรมถือเป็นกระบวนการขั้นพื้นฐาน เพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจในเขต
 วัฒนธรรมของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งมีชีวิตร่วมกันของชาติพันธุ์และในชุมชนนั้น ๆ (ศรีศักร วัลลิโภดม,
 2554)

จากการรวบรวมคำจำกัดความจากนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์ความรู้ด้าน
 ต่าง ๆ แล้วนั้น จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันในส่วนของการละเอียดตามคำจำกัดความของ
 นักวิชาการแต่ละท่าน แต่ในภาพรวมแล้วก็อยู่ในกรอบของแนวคิดที่มีรากฐานของทฤษฎีจาก
 ต่างประเทศที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งความแตกต่างระหว่างแนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในต่างประเทศกับใน
 ประเทศเป็นความแตกต่างของกระบวนการศึกษามากกว่าแนวคิดอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความ
 แตกต่างของวัฒนธรรม ซึ่งกระบวนการศึกษาภูมิวัฒนธรรมในประเทศไทยจะให้ความสำคัญในมิติของ
 ความเชื่อและวัฒนธรรมมากกว่าในต่างประเทศ เช่น การให้ความสำคัญเกี่ยวกับ คติ ความเชื่อ
 ตำนาน เรื่องเล่าของท้องถิ่น ที่มีผลกับธรรมชาติส่งผลกระทบต่อกระบวนการศึกษาเกี่ยวกับภูมิทัศน์
 วัฒนธรรม ที่มีการให้ความสำคัญของตัวแปรในมิติแต่ละด้านที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน
 ออกไป โดยขึ้นอยู่กับบริบทเฉพาะของพื้นที่ที่ทำการศึกษา

โดยจากการศึกษาแนวคิดและการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้
 ว่า การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีการให้ความสนใจและการศึกษาทางด้านวิชาการ เริ่มตั้งแต่ปลาย
 คริสต์ศตวรรษที่ 19 และได้มีการขยายขอบเขตในการศึกษาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์กับ
 สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ผวนวเข้ากับศาสตร์ความรู้ในด้านการออกแบบ และสรรค์สร้างสิ่งแวดล้อม
 เพื่อทำความเข้าใจในพื้นที่ ผู้คนและธรรมชาติที่มีความหลากหลายแตกต่างกันออกไป เพื่อเป็น
 พื้นฐานในการสรรค์สร้างสภาพแวดล้อมให้มีความสอดคล้องกับบริบททางภูมิวัฒนธรรมที่เป็น
 เอกลักษณ์ในแต่ละพื้นที่ โดยมีประเด็นหรือสาระสำคัญในการศึกษาที่มุ่งเน้นเกี่ยวกับการเชื่อมโยงภูมิ
 ทัศน์กับศาสตร์ด้านต่าง ๆ เช่น สถาปัตยกรรม ผังเมือง มานุษยวิทยา สังคมศาสตร์และรัฐศาสตร์
 เพื่อให้ทราบถึงความหลากหลายของมิติที่จะส่งผลกระทบต่อกระบวนการวิจัย รวมทั้งการศึกษาพัฒนาการ

ทางด้านกายภาพในปัจจุบัน ที่เกิดขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนเกิดการทาลายร่องรอยทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมไป ทำให้ต้องมีการศึกษาข้อมูลทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ รวมถึงการศึกษาส่วนที่เป็นปัญหาปัจจุบัน เช่น การเปลี่ยนแปลงของภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อเป็นชุดข้อมูลพื้นฐานที่จะนำมาใช้ในการวางแผนเพื่อการพัฒนาหรือเพื่อการอนุรักษ์ที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่ และเกิดความเข้าใจในความแตกต่างที่เกิดสภาพแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ สังคม ความเชื่อ ประเพณีของพื้นที่นั้น

2.2.2 แนวคิดการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม อาจสรุปได้ว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” เกิดจากการกระทำของมนุษย์ที่ปรากฏร่องรอยบนภูมิทัศน์ อันเกิดจากการกระทำโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจก็ตามล้วนเป็นผลต่อเนื่องมาจากเศรษฐกิจ สังคม รวมไปถึงกายภาพที่ได้รับการพัฒนาผ่านกาลเวลาจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่นั้น กลายเป็นคุณค่า เป็นสิ่งที่ต้องการการบริหารจัดการที่เหมาะสม เพื่อการพัฒนาอย่างเป็นระบบต่อเนื่องสืบกันไป ถ้าภูมิทัศน์วัฒนธรรมไม่ได้รับการจัดการที่ดี และมีความเหมาะสมก็อาจจะถูกทำลายลงจากสาเหตุต่าง ๆ จากธรรมชาติและฝีมือของมนุษย์ เนื่องจากภูมิทัศน์มีคุณค่าเฉกเช่นเดียวกับทรัพยากรทางธรรมชาติอื่น ๆ ที่มีโอกาสถูกทำลายสูงหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพไป ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะมีการหาแนวทางในการจัดการที่เหมาะสม

2.2.2.1 แนวคิดการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการจัดการ

แนวทางการจัดการสำหรับภูมิทัศน์วัฒนธรรม มีโครงสร้างในการศึกษาคลายคลึงกับการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมประเภทเพื่อการวิจัย ที่เป็นการนำแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่มาศึกษา มีการศึกษาถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ต่าง ๆ ศึกษาถึงคุณค่า การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่มีต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยศึกษาเกี่ยวกับภาพรวมของพื้นที่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ประชากร การคมนาคม ชุมชนและข้อมูลอื่น ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของแต่ละพื้นที่ศึกษา รวมถึงการศึกษาในกลุ่มของภูมิสถาปัตยกรรมและการออกแบบชุมชนเมือง ที่ทำการศึกษารวมของพื้นที่ร่วมกับสุนทรียภาพมาใช้เป็นองค์ประกอบในการศึกษา และการศึกษาในกลุ่มสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมพื้นที่เน้นการศึกษาสถาปัตยกรรม ชุมชน และประวัติศาสตร์ที่เป็นองค์ประกอบของกลุ่มสังคม ที่มีการศึกษาลงไปในรายละเอียดเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตและสภาพเศรษฐกิจของสังคม

โดยการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการจัดการมีการเพิ่มเติมส่วนของการวิเคราะห์ และแนวทางการจัดการเข้ามา และมีการแบ่งย่อยออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มการจัดการเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของภูมิทัศน์วัฒนธรรม หรือการจัดการพื้นที่ เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการรักษา การใช้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้น ๆ อย่างยั่งยืน และกลุ่มการศึกษาเพื่อการท่องเที่ยว ทำให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจของการท่องเที่ยวอันเกิดมาจากภูมิทัศน์วัฒนธรรม อย่างไรก็ตามในการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม จำเป็นต้องมีการศึกษากระบวนการของชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ทราบถึงความคิดเห็นของชุมชนในภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้น ๆ (สรวร์ เวสสุนทรเทพ และ ชัยสิทธิ์ ด้านกิตติกุล, 2556)

2.2.2.2 วัตถุประสงค์ แนวคิดการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ด้วยภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีโอกาสจะสูญหายและถูกทำลายให้เหลือน้อยลง จึงต้องมีการแสวงหาวิธีการในการจัดการที่เหมาะสม เพื่อการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม เนื่องด้วยเหตุผลที่ว่าไม่มีสิ่งที่สามารถนำมาทดแทนสภาพความสมดุลของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเดิมได้ หากเมื่อถูกทำลายลงไปแล้วก็ไม่มีทางที่จะสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ เพราะภูมิทัศน์วัฒนธรรมไวต่อการสูญหาย ถูกทำลาย หรือหมดไป อีกทั้งภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นอยู่ เอกลักษณ์ และพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาสังคมนั้น ๆ สู่ความยั่งยืน

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2549, 27 อ้างอิงจาก Malcolm, 1986: 91) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม คือ การรักษาคุณค่าและความสำคัญให้คงอยู่และยั่งยืน มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ วัฒนธรรมปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วย

- 1) การรวบรวมข้อมูลภูมิทัศน์วัฒนธรรม สำหรับการวางแผนและดำเนินการรักษาคุณค่า ความสำคัญเพื่อประโยชน์ของการดำรงอยู่ของสังคม
- 2) การใช้ข้อมูลที่ได้นำมาทำการวิเคราะห์ วางแผน และการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมของสังคมอย่างเหมาะสม
- 3) สร้างความตระหนักในคุณค่า ความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมแก่คนในสังคมนั้น
- 4) การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในสังคม ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้น ๆ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมบางแห่งมีความสำคัญและคุณค่าที่สมควรจะต้องอนุรักษ์ปกป้องไว้ ทำให้มีนำหลักการการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของ International Union for

Convention of Nature and Nature Resources (IUCN) มาประยุกต์ใช้กับการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมอีกด้วย

2.2.2.3 แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมรดกทางวัฒนธรรม

แนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมีอยู่ด้วยกันหลายรูปแบบ แตกต่างกันไปในแต่ละลักษณะของพื้นที่ที่ใช้สอย และคุณค่าทางด้านต่าง ๆ ของพื้นที่ โดยในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมอาจจะไม่ได้ใช้แค่แนวทางเดียวในการจัดการ แต่ต้องมีการประยุกต์หลายแนวทางที่มีความหลากหลายเข้าด้วยกัน ซึ่งในที่นี้สามารถแบ่งแนวทางการจัดการและการอนุรักษ์ ออกเป็นแนวทางดังต่อไปนี้

1) การดูแลรักษา (Maintenance) เป็นขั้นตอนแรกของการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมให้อยู่สภาพที่มั่นคงสมบูรณ์ สามารถทำได้โดยไม่ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเป็นขั้นตอนการเฝ้าระวังมรดกทางวัฒนธรรมไม่ให้เกิดการเสื่อมสภาพ และหากเกิดการเสื่อมสภาพก็สามารถทำการซ่อมแซมในทันที

2) การรักษาให้คงสภาพ (Preservation) แนวทางการรักษาให้คงสภาพเป็นแนวความคิดที่ได้รับการสืบทอดมาจากแนวคิดการอนุรักษ์ของโลกตะวันตก โดยนิยมใช้การจัดการนี้กับโบราณสถานที่ใช้สอยในปัจจุบัน คุณค่าสำคัญของโบราณสถานคือเป็นสิ่งที่แสดงถึงความรุ่งเรืองของคนในอดีต สาเหตุของการเลือกใช้วิธีการนี้เนื่องจากการไม่ต้องการให้มีการสร้างสิ่งแปลกปลอมมาสร้างต่อเติมในโบราณสถาน เพราะอาจจะเป็นการบิดเบือนหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี รวมไปถึงการเสื่อมสภาพจนไม่สามารถบ่งบอกลักษณะเดิม จะเป็นการทำลายหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณอย่างสิ้นเชิง จึงไม่ความจำเป็นที่จะไปแตะต้องนอกจากการเสริมความแข็งแรงเพียงเท่านั้น

3) การบูรณะ (Restoration) การซ่อมแซม ปรับปรุงให้สถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมมีความกลมกลืนกับของเดิมที่มีอยู่เดิมมากที่สุด แต่ก็ควรทำให้สามารถจำแนกสิ่งที่มีอยู่เดิมกับสิ่งที่ได้รับการปรับปรุงใหม่ การจัดการในลักษณะนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้คุณค่าที่เป็นนามธรรมของด้านต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับพื้นที่กลับมามีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะคุณค่าทางด้านจิตวิญญาณและคุณค่าทางด้านการศึกษา เนื่องจากการแปลความหมายเพื่อสร้างความเข้าใจต่อมรดกวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่สามารถทำได้ยาก อันเนื่องมาจากกระบวนการและวิถีชีวิตของคนในสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงจนขาดความเชื่อมโยงกับอดีต ส่งผลให้การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา และความเข้าใจที่มีต่อมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมในพื้นที่นั้น ๆ ต่ำลงไปด้วยดังนั้น

หากมีการบูรณะเพื่อให้เกิดสภาพที่ชัดเจนของมรดกวัฒนธรรม จะเป็นการสร้างแรงบันดาลใจ ประสบการณ์และจินตนาการ การรับรู้ถึงคุณค่าด้านต่าง ๆ ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่นั้น ได้เป็นอย่างดี

4) การปฏิสังขรณ์ หรือการสร้างชิ้นใหม่ในรูปแบบเดิม (Reconstruction) การทำให้มรดกทางวัฒนธรรม ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เคยสูญเสียวหรือพังทลายไป กลับมาอยู่ในรูปแบบเดิมที่เคยเป็นการจัดการในลักษณะนี้จะขึ้นอยู่กับข้อมูล หลักฐานว่ามีเพียงพอ สำหรับใช้ในการก่อสร้างขึ้นมาใหม่หรือไม่ เช่น การมีภาพถ่าย การบันทึกข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ หรือ มีการจัดทำเอกสารสำรวจจริงไว้ก่อนแล้ว แนวคิดในการสร้างใหม่แม้จะมีการขัดแย้งกับแนวคิดการอนุรักษ์ที่จะมุ่งเน้นถึงรูปแบบหรือวัสดุที่มีความสมจริง แต่เมื่อมีความต้องการในการใช้สอยที่มีความร่วมสมัยหรืออาคารนั้นมีวามสำคัญในแง่ของจิตวิญญาณ และการใช้สอยของผู้คนก็มีเหตุผลที่จะมีการปฏิสังขรณ์ขึ้นมาใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนในพื้นที่นั้น ๆ ได้

5) การปรับประโยชน์ใช้สอย (Adaptation) การเปลี่ยนแปลงหน้าที่เดิมของอาคาร หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมดั้งเดิมเพื่อตอบสนองต่อหน้าที่การใช้สอยใหม่ แต่ในการปรับเปลี่ยนรูปแบบประโยชน์การใช้สอยใหม่ต้องคำนึงถึงคุณค่าทางด้านต่าง ๆ ของมรดกทางวัฒนธรรมเป็นสำคัญ เพราะกิจกรรมที่เกิดขึ้นใหม่บางกรณีอาจส่งผลกระทบต่อมรดกทางวัฒนธรรมในมิติต่าง ๆ ลงไป ดังนั้นกิจกรรมหรือการเปลี่ยนแปลงของประโยชน์การใช้สอย จะต้องแสดงถึงการเคารพต่อมรดกทางวัฒนธรรมหรือกิจกรรมเดิมของพื้นที่ที่มีอยู่ ทั้งในแง่ของ ขนาด สัดส่วน รูปแบบ พื้นผิวและสี ควรมีความคล้ายคลึงกับสิ่งเดิมที่มีอยู่ รวมทั้งควรหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้เกิดความสับสนระหว่างของเดิมที่มีอยู่กับของใหม่ที่มีการก่อสร้างขึ้นมาใหม่

6) การพัฒนาและสร้างสรรค์ใหม่ (Development and New Creation) เป็นการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อพื้นที่เดิมมากที่สุด ซึ่งจากแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีการคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนเจ้าของพื้นที่ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อเนื่องกับทรัพยากรธรรมชาติ ต้องมีการตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันได้ส่งผลกระทบต่อไปยังพื้นที่ จนเข้าสู่สถานะที่ไม่อาจจะเสียความสมดุลใด ๆ ได้ อีก เพราะฉะนั้นประเด็นการพัฒนาหรือการสร้างสรรค์ใหม่ให้มีความสอดคล้องกับบริบทต่าง ๆ ต้องมีการวิเคราะห์ พิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วน ต้องมีการระดมความคิดเห็นจากผู้มีความรู้ในแขนงต่าง ๆ ทั้งในเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ เพื่อให้การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมในรูปแบบการพัฒนาและสร้างใหม่เกิดประโยชน์สูงสุดที่มีผลต่อการใช้สอยและมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด มีการ

ออกแบบที่มีความเคารพคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ด้วย (สิทธิชัย สิริรัชมงคล, 2558)

2.3 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3.1 กรณีศึกษา

การศึกษาตัวอย่างของการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อเป็นการทบทวนถึงแนวทางและกระบวนการเพื่อนำไปสู่การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ในบริบทที่มีความแตกต่างกัน โดยการศึกษาครั้งนี้ได้มีการหยิบยกกรณีศึกษาในประเทศ 2 กรณีที่มีความใกล้เคียงกับงานวิจัย ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 1) แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญด้านมรดกทางวัฒนธรรม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่การเสนอชื่อเป็นแหล่งมรดกโลก (วิรุจ ถิ่นนคร, 2558) และกรณีศึกษาที่ 2) การออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมปากคลองสวนหมากเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร (รัฐพงศ์ ปิ่นแก้ว และ พัสตราภรณ์ ทิพย์โสธร, 2557) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.1.1 แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญด้านมรดกทางวัฒนธรรม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่การเสนอชื่อเป็นแหล่งมรดกโลก (วิรุจ ถิ่นนคร, 2558)

เป็นการศึกษาโดยทำการศึกษาเพื่อหาการปรับปรุงภูมิทัศน์ของวัดพระมหาธาตุฯ ที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่เมืองเก่าสมัยอยุธยาและมีความสัมพันธ์กับลักษณะทางภูมิศาสตร์ตั้งอยู่บนแนวสันทรายเดิมที่เกิดจากการทับถมของตะกอนทรายเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ทั้งยังเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัด เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการนำเสนอพระบรมธาตุเจดีย์ขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลก

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช มีพระบรมธาตุเจดีย์ที่สร้างขึ้นราวปลายพุทธศตวรรษที่ 17 ในยุคสมัยที่พุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์แผ่ขยายและเจริญรุ่งเรืองที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งต่อมาได้ขยายไปยังอาณาจักรสุโขทัยและอยุธยา อีกทั้งยังมีประเพณีที่สำคัญ เช่น ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุที่มีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนิกชนมาเป็นเวลานาน ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับโลก

1) วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- เพื่อศึกษาประเด็นปัญหาและวิเคราะห์สิ่งที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่อนุรักษ์สำคัญบริเวณวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและพื้นที่กันชน

- เพื่อศึกษารูปแบบการปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่อนุรักษ์บริเวณวัดพระธาตุวรมหาวิหารและพื้นที่กันชนเพื่อรองรับกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสมต่อพื้นที่ อันประกอบด้วย การใช้ประโยชน์ที่ดิน เส้นทางสัญจร พื้นที่เปิดโล่งและมุมมอง ที่มีความสอดคล้องกับการประกาศคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลของแหล่งมรดก (Property) โดยมีการกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้เป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการเสนอเพื่อขึ้นบัญชีมรดกโลก

2) กระบวนการการศึกษา

- เก็บรวบรวมข้อมูลด้านเกณฑ์และกฎหมายแนวคิดด้านการอนุรักษ์ ประวัติศาสตร์และปรัชญาคติ ความเชื่อที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาศักยภาพของพื้นที่แหล่งมรดก รวมทั้งเป็นแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่

- การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) การสำรวจภาคสนามมีขั้นตอนประกอบด้วย การใช้ประโยชน์ที่ดิน เส้นทางสัญจร พื้นที่เปิดโล่งและมุมมอง รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อระบุปัญหาในพื้นที่ และทำการประเมินพื้นที่ด้วยสายตา (Visualizing) รวมถึงการจดบันทึกลงบนแผนที่ (Mapping)

- การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากข้างต้น เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่แหล่งมรดกโดยแบ่งออกเป็น การสรุปปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่แหล่งมรดก และแนวคิดในการปรับปรุงพื้นที่

3) แนวคิดในการปรับปรุงพื้นที่

- แนวคิดในการอนุรักษ์และปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่อนุรักษ์สำคัญวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญของแหล่งมรดก

- แนวคิดในการปรับปรุงพื้นที่กันชน โดยการใช้มาตรการควบคุมพื้นที่

- แนวคิดในการพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

4) สภาพปัญหาของพื้นที่

จากเกณฑ์การพิจารณาในการขึ้นบัญชีแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของยูเนสโก กฎหมายที่เกี่ยวข้อง แนวคิดในการอนุรักษ์แหล่งมรดก ประวัติ และปรัชญาคติความเชื่อทางด้านกายภาพมีประเด็นปัญหาที่สำคัญอยู่ 2 ประเด็นคือ

- พระบรมธาตุเจดีย์มีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบเดิมของเมือง จากลักษณะทางกายภาพของภูมิประเทศที่มีรูปทรงเป็นทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยมีถนนราชดำเนินเป็นแกนกลางเพื่อเชื่อมไปยังส่วนต่าง ๆ ของเมือง โดยจะเน้นให้พระบรมธาตุเจดีย์เป็นจุดหมายตาของเมือง (Landmark)

- กิจกรรมของชุมชนที่มีความเกี่ยวข้อง และมีผลกระทบต่อวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารและพื้นที่รอบ ๆ เช่น ภายในบริเวณวัดมีการสร้างอาคารร้านค้า เพื่อเป็นร้านดอกไม้ ฐานเทียน และของที่ระลึก โดยมีรูปแบบและตำแหน่งของอาคารที่ไม่เหมาะสม แม้จะมีการควบคุมความสูงของอาคารแต่ไม่ได้ควบคุมถึงลักษณะรูปแบบเพื่อให้มีความสอดคล้องกับพื้นที่ หรือมีการอนุรักษ์พื้นที่กำแพงเมืองที่แสดงขอบเขตของเมืองเก่า ฯลฯ

5) แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อสู่การเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม สามารถสรุปได้ดังนี้

- พื้นที่อนุรักษ์สำคัญ (Core Zone) พัฒนาและส่งเสริมวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารให้เป็นที่หมายตาของเมืองและอนุรักษ์องค์ประกอบที่สำคัญต่าง ๆ ภายในวัด โดยปรับปรุงพื้นที่ลานหน้าวัดให้เป็นลานทราย เพื่อสะท้อนถึงบรรยากาศเดิมและรองรับกิจกรรมประเพณีที่เกิดขึ้น รื้อย้ายอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่สร้างใหม่ให้อยู่ในตำแหน่งที่ไม่บดบัง โดยมีรูปแบบอาคารที่มีความกลมกลืนกับโบราณสถาน รวมถึงการออกกฎหมายควบคุมการห้ามก่อสร้างอาคารภายในพื้นที่

- พื้นที่กันชน (Buffer Zone) อาจมีการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์และพัฒนาเมืองเพิ่มขึ้นโดย

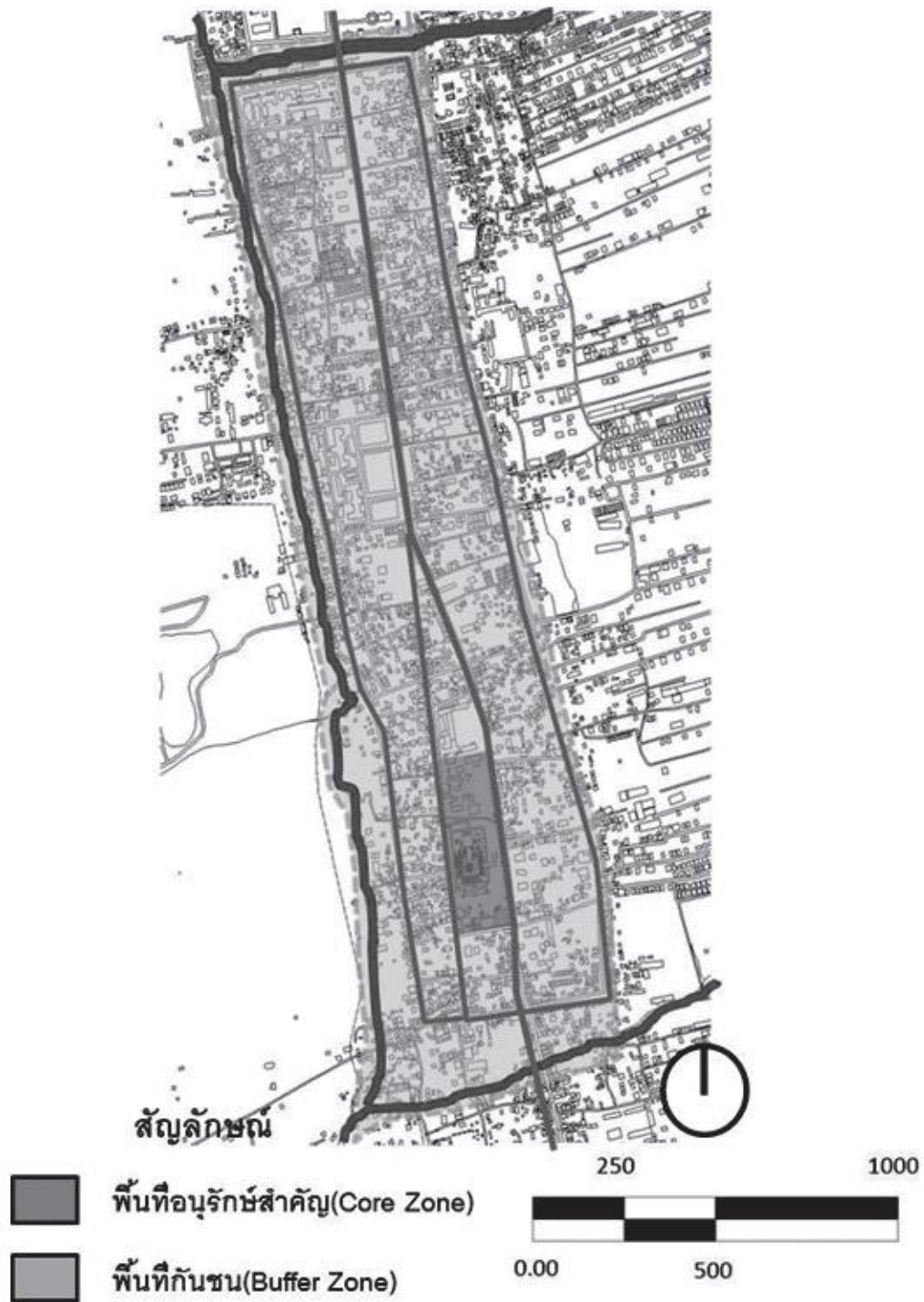
1) กำหนดนโยบายการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรม และกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่โดยรอบให้มีความสอดคล้องกัน

2) แนวทางการปรับปรุงระบบสัญจร การกำหนดการเข้าถึงที่เชื่อมต่อกับเส้นทางหลักและเส้นทางรองสำหรับรถยนต์ และกำหนดมาตรการห้ามยานพาหนะขนาดใหญ่เข้าพื้นที่เพื่อลดผลกระทบจากการสั่นสะเทือนและมลภาวะที่อาจจะส่งผลให้เกิดความเสียหายแก่โบราณสถานได้ รวมทั้งการจัดการที่จอดรถที่เหมาะสม การเพิ่มระบบขนส่งสาธารณะและรถนำเที่ยว ตลอดจนการปรับปรุงลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสม

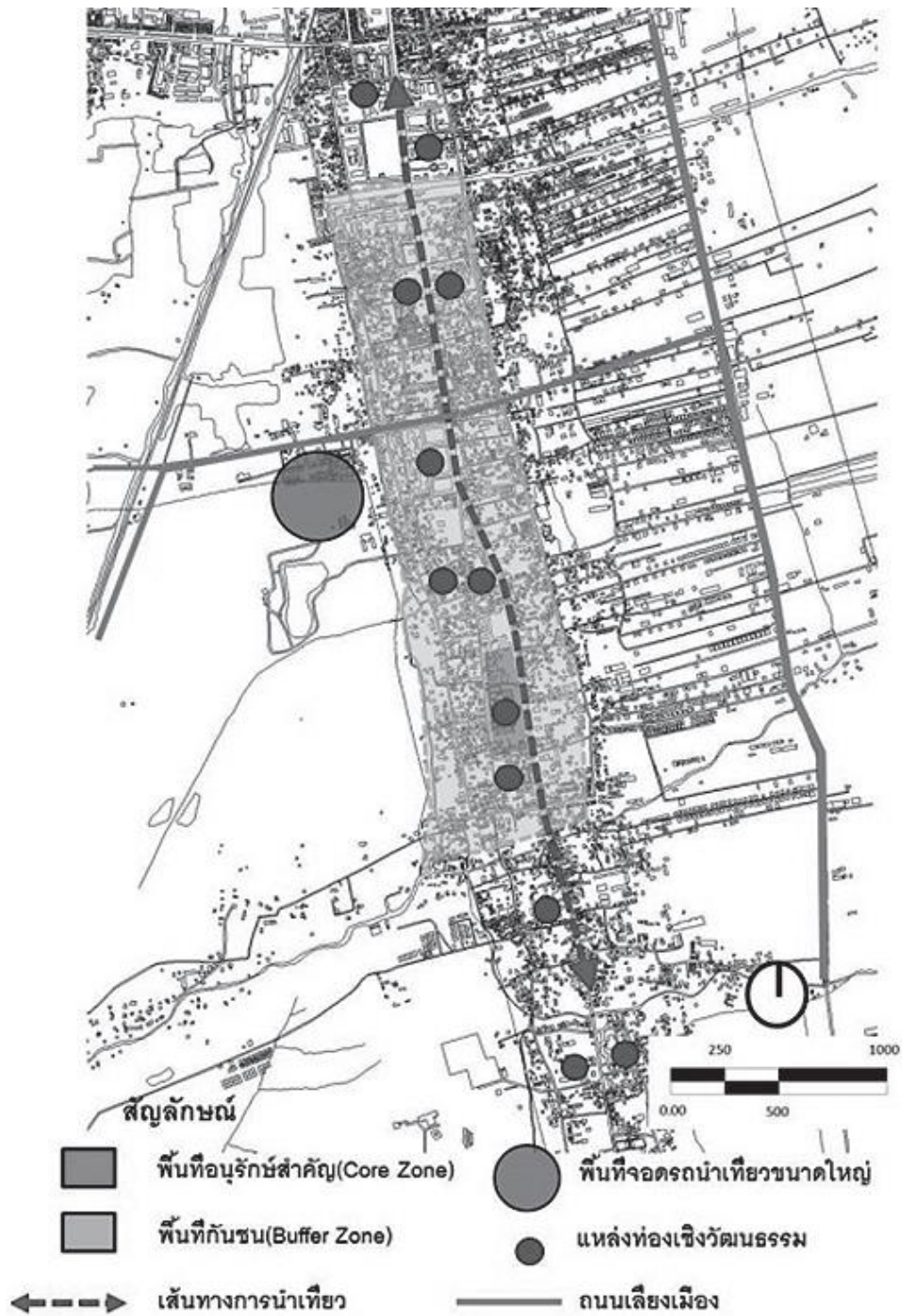
3) แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์ในภาพรวม นอกจากการควบคุมความสูงของอาคารแล้ว ควรมีการกำหนดมาตรการควบคุมอื่น ๆ เช่น

พื้นที่เปิดโล่งของอาคาร รูปแบบและการใช้สีของอาคาร การติดตั้งป้ายโฆษณาต่าง ๆ รวมถึงการปรับปรุงภูมิทัศน์และฟื้นฟูอาคารโบราณสถานในพื้นที่ เช่น หอพระพุทธสิหิงค์ (บริเวณศาลากลางจังหวัด) กำแพงเมืองและคูเมืองเดิม เพื่อลดมลพิษและส่งเสริมทัศนียภาพที่ดีในพื้นที่แหล่งมรดก

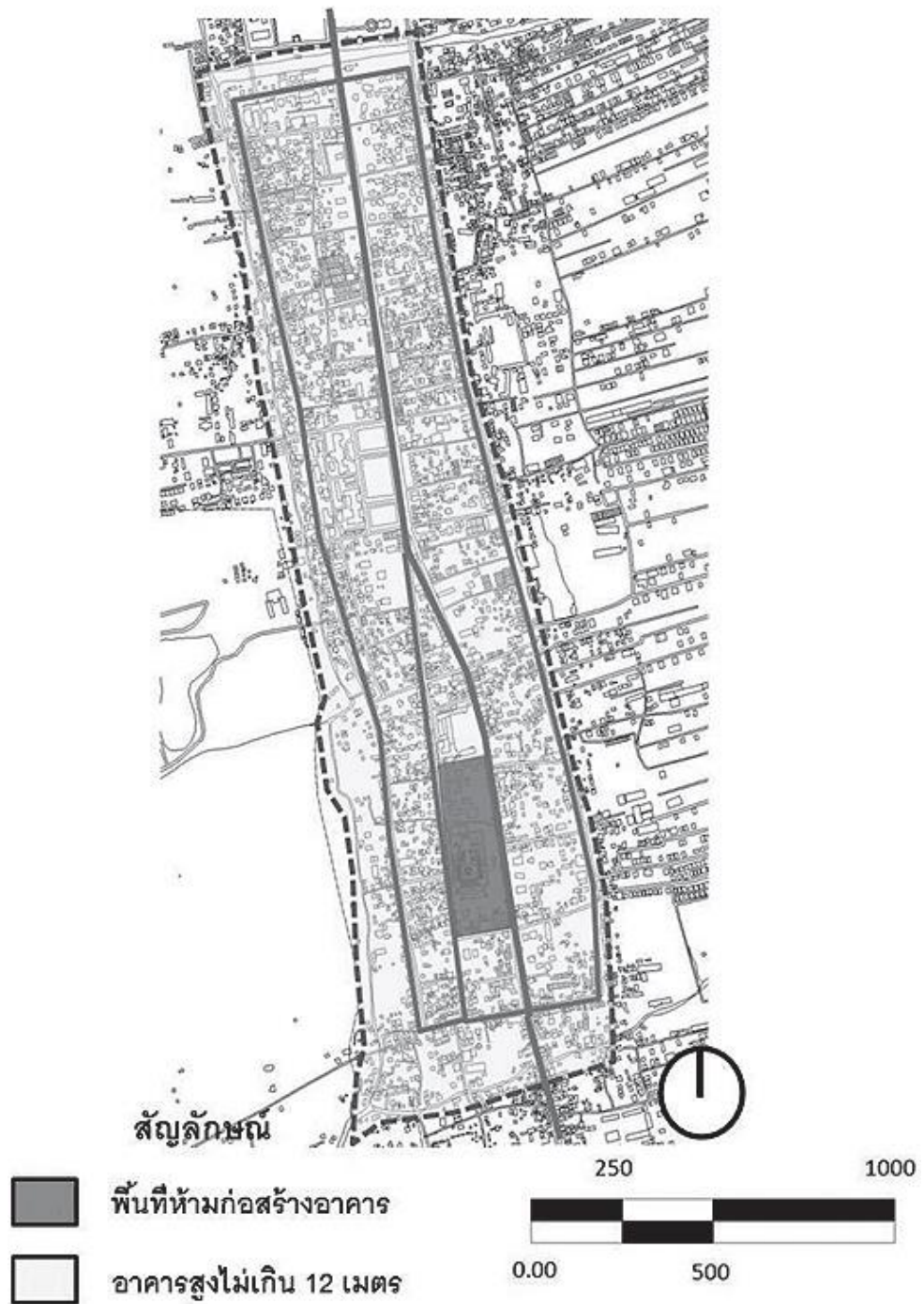

ภาพที่ 2.1 ขอบเขตพื้นที่อนุรักษ์สำคัญบริเวณวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและพื้นที่กันชน
ที่มา: แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญด้านมรดกทางวัฒนธรรม วัด
พระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่การเสนอชื่อเป็นแหล่งมรดกโลก (วิรุจ ถิ่นนคร,
2558)

ภาพที่ 2.2 แนวความคิดในการปรับปรุงระบบสัญจร
 ที่มา: แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญด้านมรดกทางวัฒนธรรม วัด
 พระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่การเสนอชื่อเป็นแหล่งมรดกโลก (วิรุจ ถิ่นนคร,
 2558)

ภาพที่ 2.3 แนวความคิดในควบคุมอาคาร

ที่มา: แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญด้านมรดกทางวัฒนธรรม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่การเสนอชื่อเป็นแหล่งมรดกโลก (วิรุจ ถิ่นนคร, 2558)

2.3.1.2 การออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมปากคลองสวนหมากเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร (รัฐพงศ์ ปิ่นแก้ว และ พัศตราภรณ์ ทิพย์โสธร, 2557)

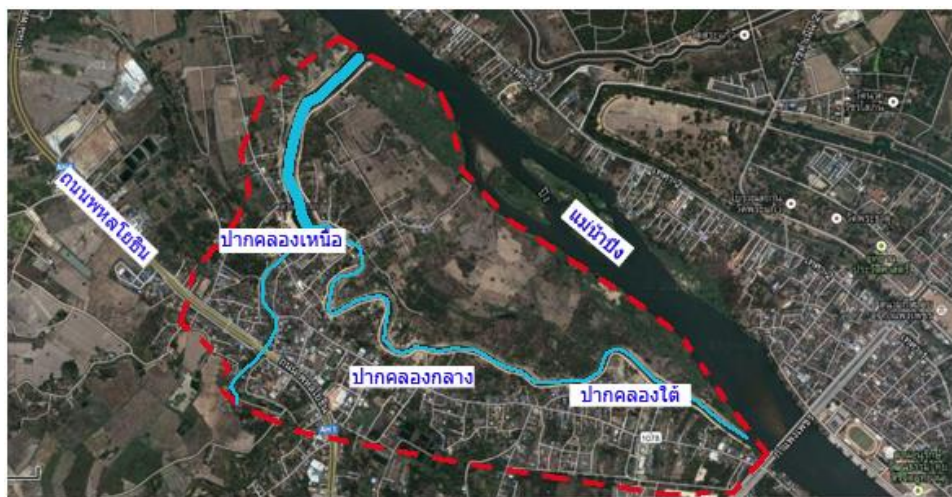
เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิตของผู้คนที่มีความเกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำ ทั้งด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและการพัฒนาเมืองอย่างรวดเร็วตามกาลเวลา มีการศึกษาลักษณะทางกายของพื้นที่ การศึกษาพฤติกรรม การใช้พื้นที่และรูปแบบภูมิทัศน์ เพื่อเสนอแนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมปากคลองสวนหมากเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

พื้นที่บริเวณปากคลองสวนหมากซึ่งไหลลงสู่แม่น้ำปิง เกิดการทับถมของตะกอนดินและการเปลี่ยนทิศทางการไหลของสายน้ำ ทำให้เกิดพื้นที่ดินงอกบริเวณปากคลองสวนหมาก แต่เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวยังไม่มีการใช้ประโยชน์และถูกทิ้งร้าง ยังไม่มีการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว ปัจจุบันพื้นที่บริเวณปากคลองสวนหมากเป็นของวัดพระบรมธาตุ และทางวัดได้ใช้ประโยชน์ของพื้นที่ในการทำเกษตรโดยการปลูกพืชฤดูเดียว แต่ส่วนใหญ่ของพื้นที่ก็ยังถูกทิ้งให้รกร้างไม่ได้ใช้ประโยชน์ใด ซึ่งทางวัดพระบรมธาตุ ได้มีแผนในการปรับปรุงวัดพระบรมธาตุ รวมถึงปรับปรุงภูมิทัศน์คลองสวนหมาก แต่เนื่องจากยังขาดการออกแบบภูมิทัศน์เพื่อให้สอดคล้องกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ พื้นที่ดังกล่าวจึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการศึกษาและออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมพื้นที่ปากคลองสวนหมาก

ภาพที่ 2.4 พื้นที่เทศบาลตำบลนครชุม

ที่มา: การออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมปากคลองสวนหมากเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร (รัฐพงศ์ ปิ่นแก้ว และ พัศตราภรณ์ ทิพย์โสธร, 2557)

ภาพที่ 2.5 ลักษณะพื้นที่ปากคลองสวนหมาก
ที่มา: การออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมปากคลองสวนหมากเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอเมือง
จังหวัดกำแพงเพชร (รัฐพงศ์ ปิ่นแก้ว และ พัศตราภรณ์ ทิพย์โสธร, 2557)

1) วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพ พื้นที่ปากคลองสวนหมาก ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
- เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้พื้นที่และรูปแบบภูมิทัศน์ปากคลองสวนหมาก ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
- เพื่อเสนอแนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมปากคลองสวนหมากเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2) กระบวนการการศึกษา

- การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) การสำรวจภาคสนามเพื่อเข้าถึงแนวทางการออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมพื้นที่ปากคลองสวนหมาก ทำการสำรวจในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม
- การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสังเกตในพื้นที่ศึกษา 2) ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นจากประชากรกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มนักท่องเที่ยว
- การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากข้างต้น มาประมวลผลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติเพื่อนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของตาราง

3) สภาพปัญหาและสถานการณ์ปัจจุบัน

- ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่มีลักษณะเป็นชุมชนเก่ารูปแบบอาคารไม้ และย่านการค้าที่มีลักษณะของตลาดแบ่งเป็น 2 ช่วงคือ ตลาดใหม่ที่เปิดทั้งวัน และตลาดเก่าที่เปิดวัน ศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์แรกของเดือน

- วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่โดดเด่น แต่ยังคงขาดจุดขายและการสร้างแรงดึงดูด ให้กับนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนเอง

- สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม และขาดการจัดภูมิทัศน์ที่เหมาะสม ขาดการพัฒนาเพื่อการรองรับการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน อีกทั้งยังขาดการอนุรักษ์อาคารและสิ่งปลูกสร้างเก่าแก่ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์อีกด้วย

ภาพที่ 2.6 ภาพปัจจุบันของพื้นที่ปากคลองสวนหมาก ที่มา: การออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมปากคลองสวนหมากเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร (รัฐพงศ์ ปิ่นแก้ว และ พัศตราภรณ์ ทิพย์โสธร, 2557)

4) สรุปผลการวิจัย

- พื้นที่ในการวิจัยจัดอยู่ในประเภทวัฒนธรรมนำภูมิทัศน์ มีพื้นที่ที่มีองค์ประกอบเกี่ยวเนื่องทางวัฒนธรรมคือบริเวณพื้นที่ตั้งแต่วัดสว่างอารมณ์ (ปากคลองเหนือ) ลงมาจนถึงวัดพระบรมธาตุ (ปากคลองใต้) ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ทางประวัติศาสตร์เมืองนครชุมสอดคล้องกับแนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองโบราณร่วมวัฒนธรรมล้านนา

- เส้นทางสัญจรที่เชื่อมต่อไปยังสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และย่านการค้าของพื้นที่ไม่ค่อยมีความสะดวก และไม่ส่งเสริมต่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้ที่เข้ามาใช้งานที่ส่วนใหญ่มาเพื่อการไหว้พระ อีกทั้งยังมีความขัดแย้งกับแนวคิดในการวางผังและออกแบบพื้นที่ริมน้ำอีกด้วย

- แนวทางการออกแบบเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จึงควรมีการฟื้นฟูด้วยการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และคุณค่าของการเป็นย่านการค้าดั้งเดิม โดยใช้วิถีชีวิตนำการค้าซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการภูมิทัศน์ชุมชน

5) แนวทางและข้อเสนอแนะ

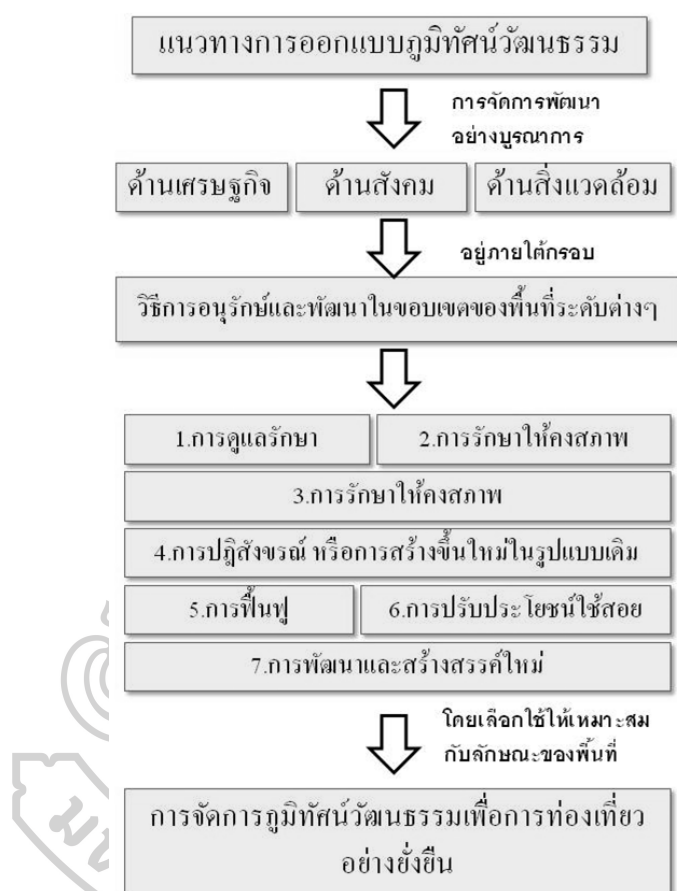
- ข้อเสนอแนะด้านสภาพแวดล้อมชุมชน การวางผังกายภาพของชุมชน ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และเส้นทางสัญจรในพื้นที่ รวมถึงการจัดพื้นที่เพื่อรองรับการจราจรของนักท่องเที่ยวที่เข้ามา เพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชนโดยให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาในอนาคต

ภาพที่ 2.7 ข้อเสนอแนะในการใช้พื้นที่ชุมชน

ที่มา: การออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมปากคลองสวนหมากเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร (รัฐพงศ์ ปิ่นแก้ว และ พัศตราภรณ์ ทิพย์โสธร, 2557)

- ข้อเสนอแนะในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม ดำเนินตามหลักแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเสนอแนวทางในการจัดการพัฒนาอย่างบูรณาการในสามด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ภายใต้กรอบของแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมโดยมีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาในขอบเขตของพื้นที่ในระดับต่าง ๆ

ภาพที่ 2.8 แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ที่มา: การออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมปากคลองสวนหมากเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอเมืองจังหวัดกำแพงเพชร (รัฐพงศ์ ปิ่นแก้ว และ พัสตราภรณ์ ทิพย์โสธร, 2557)

- การออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมปากคลองสวนหมากต้องมีการออกแบบครอบคลุมในด้านกายภาพสิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ เพื่อสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชน พร้อมกับการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเพื่อความยั่งยืนของชุมชน

2.3.2 สรุปผลการศึกษาระณีศึกษา

สาระที่เกี่ยวข้อง	เนื้อหา	การนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ศึกษา
กรณีศึกษาที่ 1	<p>กระบวนการการศึกษา</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประเด็นปัญหาและวิเคราะห์สิ่งที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ - การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเกณฑ์และกฎหมายแนวคิดด้านการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์และปรัชญาคติ ความเชื่อที่เกี่ยวข้อง - การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) การสำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดิน เส้นทางสัญจร พื้นที่เปิดโล่งและมุมมอง รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อระบุปัญหาในพื้นที่และทำการประเมินพื้นที่ด้วยสายตา (Visualizing) <p>แนวทางในการปรับปรุง</p> <p>โดยมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วนคือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - พื้นที่อนุรักษ์สำคัญ (Core Zone) พัฒนาและส่งเสริมวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารให้เป็นที่หมายตาของเมืองและอนุรักษ์องค์ประกอบที่สำคัญต่าง ๆ - พื้นที่กันชน (Buffer Zone) อาจมีการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์และพัฒนาเมืองเพิ่มขึ้นโดย 	<p>จากการศึกษาระณีศึกษาได้สรุปเป็นสาระสำคัญ 2 ส่วนที่จะนำมาประยุกต์ใช้คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.กระบวนการศึกษาด้านกายภาพของพื้นที่ ประเด็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกของพื้นที่เพื่อนำมาระบุปัญหาที่เกิดขึ้น 2.การนำแนวความคิดเพื่อใช้ในการอนุรักษ์ ปรับปรุง และการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยว ที่นำไปสู่การเสนอแนวทางการจัดการและการกำหนดมาตรการป้องกันพื้นที่ที่เหมาะสมต่อไป

ตารางที่ 2.1 ตารางสรุปผลการศึกษาระณีศึกษาที่ 1

สาระที่เกี่ยวข้อง	เนื้อหา	การนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ศึกษา
กรณีศึกษาที่ 2	<p>กระบวนการการศึกษา</p> <ul style="list-style-type: none"> - การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อทำการสำรวจในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม - การศึกษาพฤติกรรมการใช้พื้นที่และรูปแบบภูมิทัศน์ <p>ผลการดำเนินงาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - พื้นที่ในการวิจัยจัดอยู่ในประเภทวัฒนธรรมนำภูมิทัศน์ มีพื้นที่ที่มีองค์ประกอบเกี่ยวเนื่องทางวัฒนธรรม - ดำเนินการจัดการตามหลักแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม - พื้นที่ด้วยการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และคุณค่าของการเป็นย่านการค้าดั้งเดิม - การออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมต้องครอบคลุมในด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจให้มีความสอดคล้องกัน 	<p>การบูรณาการและการพัฒนาพื้นที่ที่นำไปสู่การวางแผน การกำหนดรูปแบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมให้เกิดความสอดคล้องกันในหลาย ๆ ด้านที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ พื้นฟูคุณค่าของพื้นที่</p>

ตารางที่ 2. 2 ตารางสรุปผลการศึกษกรณีศึกษาที่ 2

ดังนั้นจากการศึกษากรณีศึกษาทั้ง 2 กรณีที่ได้กล่าวมาข้างต้น เป็นตัวอย่างที่ดีเพื่อนำมาประยุกต์ใช้สำหรับการวางแผนและขั้นตอนในการทำงานวิจัย ที่นำไปสู่การนำเสนอแนวทางข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการภูมิทัศน์ชุมชนริมแม่น้ำปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราชในขั้นตอนต่อไป

บทที่ 3 การดำเนินงานวิจัย

การดำเนินงานวิจัยสำหรับการทำการศึกษาแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนริมแม่น้ำปากพนังอันเป็นผลมาจากการศึกษาความหมาย ทฤษฎี แนวความคิดและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกรณีศึกษาที่ได้มีการศึกษาจากบทข้างต้น โดยศึกษาในบทนี้จะเป็นการสรุปกรอบทฤษฎี แนวความคิด เพื่อวางแนวทางในการทำการวิจัย

3.1 กรอบทฤษฎี แนวความคิด

การศึกษาถึงแนวความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการวางแนวทางการวิจัยได้นำกรอบแนวความคิดการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการจัดการ ซึ่งเป็นการนำแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่มาศึกษา มีการศึกษาถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ต่าง ๆ ศึกษาถึงคุณค่า การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่มีต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยศึกษาเกี่ยวกับภาพรวมของพื้นที่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ประชากร การคมนาคม ชุมชนและข้อมูลอื่น ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของแต่ละพื้นที่ศึกษา โดยมีโครงสร้างในการศึกษาคลายคลึงกับการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมประเภทเพื่อการวิจัย

การออกแบบการวิจัยเพื่อดำเนินงานในพื้นที่ศึกษา ได้มีการปรับปรุงเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ศึกษาและระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย ทำการศึกษาขั้นตอนต่าง ๆ การประเมินคุณค่า การวิเคราะห์ รวมถึงแนวทางการจัดการเพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการดำเนินมากที่สุด รวมถึงการดำเนินการศึกษาเพื่อสรุปถึงปัญหาและอุปสรรคในการศึกษา แนวทางข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการที่เหมาะสมในอนาคต โดยสามารถจำแนกรูปแบบการดำเนินงานออกเป็น 4 ขั้นตอนซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1.1 การจัดการข้อมูล

จากการศึกษาแนวความคิดการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการจัดการ สามารถจัดกลุ่มและประเภทของข้อมูลเพื่อให้สามารถทราบถึงความเชื่อมโยงของข้อมูล และเกิดการแยกแยะข้อมูลที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาโดยเฉพาะข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ซึ่งสามารถทำการสรุปคุณลักษณะสำคัญใน 3 ลักษณะคือ 1) กลุ่มภูมิศาสตร์ และสภาพแวดล้อม 2) กลุ่มสถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น 3) กลุ่มสังคม วัฒนธรรมและประเพณี

3.1.2 การแปลความหมายข้อมูล

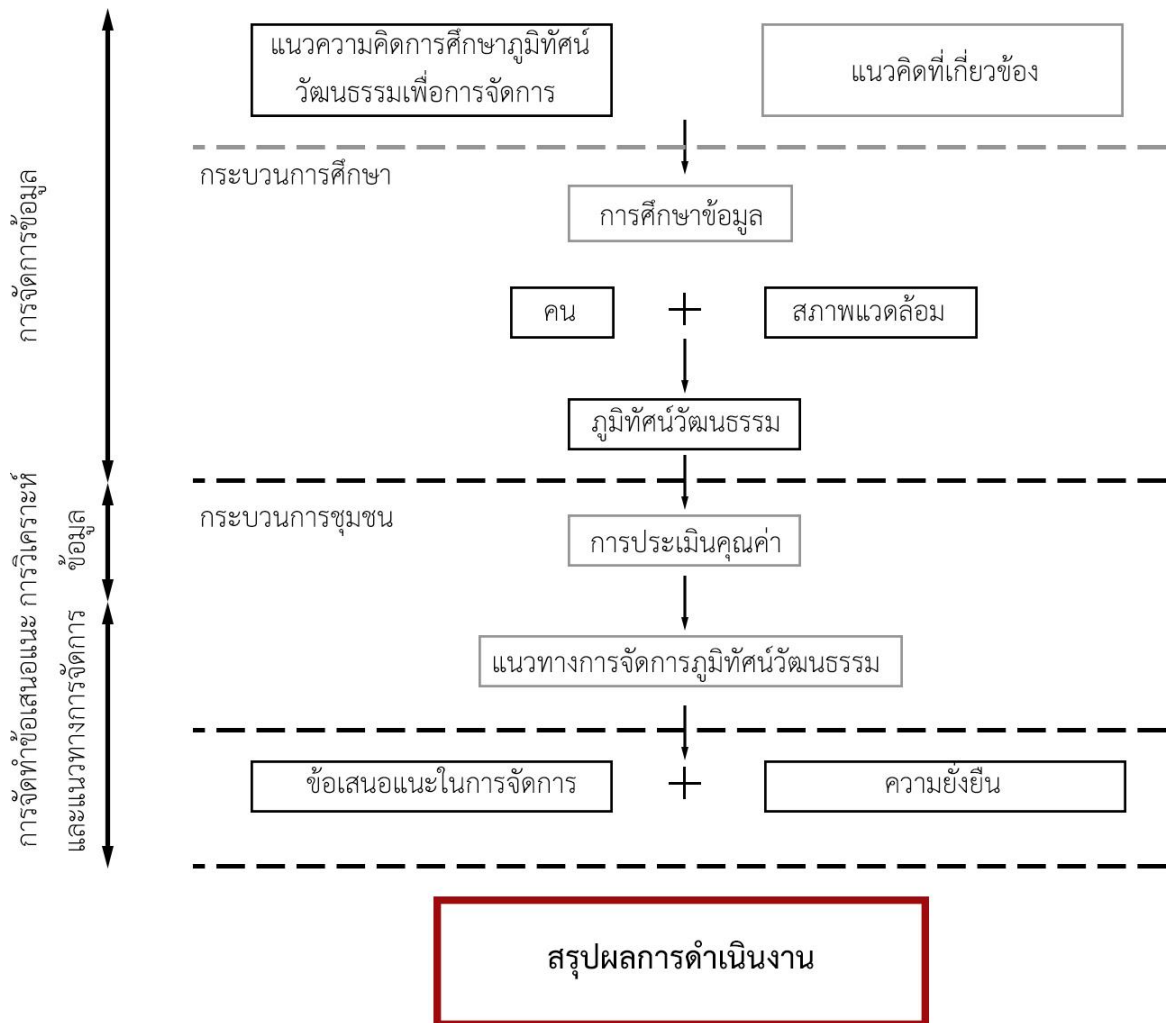
การศึกษา ทำความเข้าใจ วิเคราะห์ข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกันในทุกด้าน และแนวโน้มในด้านต่าง ๆ โดยสามารถแบ่งลักษณะในการแปลความหมายของข้อมูลออกเป็น 2 คุณลักษณะ อันได้แก่ 1)คุณลักษณะด้านกายภาพ 2)คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยทำการศึกษาเพื่อการศึกษาเพื่อการศึกษาทำความเข้าใจถึงความเชื่อมโยงของคุณลักษณะด้านต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่การประเมินคุณค่าและความสำคัญขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา

3.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวางแผน

กระบวนการวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปของคุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา รวมถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง ภัยคุกคามที่จะส่งผลกระทบต่อคุณค่าและความสำคัญขององค์ประกอบทางด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำปากพอง

3.1.4 การสรุปผลการดำเนินงาน

จากการศึกษาแนวความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม แนวความคิด การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการจัดการ และกระบวนการวิจัยในขั้นตอนต่าง ๆ จึงเกิดเป็นกรอบเพื่อการรวบรวม สรุปปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงานวิจัย เพื่อใช้เป็นข้อมูลแนวทางสำหรับการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 3.1 ขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัย

ที่มา: ปรับปรุงแก้ไขจาก (สรุค์ เวสสุนทรเทพ และ ชัยสิทธิ์ ด้านกิตติกุล, 2556)

3.2 กระบวนการวิจัย

3.2.1 การศึกษารวบรวมข้อมูล

ศึกษาถึงแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ที่นำไปสู่แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เหมาะสมแก่พื้นที่ศึกษาต่อไป

3.2.2 การแปลความหมายข้อมูล

การศึกษา ทำความเข้าใจ วิเคราะห์ข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกันในทุกด้าน และ แนวโน้มในด้านต่าง ๆ โดยสามารถแบ่งลักษณะในการแปลความหมายของข้อมูลออกเป็น 2 คุณลักษณะ อันได้แก่

3.2.2.1 คุณลักษณะด้านกายภาพ เช่น ที่ตั้ง สภาพภูมิประเทศ โครงข่ายการสัญจร แม่น้ำ ชุมชน อาคาร และรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สำคัญ ฯลฯ

3.2.2.2 คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น การใช้ประโยชน์ที่ดิน ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ กลุ่มของความเชื่อ ประเพณี ศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่ ฯลฯ

โดยทำการศึกษาเพื่อการทำความเข้าใจถึงความเชื่อมโยงของคุณลักษณะด้านต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่การประเมินคุณค่าและความสำคัญขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา

3.2.3 การระบุประเภท คุณค่าความสำคัญของชุมชนริมแม่น้ำปากพอง

การระบุประเภท และคุณลักษณะเด่นที่สำคัญที่มีความเกี่ยวเนื่องกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนริมแม่น้ำปากพอง ลักษณะโครงสร้างของชุมชน องค์ประกอบและลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรม องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี ความเชื่อ วัฒนธรรมและการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม โดยการจัดทำแผนโครงสร้างทางกายภาพขององค์ประกอบและคุณลักษณะสำคัญต่าง ๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ศึกษา

3.2.4 สำรวจจัดทำเอกสารข้อมูล

ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบายและแนวทางการจัดการของพื้นที่ศึกษา โดยแบ่งการสำรวจข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนคือ

3.2.4.1 การกำหนดขอบเขตพื้นที่เบื้องต้นเพื่อการสำรวจข้อมูลที่มีคุณค่าและลักษณะสำคัญแล้ว ก็จะทำการศึกษาและสำรวจในรายละเอียดต่อไปว่าในคุณลักษณะต่าง ๆ นั้นมีโครงสร้างและองค์ประกอบอย่างไร เพื่อให้เกิดความจำเพาะเจาะจงกับพื้นที่ศึกษา โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาขอบเขตดังนี้

1) คุณลักษณะด้านกายภาพ เช่น ที่ตั้ง สภาพภูมิประเทศ โครงข่ายการสัญจร แม่น้ำ ชุมชน อาคารและรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สำคัญ ฯลฯ

2) คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น การใช้ประโยชน์ที่ดิน ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ กลุ่มของความเชื่อ ประเพณี ศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่ ฯลฯ

3) การสำรวจภาคสนาม จากพื้นที่ที่ได้รับการระบุขอบเขตจากคุณลักษณะข้างต้นแล้ว โดยใช้วิธีการดำเนินการสำรวจร่วมกับคนในพื้นที่ (Walk-Through Survey) เพื่อให้ทราบถึงตำแหน่ง องค์ประกอบสำคัญ และลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา

3.2.5 การประเมิน การพิจารณาคุณค่าความสำคัญ

การสรุปถึงคุณค่าและความสำคัญของข้อมูลที่ได้รับมาจากการสำรวจจัดทำเอกสารข้อมูล เพื่อนำไปสู่การสรุปคุณค่า ความสำคัญ โดยใช้เกณฑ์ในการประเมินและพิจารณาด้านคุณค่า (Value) อันเป็นสิ่งที่ให้ประโยชน์ทางกายภาพหรือทางด้านจิตใจของมนุษย์ ซึ่งคุณค่าเหล่านั้นจะขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนประกอบด้วย คุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural Value) และ คุณค่าทางสังคม (Social Value) เศรษฐกิจ (Economic Value)

3.2.6 วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันก่อนการจัดการ

การวิเคราะห์ในส่วนนี้จะทำให้เห็นถึงสถานการณ์ในปัจจุบันที่เป็นอยู่ รวมถึงภัยคุกคามและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง (Threat and Trend) ของพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยที่แสดงถึงการเกิดการเสียหายของคุณค่า ความสำคัญ และสภาพความดั้งเดิม ที่อาจจะส่งผลกระทบต่อเนื่องกับพื้นที่ศึกษา โดยจะต้องวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มที่มีผลมาจากปัจจัยภายในและภายนอกควบคู่กันไป เพื่อการวิเคราะห์ที่ได้นั้นจะนำไปสู่แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและการจัดการของพื้นที่

3.2.7 การจัดทำข้อเสนอแนะ และแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

นำเสนอข้อเสนอแนะ และแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ที่เหมาะสม อันเกิดจากการวิเคราะห์ ประเมิน พิจารณาข้อมูลที่ได้รับจากข้างต้น นำไปใช้เพื่อเป็นแนวทางในการเก็บรักษา สืบทอด การแสดงให้เห็นถึงคุณค่า ความสำคัญ ในการควบคุมการพัฒนา และการอนุรักษ์ ทั้งด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม โดยเป็นวิธีการที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์ของหน่วยงานระดับท้องถิ่นเพื่อนำไปใช้ประกอบการกำหนดนโยบายและแผนงานต่อไป

3.3 การเลือกพื้นที่ศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่ศึกษาบริเวณชุมชนริมแม่น้ำปากพ่อง อำเภอปากพ่อง จังหวัด นครศรีธรรมราช ชุมชนริมแม่น้ำปากพ่องตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองปากพ่อง มีการแบ่งชุมชนออกเป็น สองฝั่งที่เกิดขึ้นจากลักษณะทางกายภาพของภูมิประเทศถูกแบ่งโดยแม่น้ำปากพ่อง คือ ปากพ่องฝั่ง ตะวันตก และ ปากพ่องฝั่งตะวันออก ซึ่งแต่ละฝั่งจะมีวิถีชีวิตแตกต่างกันไป

โดยเมืองปากพ่องเป็นเมืองท่าที่สำคัญตั้งแต่อดีต เป็นศูนย์กลางการค้าและเศรษฐกิจที่สำคัญ เนื่องจากมีสภาพภูมิประเทศเป็นแหลมที่ยื่นออกไปในทะเล และมีอ่าวภายในบริเวณปากแม่น้ำปาก พ่องเหมาะสมแก่การเดินทางเรือ การกระจายสินค้าไปยังหัวเมืองสำคัญอื่น ๆ ทำให้เศรษฐกิจในสมัยก่อน เฟื่องฟูเป็นอย่างมาก มีสำเภาจากเมืองจีน เรือขนส่งสินค้าขนาดใหญ่มาเทียบท่าและกระจายสินค้า และด้วยเหตุผลของการที่เป็นเมืองศูนย์กลางทางการค้ามาก่อน มีติดต่อค้าขายไปจนถึงแหลมมลายู โดยเฉพาะแถบปีนัง มะละกา ที่มีคนจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากจึงก่อให้เกิดการผสมผสานและ ถ่ายทอดวัฒนธรรม ซึ่งยังคงหลงเหลือให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ทำให้ชุมชนริมแม่น้ำปากพ่องจึงมี ลักษณะของภูมิทัศน์ที่น่าสนใจ ควรค่าแก่การศึกษาถึงเรื่ององค์ประกอบ และแนวทางในการจัดการ ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ 1)แบบบันทึกและสำรวจ ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ที่จะนำไปสู่การทํา ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา 2) แบบสัมภาษณ์ สอบถาม เพื่อทราบถึงการตระหนัก การเห็นคุณค่า ของคนในพื้นที่ศึกษา

3.4.1 การบันทึกและสำรวจลักษณะของพื้นที่

การสำรวจในศึกษาการวิจัยครั้งนี้จะครอบคลุมตัวแปร 2 ด้าน คือ

- 1) ตัวแปรด้านกายภาพ ได้แก่ ที่ตั้ง สภาพภูมิประเทศ โครงข่ายการสัญจร แม่น้ำ ชุมชน อาคารและรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สำคัญ
- 2) ตัวแปรด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ กลุ่มของความเชื่อ ประเพณี ศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่

โดยข้อมูลที่ได้มาจะนำไปสู่การระบุประเภท และคุณลักษณะสำคัญต่าง ๆ ของพื้นที่ศึกษา เพื่อการจัดทำแผนที่องค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม ที่จะนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางการจัดการพื้นที่ศึกษาต่อไป

3.4.2 แบบสัมภาษณ์ สอบถาม

การสัมภาษณ์ สอบถาม มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจ ผ่านการพูดคุยและตอบข้อซักถามในประเด็นที่สงสัย และการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการตระหนัก การเห็นคุณค่าเกี่ยวกับองค์ประกอบและกระบวนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพูนัง โดยประเด็นในการสัมภาษณ์ สอบถามสามารถแบ่งออกเป็นประเด็นหลักได้ดังต่อไปนี้

- 1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่
- 2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะเศรษฐกิจ สังคม และประเพณี
- 3) การรับรู้ถึงคุณค่า และการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- 4) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และการจัดการกับองค์ประกอบทางวัฒนธรรม

3.5 การรวบรวมข้อมูล

3.5.1 ข้อมูลและประเภทข้อมูล

ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ สอบถามจากบุคคล และหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสาร หนังสือ บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ภาพถ่ายชุมชน แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ

3.5.2 การเก็บข้อมูล

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

1.1) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดทำแผนกายภาพระบุพื้นที่ในการสำรวจเบื้องต้น ได้แก่ สภาพทั่วไป ประวัติศาสตร์ ภาพถ่ายชุมชน แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศทั้งในอดีตและปัจจุบัน เป็นต้น

1.2) การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เป็นการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ศึกษา เพื่อให้เข้าใจถึงทัศนคติ ความต้องการ การใช้ประโยชน์และคุณค่า รวมถึงความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมที่มีการสืบทอดต่อ ๆ กันมา

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ

การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ เป็นกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ จากเอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งข้อมูลที่ได้มาจะขึ้นอยู่กับตัวแปร และลักษณะของข้อมูล ที่จะนำไปสู่การศึกษาข้อมูลในกระบวนการต่อไป แบ่งออกเป็น 3 ประเภทดังต่อไปนี้

2.1) ข้อมูลทางด้านกายภาพ ได้แก่ ที่ตั้ง สภาพภูมิประเทศ โครงข่ายการสัญจร แม่น้ำ ชุมชน อาคารและรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สำคัญของชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง

2.2) ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ กลุ่มของความเชื่อ ประเพณี ศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จนส่งผลมาถึง ณ ปัจจุบัน

2.3) องค์กรประกอบ ประเภท และคุณค่าความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การดำเนินงานตามกระบวนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อเสนอแนวทางในการจัดการพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำปากพนังในอนาคต และครอบคลุมถึงการจัดทำแผนบูรณาการเข้าสู่แผนพัฒนาระดับท้องถิ่น

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิ แบ่งได้ออกเป็น 2 ส่วนคือ

1) ข้อมูลที่ได้มาจากการสำรวจด้านกายภาพ ประวัติศาสตร์ ภาพถ่ายชุมชน แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ โดยการนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำแผนที่ทางกายภาพ เพื่อการระบุคุณค่าคุณลักษณะที่สำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง

2) ข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ โดยนำข้อมูลที่ได้รับมาเพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ที่จะนำไปสู่การหาแนวทางเพื่อการจัดการที่เหมาะสมกับความต้องการของคนในพื้นที่

3.6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรณีศึกษา โดยวิเคราะห์จากลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี คติความเชื่อและวัฒนธรรม รวมไปถึงการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่

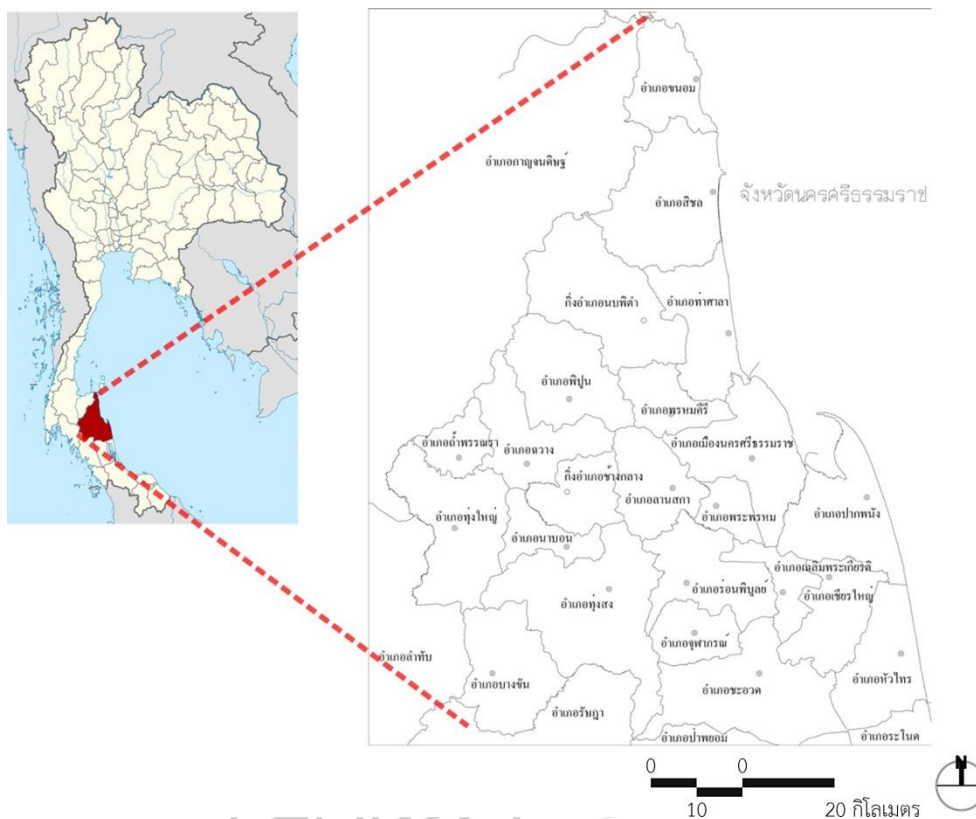
บทที่ 4 บริบทของพื้นที่ศึกษา

โดยการศึกษาเนื้อหาในบทที่ 4 เป็นการศึกษาองค์ประกอบ การทบทวนเอกสาร และศึกษาสำรวจข้อมูลในเชิงลึกที่ครอบคลุมทั้งในระดับจังหวัด และระดับพื้นที่ศึกษา เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับในประเด็นของพัฒนาการด้านประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ตลอดจนโครงสร้างและกลไกอื่น ๆ ที่มีผลต่อการจัดการพื้นที่ศึกษา เพื่อทราบและเข้าใจถึงความเชื่อมโยงของข้อมูลในแต่ละด้าน ซึ่งจะมีรายละเอียดในการศึกษาข้อมูลดังต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดนครศรีธรรมราช

จังหวัดนครศรีธรรมราชมักจะเรียกสั้น ๆ ว่า “นคร” ซึ่งในอดีตมีชื่อเรียกดินแดนแถบนี้ด้วยกันหลายชื่อ แต่ที่ชาติตะวันตกนิยมเรียกกันมาจนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 คือ “ลิกอร์” สันนิษฐานว่าชาวโปรตุเกสที่เข้ามาติดต่อค้าขายในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นเป็นผู้เรียกก่อน โดยเพี้ยนมาจากคำว่า “นคร” ส่วนชื่อ “นครศรีธรรมราช” นั้นมาจากพระนามของกษัตริย์ผู้ครองนครในอดีต (“จังหวัดนครศรีธรรมราช”) ตั้งอยู่ทางตอนกลางของภาคใต้ ห่างจากกรุงเทพมหานคร 780 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 9,942.502 ตร.กม. หรือประมาณ 6,214,064 ไร่ มีเนื้อที่ประมาณ 9,942.50 ตร.กม. หรือประมาณ 6,214,064 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ทะเลอ่าวไทย
ทิศใต้	ติดต่อกับ	จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง และจังหวัดตรัง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดกระบี่

ภาพที่ 4.1 แสดงพื้นที่ตั้งจังหวัดนครศรีธรรมราช

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดนครศรีธรรมราชแบ่งออกได้ 3 ส่วนดังนี้

1) บริเวณเทือกเขาตอนกลาง ได้แก่บริเวณเทือกเขานครศรีธรรมราช มีอาณาเขตตั้งแต่ตอนเหนือของจังหวัดลงไปถึงใต้สุด ได้แก่ อำเภอสหัส อำเภอนอม อำเภอนครศรีธรรมราช อำเภอลานสกา อำเภอพรหมคีรี อำเภอรัตนพิบูลย์ อำเภอชะอวด อำเภอจุฬาภรณ์ และอำเภอพระพรหม ในเขตเทือกเขานี้มีภูเขาสูงสุดในจังหวัด คือ เขาหลวง ซึ่งสูงประมาณ 1,835 เมตร เหนือระดับทะเลปานกลาง

2) บริเวณที่ราบชายฝั่งด้านตะวันออก ได้แก่บริเวณเทือกเขาตอนกลางไปทางตะวันออกถึงฝั่งทะเลอ่าวไทย จำแนกได้เป็น 2 ตอน คือ ตั้งแต่อำเภอนครศรีธรรมราชลงไปทางใต้ที่มีความกว้างจากบริเวณเทือกเขาตอนกลาง ไปถึงชายฝั่งทะเลระยะทางประมาณ 95 กิโลเมตร ได้แก่ อำเภอปากพนัง อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทร และ อำเภอชะอวด และอีกบริเวณหนึ่งคือ ตั้งแต่อำเภอนครศรีธรรมราชขึ้นไปทางทิศเหนือ อำเภอที่อยู่ในเขตพื้นที่ราบ ด้านนี้คือ อำเภอนอม อำเภอสหัส อำเภอนครศรีธรรมราช

3) บริเวณที่ราบด้านตะวันตก ได้แก่บริเวณที่ราบระหว่างเทือกเขานครศรีธรรมราช และเทือกเขาบรรทัด ซึ่งมีลักษณะเป็น เนินเขาอยู่เป็นแห่ง ๆ อำเภอที่อยู่ี่ราบด้านนี้ คือ อำเภอพิปูน อำเภอทุ่งใหญ่ อำเภอฉวาง อำเภอนาบอน อำเภอบางขัน อำเภอฉ่ำพรรณรา และอำเภอทุ่งสง สายน้ำสำคัญ ได้แก่ แหล่งต้นน้ำของแม่น้ำตาปี ("ลักษณะทางกายภาพ,")

โดยแบ่งเขตการปกครองตามลักษณะพื้นที่ออกเป็น 23 อำเภอ 165 ตำบล 1,551 หมู่บ้าน มีประชากรจำนวน 1,527,701 คน (31 มีนาคม 2555) แยกเป็นชาย 757,882 คน หญิง 769,819 คน 496,226 ครัวเรือน โดยเฉลี่ยมีความหนาแน่นของประชากรเท่ากับ 153.65 คน ต่อตารางกิโลเมตร ("ข้อมูลสถิติเกี่ยวกับประชากรจังหวัดนครศรีธรรมราช,")

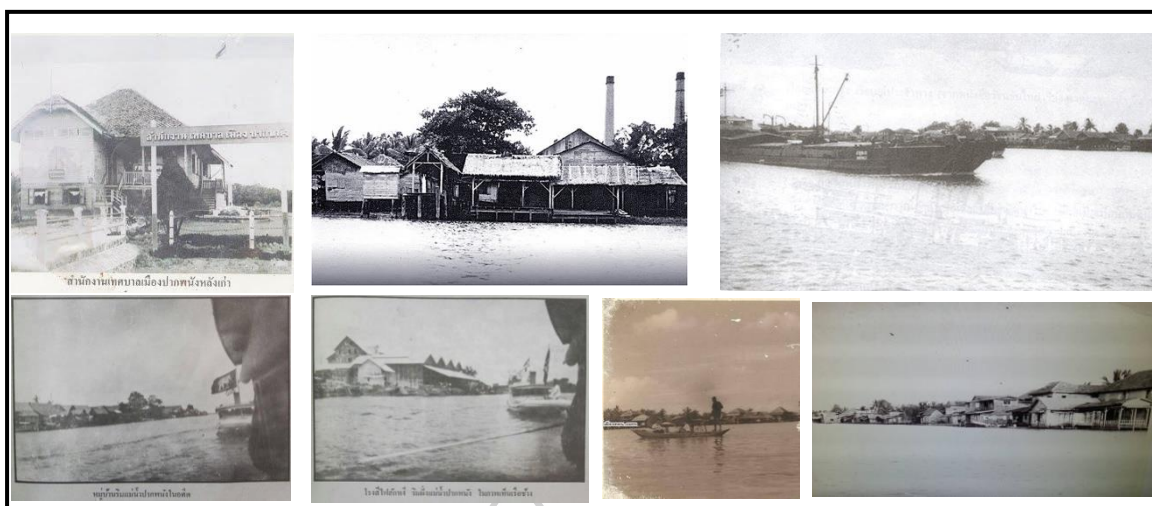
4.2 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา

4.2.1 พัฒนาการด้านประวัติศาสตร์

การศึกษาพัฒนาการด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่สำคัญสำหรับการจัดจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา เพื่อทำความเข้าใจ และทราบถึงประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐาน การโยกย้ายของผู้คนที่มีความสัมพันธ์กันในมิติต่าง ๆ เช่น มิติทางสังคมและวัฒนธรรม มิติทางเศรษฐกิจ ตลอดจนมิติทางสภาพแวดล้อม ที่เป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อพัฒนาการของชุมชนและวิถีชีวิต ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจต่อพื้นที่ และการวิเคราะห์คุณค่า โดยมีรายละเอียดแต่ละหัวข้อดังต่อไปนี้

4.2.2.1 ความเป็นมาของพื้นที่

ปากพนังเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งตั้งอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย เป็นอำเภอที่มีพื้นที่ติดกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทย อำเภอปากพนังแบ่งออกเป็นสองฝั่งคือ ปากพนังฝั่งตะวันตก และ ปากพนังฝั่งตะวันออก ซึ่งแต่ละฝั่งจะมีวิถีชีวิตแตกต่างกันไป

ภาพที่ 4.2 แสดงภาพวิถีชีวิตของชุมชนริมแม่น้ำปากพองในอดีต
ที่มา: ("ภาพแปะฟ้าเมืองคอน-อดีตเกาะPolo tantalem เกาะเมืองพอง เมืองเปี้ยซัด ปากพอง ตอน 1,")

แม่น้ำปากพองเป็นแม่น้ำสายสำคัญของเมืองนครศรีธรรมราช กำเนิดจากต้นน้ำภูเขาบรรทัด ชื่อห้วยน้ำใส ในแถบตำบลเกาะขันธุ์ไหลเป็นคลองไม้เสียบผ่านอำเภอชะอวดไปยังอำเภอเชียรใหญ่เป็นคลองชะอวด ก่อนจะไหลไปบรรจบกับคลองสาขาที่บ้านปากแพรก กลายเป็นแม่น้ำปากพอง และออกทะเลที่ ปากน้ำอำเภอปากพอง แม่น้ำตลอดทั้งสายมีความยาวทั้งหมด 120 กิโลเมตร ทั้งสองฝั่งของที่ราบลุ่มแม่น้ำ ล้วนเป็นแหล่งปลูกข้าว ทำกิจกรรมหว่านไถมาตั้งแต่ยุคโบราณ สร้างรายได้จากการค้าข้าว ทำให้เมืองปากพองในยุคโบราณ เป็นเมืองท่าที่ร่ำรวยจากการค้าข้าว จนได้รับสมญานามในอดีตว่า “เมืองคนรวย” แต่ที่มามีความสำคัญของชื่อ “แม่น้ำปากพอง” นั้นเท่าที่มีมุขปาฐะ และจากการสันนิษฐาน ได้สันนิษฐานไว้เป็น 3 แนวทางคือ

1) ปากพอง มาจากคำว่า “ปากพระนาง” อันหมายถึงปากน้ำที่พระนางอัคสมเหสีมาอยู่อาศัย โดยสาเหตุแรกนี้ มีที่มา 2 กระแสคือ

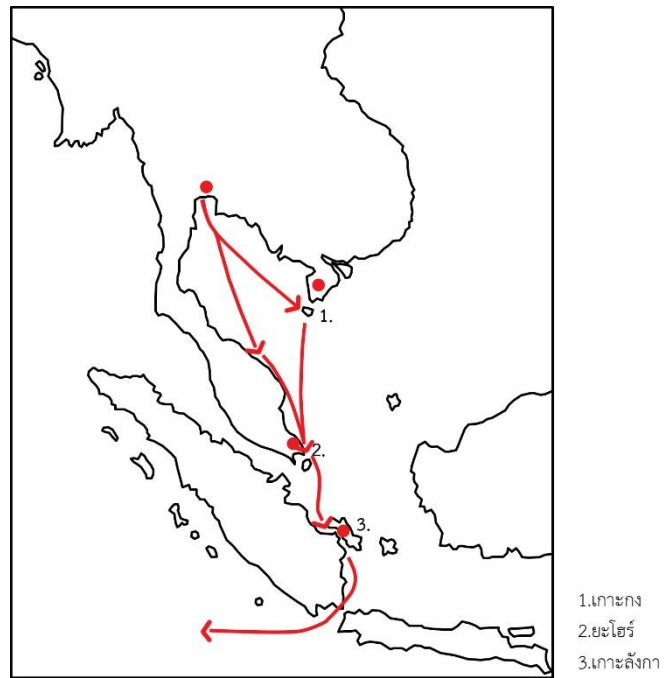
- กระแสที่หนึ่ง มาจากตำนานเรื่องเกาะพระนาง (เกาะนางโดย) ว่าเป็นเกาะที่พระนางเมืองมาใช้เป็นฐานบัญชาการในการเจรจาขอตัวพระเจ้าศรีธรรมโศกจากพระเจ้ากฤตนคร (ชวา) ที่ได้ยกทัพมาตีตามมีระบุในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชโดยภูมิศาสตร์ของเกาะนางโดยในสมัยก่อนนั้น เป็นเกาะอยู่กลางทะเล และปากแม่น้ำปากพองเก่าในยุคโบราณก็เคยไหลมาทางเกาะนางโดยโดย

- กระแสที่สอง มาจากเส้นทางการลำเลียงศพ พระอัครมเหสีของพระเจ้าศรีธรรมโศก หรือ พระแม่เจ้าอยู่หัวเลือดขาว ที่พระนางได้สวรรคตลง จึงมีการอัญเชิญพระศพจากบ้านโกฎิมายังบ้านขนาบนาค ล่องเรือทวนน้ำขึ้นไปตั้งพระศพที่วัดกุฎิ (ปัจจุบันเป็นวัดร้าง อยู่บริเวณสี่แยกบ่อล้อมุมเดียวกับวัดแม่เจ้าอยู่หัว) เมื่อได้มีการถวายพระเพลิง และบรรจุพระอัฐิตามธรรมเนียมแล้ว จึงได้ตั้งชื่อแม่น้ำที่ล่องขบวนเรือผ่านมาว่า แม่น้ำปากพระนาง

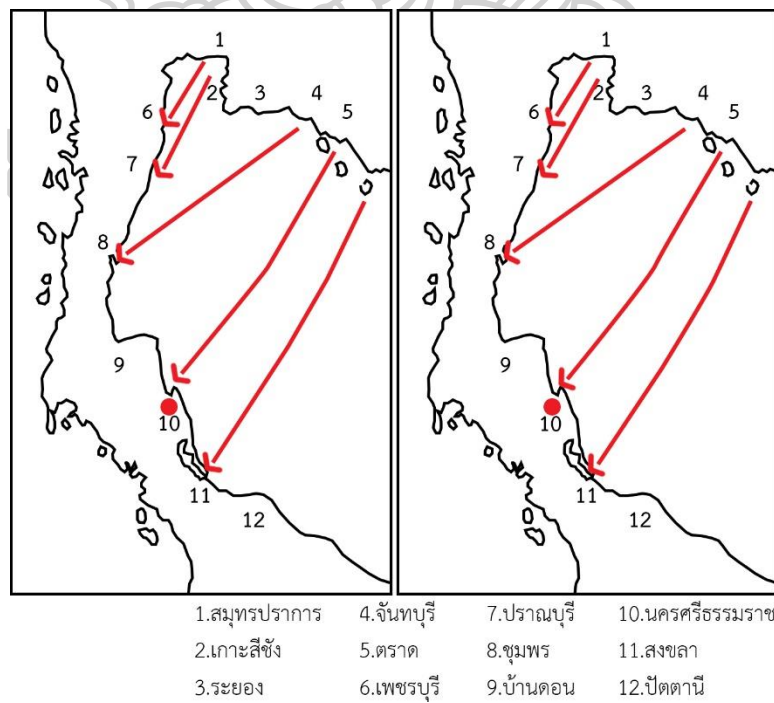
2) ปากพนัง มีที่มาจากชื่ออุปกรณ์ดักจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง ที่มีชื่อว่า “นัง” เป็นเครื่องมือพื้นบ้านที่นิยมปักกันมากในชายฝั่งแถบปากน้ำจึงเรียกกันว่า “ปากน้ำนัง” และเป็นชื่อเรียกกันสืบต่อมา ในยุคที่ปากพนังเจริญด้วยการค้าขายข้าวแล้ว ผู้คนจึงนิยมเรียกกันว่า “ปากนัง” หรือ “เมืองนัง” กันมาจนถึงปัจจุบัน แต่ที่สาเหตุที่ได้กลายเป็น “พนัง” ก็คงเพราะการสื่อสารระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐในอดีตที่ไม่เข้าใจกันจึงทำให้ชื่อบ้านนามเมือง และชื่อแม่น้ำกลายมาเป็น “ปากพนัง”(เทศบาลเมืองปากพนัง)

3) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่5) ได้ทรงโปรดเกล้าฯให้จัดการปกครองท้องที่ให้มีมณฑลเทศาภิบาลใน ร.ศ.114 โดยอำเภอปากพนังมีชื่อ “อำเภอเบ็ญชัด” หมายถึง สถานที่ที่คลื่นซัดเอาหอยเบ็ญจากทะเล ซึ่งในสมัยโบราณนั้นมีการใช้หอยเบ็ญเป็นเงินตราในการแลกเปลี่ยนสินค้า และในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2445 ได้มีพระราชโองการให้เปลี่ยนชื่ออำเภอเบ็ญชัดเป็น (“อำเภอปากพนัง,“)

เมืองปากพนังเป็นเมืองท่าที่สำคัญตั้งแต่อดีต เป็นศูนย์กลางการค้าและเศรษฐกิจที่สำคัญ เนื่องจากมีสภาพภูมิประเทศเป็นแหลมที่ยื่นออกไปในทะเล และมีอ่าวภายในบริเวณปากแม่น้ำปากพนังเหมาะสมแก่การเดินเรือ การกระจายสินค้าไปยังหัวเมืองสำคัญอื่น ๆ ทำให้เศรษฐกิจในสมัยก่อนเฟื่องฟูเป็นอย่างมาก โดยมีสำเภาจากเมืองจีน เรือขนส่งสินค้าขนาดใหญ่มาเทียบท่าและกระจายสินค้า

ภาพที่ 4.3 เส้นทางการเดินเรือระหว่างประเทศในอดีต
ที่มา: (วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช, 2526a)

ภาพที่ 4.4 เส้นทางการเดินเรือภายในประเทศในอดีต
ที่มา: (วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช, 2526b)

และนอกจากนี้ยังปรากฏในพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อคราวเสด็จเยือนปากพนังเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ.2448 ตามความตอนหนึ่งที่ปรากฏว่า

“เมื่อคิดว่าอำเภอนี้มีราคาอย่างไรเทียบกับเมืองสงขลา เงินผลประโยชน์แต่อำเภอเดิวนี้น้อยกว่าสงขลาอยู่ 20,000 บาทเท่านั้น บรรดาเมืองท่าในแหลมมลายูฝั่งตะวันออกเห็นจะไม่มีแห่งใดเท่าปากพนัง” และอีกตอนหนึ่งว่า “เมื่อคิดว่าอำเภอนี้มีราคาอย่างไรเทียบกับเมืองสงขลา เงินผลประโยชน์แต่อำเภอเดิวนี้น้อยกว่าสงขลาอยู่ 20,000 บาทเท่านั้น บรรดาเมืองท่าในแหลมมลายูฝั่งตะวันออกเห็นจะไม่มีแห่งใดเท่าปากพนัง”

4.2.2 ลักษณะทางกายภาพ

4.2.2.1 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

การตั้งถิ่นฐานและการกระจายตัวของชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง ตั้งอยู่ห่างจากจังหวัดนครศรีธรรมราชประมาณ 35 กิโลเมตร เดิมการตั้งถิ่นฐานชุมชนริมแม่น้ำปากพนังนั้นเป็นการตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำปากพนังทั้ง 2 ฝั่งริมแม่น้ำที่มีการติดต่อกันโดยการคมนาคมทางน้ำ ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาของเมืองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจากเดิมที่บริเวณของหน้าบ้านจะอยู่ติดกับแม่น้ำก็เกิดการปรับเปลี่ยนเป็นหลังบ้าน โดยบริเวณหน้าของบ้านก็จะไปเกาะตามแนวของถนนแทน

โดยการใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบัน ชุมชนปากพนังเป็นชุมชนที่มีแม่น้ำปากพนังไหลผ่านกลางชุมชนตั้งแต่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือจนถึงทิศใต้ ทำให้ชุมชนริมแม่น้ำปากพนังแยกออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ชุมชนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปากพนัง ซึ่งเป็นชุมชนหลักเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ การค้า ตลอดจนบ้านพักอาศัยที่ค่อนข้างจะหนาแน่น ส่วนชุมชนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปากพนังเป็นเขตติดต่อกับอำเภอใกล้เคียงในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4013 (ปากพนัง – นครศรีธรรมราช) เป็นเส้นทางสำคัญในการติดต่อระหว่างชุมชนทั้งสองฝั่ง

หากพิจารณาถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชน จะพบว่ามีที่ตั้งถิ่นฐานเกาะกลุ่มหนาแน่นบริเวณสองฝั่งแม่น้ำปากพนัง โดยเฉพาะในเขตเทศบาลมีโรงงานอุตสาหกรรมที่สำคัญตั้งอยู่สองฝั่งแม่น้ำ ได้แก่ โรงงานปลาปน โรงน้ำแข็ง อุตุเรือ ส่วนบริเวณรอบนอกของเขตเทศบาลมีการตั้งถิ่นฐานกระจายไปตามแนวเส้นทางคมนาคม

1) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม (สีแดง) ได้กำหนดไว้บริเวณใจกลางเมืองทั้งสองฝั่งของแม่น้ำปากพนัง ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปากพนังมีเนื้อที่ตั้งแต่บริเวณริมแม่น้ำเข้าไปบริเวณสองฟากของถนนพาณิชย์สัมพันธ์ จนจดถนนประชาวัฒนาในแนวเหนือใต้ ด้านทิศเหนือจดวัดนันทาราม ทิศใต้จดวัดรามประดิษฐ์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางเดิมของชุมชนและบริเวณต่อเนื่องทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปากพนัง เริ่มตั้งแต่การประปาปากพนัง ทางเข้าเมืองถนนสุนอนันต์ และบริเวณสองฟากของถนน

2) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง (สีส้ม) กำหนดไว้บริเวณถัดจากศูนย์กลางชุมชนต่อเนื่องกับพื้นที่พาณิชยกรรม

3) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย (สีเหลือง) ได้กำหนดไว้ถัดจากพื้นที่อาศัยหนาแน่นปานกลาง โดยกำหนดพื้นที่พิจารณาจากความสอดคล้องด้านการใช้ที่ดิน และการเข้าถึง

4) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้า (สีม่วง) ใช้ประโยชน์เป็นอุตสาหกรรมและคลังสินค้า อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงและกิจการที่เกี่ยวข้องกับห้องเย็น โรงน้ำแข็ง เป็นต้น

5) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมเฉพาะกิจ (สีม่วงอ่อน) ใช้ประโยชน์เพื่ออุตสาหกรรมบริการให้กับชุมชน คลังสินค้าหรืออุตสาหกรรมที่ไม่เป็นมลพิษต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม เช่น ซ่อมรถ ซ่อมเรือ ต่อ

6) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทคลังสินค้า (สีเม็ดมะปราง) ใช้ประโยชน์เพื่อคลังน้ำมันเชื้อเพลิงเท่านั้นและห้ามให้ประโยชน์เพื่อกิจการอื่น

7) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม (สีเขียว) กำหนดไว้เป็นพื้นที่กระจายอยู่รอบนอกล้อมรอบเขตชุมชน เพื่อเป็นการรักษาสภาพแวดล้อม

8) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (สีเขียวอ่อน) กำหนดไว้ในส่วนของ สนามกีฬาอำเภอปากพนัง ที่ราชพัสดุของบ้านพักนายอำเภอ และบ้านพักปลัดอำเภอ สวนสาธารณะเทศบาลเมืองปากพนัง

9) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา (สีเขียวมะกอก) เป็นที่ดินที่เป็นที่ตั้งของสถาบันการศึกษาในปัจจุบัน

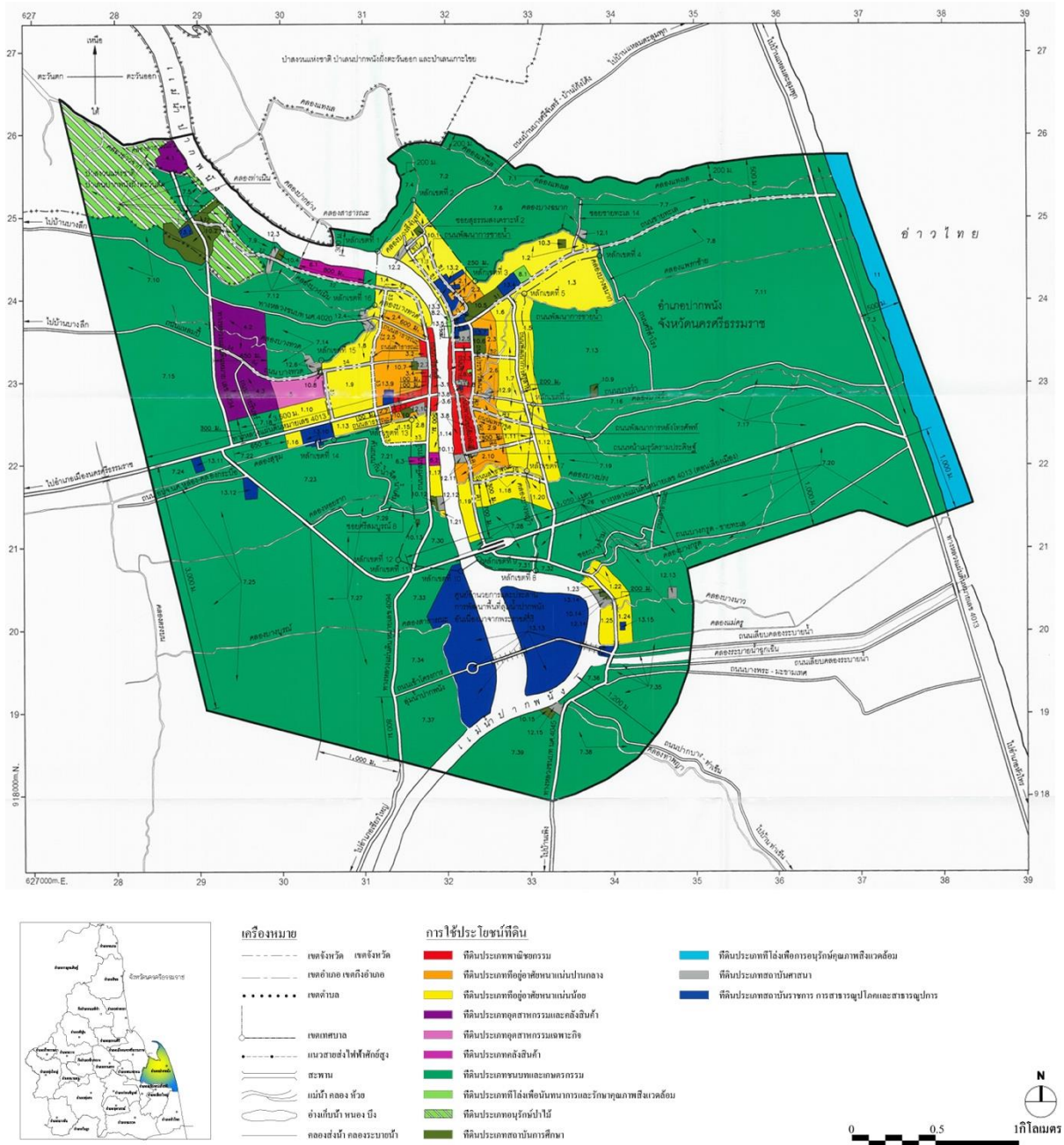
10) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการประมง (สีฟ้า) กำหนดให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เรื่องการท่องเที่ยวนหรือเกี่ยวกับการท่องเที่ยว การประมง และสาธารณูปโภค

11) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทศาสนา (สีเทา) เป็นที่ดินที่กำหนดตามกรรมสิทธิ์ที่วัด และธรณีสงฆ์ของวัดต่าง ๆ ในเขตผังเมืองรวม

12) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันราชการ (สีน้ำเงิน) กำหนดไว้บริเวณตามกฎกระทรวงฉบับที่ 108

13) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทโครงการคมนาคมและขนส่ง ได้แก่ ถนนพัฒนาการครุสายเป็นดินที่กำหนดเพื่อประโยชน์ใช้ก่อสร้างถนน การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่เกี่ยวข้อง หรือเกษตรกรรมเท่านั้น (ผังเมืองรวมเมืองปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2555)

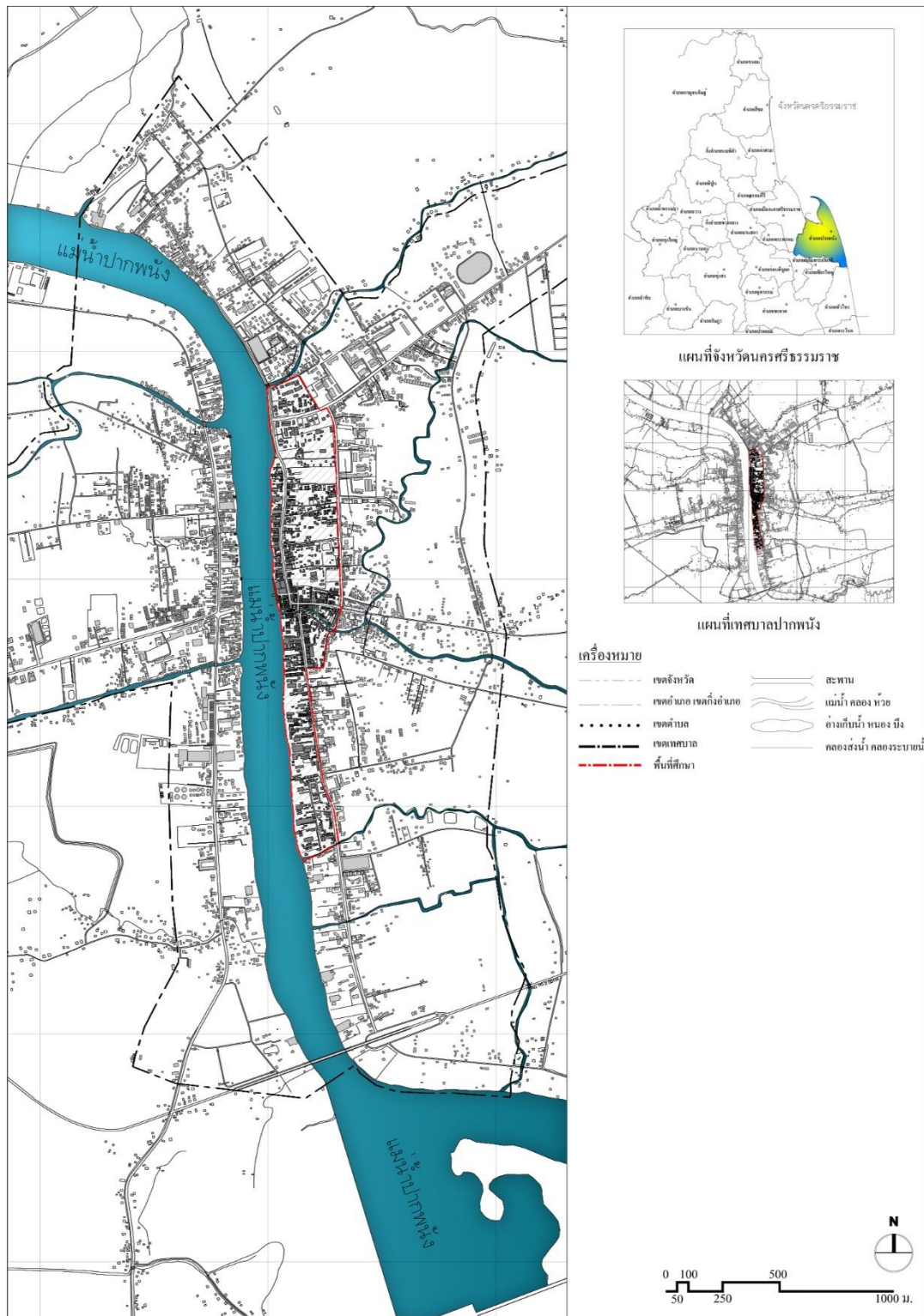

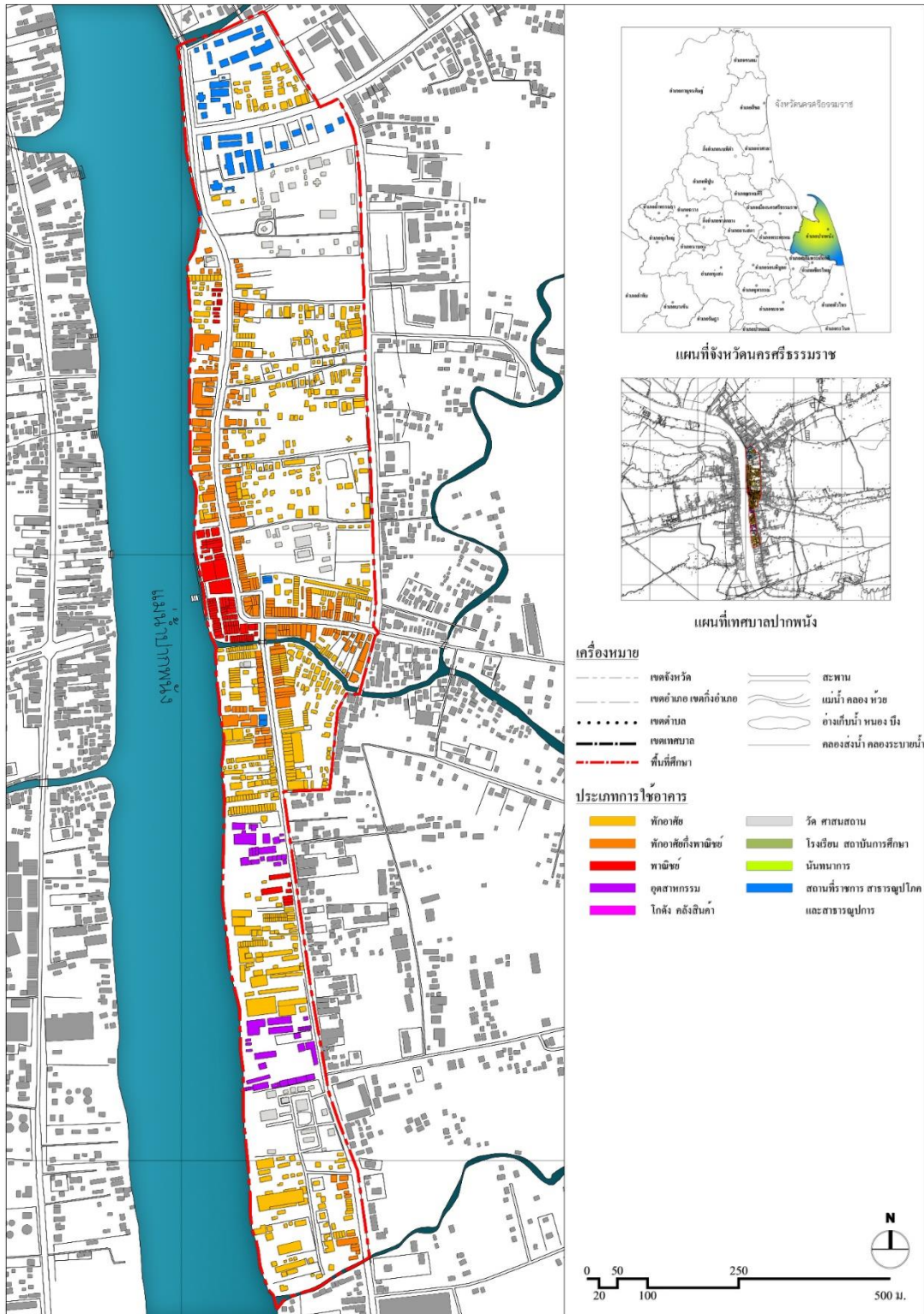
ภาพที่ 4.5 แผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินผังเมืองรวมเมืองปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

พ.ศ.2555

ที่มา: (ผังเมืองรวมเมืองปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2555)

ภาพที่ 4.6 การตั้งถิ่นฐานและการกระจายตัวของชุมชนริมแม่น้ำปากพูนังในปัจจุบัน

ภาพที่ 4.7 แผนผังการใช้ประโยชน์อาคารของพื้นที่ศึกษา

4.2.2.2 โครงข่ายคมนาคม

โครงข่ายคมนาคมของชุมชนริมแม่น้ำปากพ่องสามารถแบ่งออกได้ดังต่อไปนี้

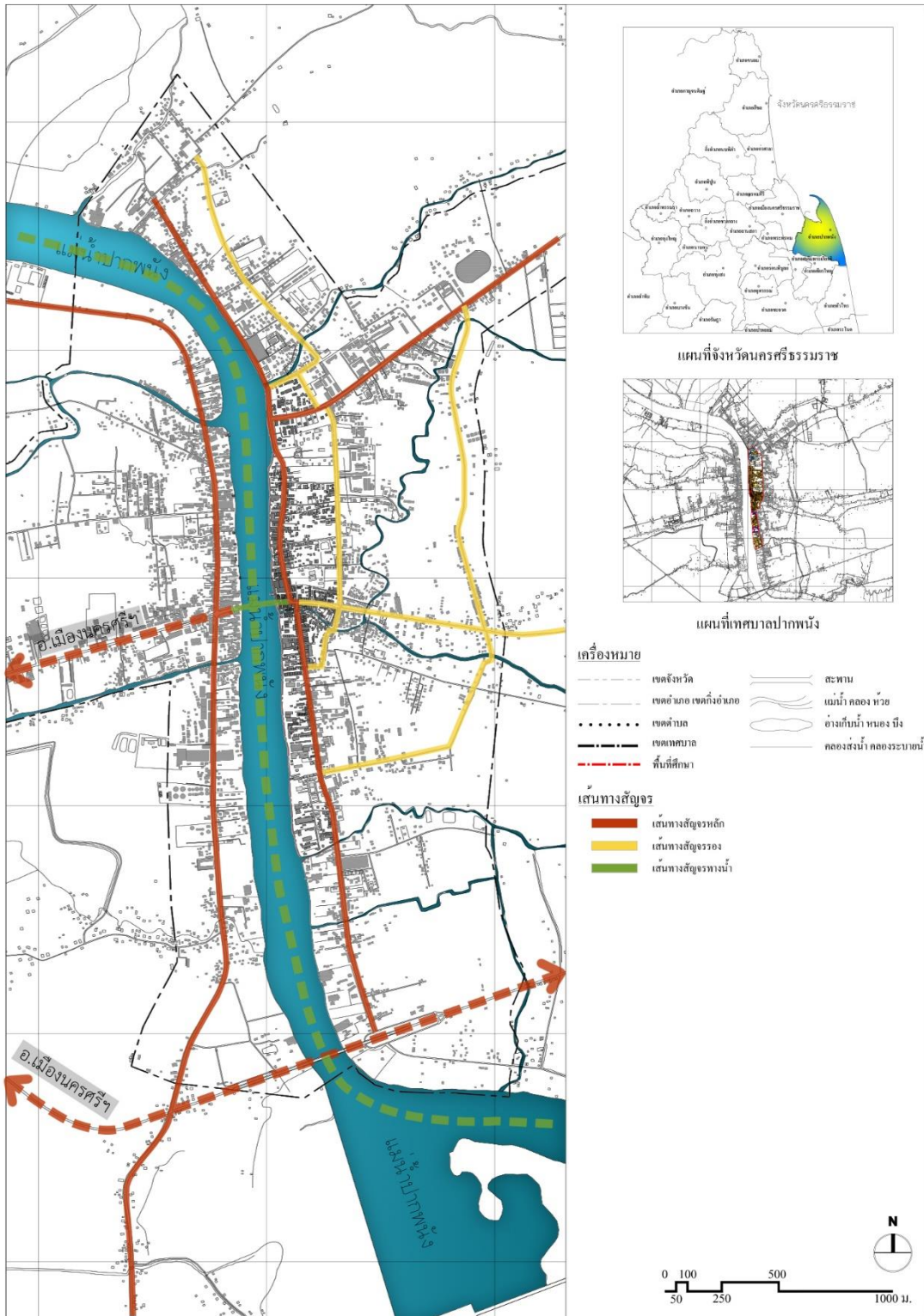
1) การคมนาคมทางถนน โดยโครงข่ายถนนภายในชุมชนมีลักษณะเป็นตาราง (Grid Pattern) โดยมีถนนสายหลัก ซึ่งประกอบด้วย ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4013 (เพื่อเชื่อมการคมนาคมระหว่างปากพ่องฝั่งตะวันตกกับปากพ่องฝั่งตะวันออกเข้าด้วยกัน โดยสะพานข้ามแม่น้ำปากพ่อง) และมีถนนสายรองเชื่อมต่อระหว่างถนนสายประธานและถนนสายหลัก เช่น ถนนชาน้ำ ถนนเฉลิมคลองราชย์ 60 ปี ถนนประชาวัฒนา ถนนพาณิชย์สัมพันธ์ ถนนรามประดิษฐ์ ถนนศรีสมบูรณ์ ถนนสุนันต์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีถนนสายย่อยเพื่อเชื่อมต่อกระจายอยู่เกิดเป็นรูปแบบตารางเหลี่ยม โดยถนนส่วนมากจะมีเขตทางเฉลี่ย 7-15 เมตร

2) การคมนาคมทางน้ำ โดยจากสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนปากพ่องที่มีแม่น้ำปากพ่องไหลผ่านใจกลางของชุมชน ทำให้ประชาชนใช้เป็นเส้นทางการสัญจรไปมาระหว่างปากพ่องฝั่งตะวันตกกับปากพ่องฝั่งตะวันออก โดยเรือยนต์ข้ามฟากของเทศบาลเมืองปากพ่อง และเรือรับจ้างอื่น ๆ นอกจากนี้ยังใช้เป็นทางสัญจรเพื่อไปสู่ตำบลต่าง ๆ ในอำเภอปากพ่อง รวมทั้งเพื่อสัญจรไปยังอำเภอใกล้เคียง เช่น อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทร อำเภอชะอวด เป็นต้น

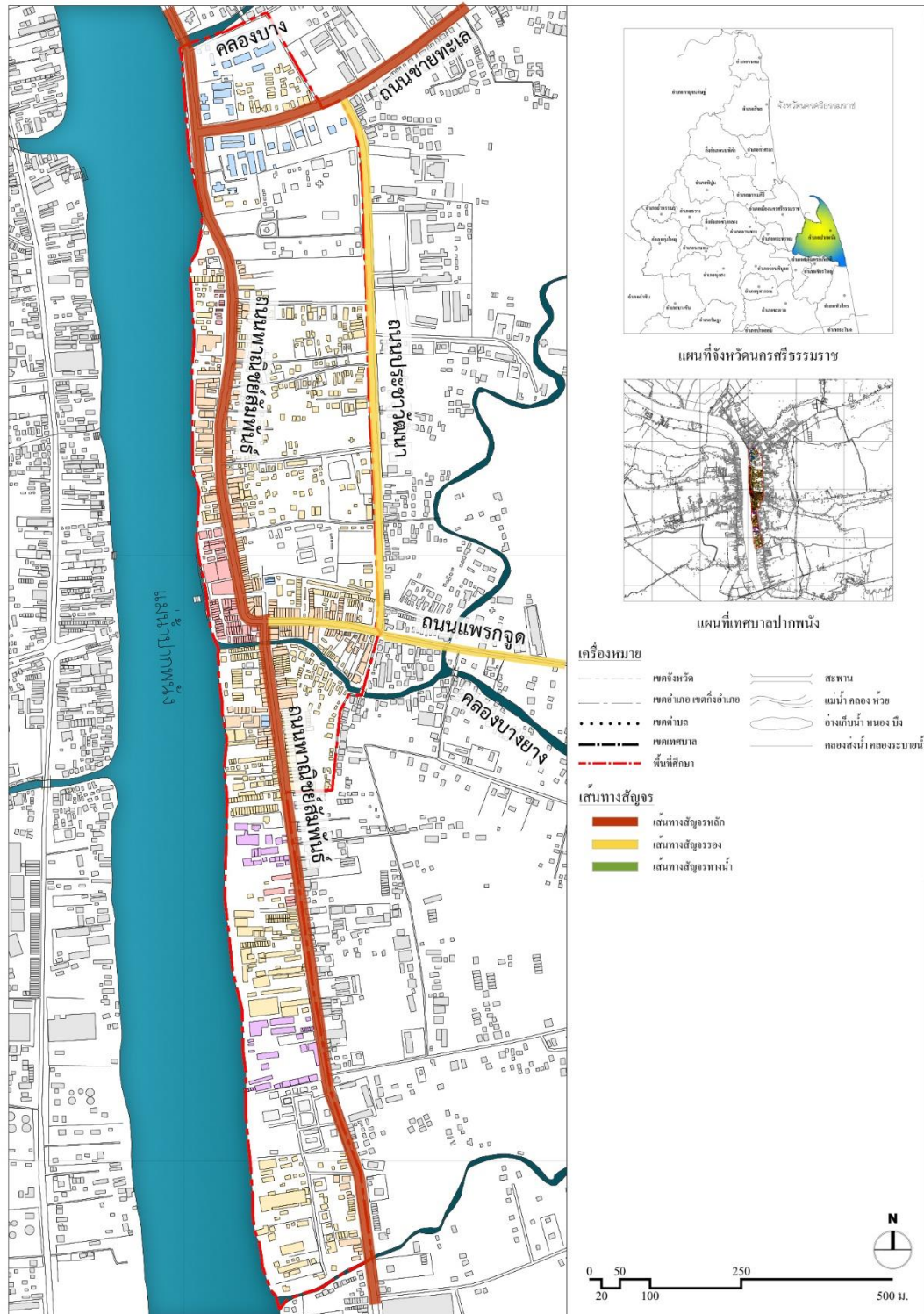

ภาพที่ 4.8 ท่าเรือ และเรือยนต์ข้ามฟากแม่น้ำปากพ่อง

ที่มา: (กมลวรรณ มะแข็ง)

ภาพที่ 4.9 แผนผังโครงข่ายคมนาคม

ภาพที่ 4.10 เส้นทางคมนาคมของพื้นที่ศึกษา

4.2.2.3 ลักษณะทางธรรมชาติ

ลักษณะภูมิประเทศทั่วไปของชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง เป็นพื้นที่ราบลุ่มมีน้ำท่วมขัง ส่วนใหญ่เป็นหนองน้ำและลำคลอง พื้นที่ที่มีความลาดต่ำคือ ประมาณร้อยละ 0.2-0.5 มีความสูงกว่าระดับทะเลปานกลางเพียง 50-80 เซนติเมตร มีแม่น้ำปากพนังซึ่งมีความยาว 25 กิโลเมตรไหลผ่าน จากลักษณะสภาพภูมิประเทศที่โดดเด่นของชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง สามารถจำแนกประเภทจากการใช้ประโยชน์ได้ดังต่อไปนี้

1) แม่น้ำ คลอง และบึง มีแม่น้ำ ห้วย และบึง ทั้งที่เกิดตามธรรมชาติและขุดโดยมนุษย์ทำให้เกิดเป็นลักษณะเด่น เช่น แม่น้ำปากพนัง คลองบางสีจันทร์ คลองบางบ่อ คลองบางฉนกนก คลองบ้านศรีสมบุญ และสระน้ำ (ชอยพิศาล) ฯลฯ

2) พืชพันธุ์ ที่สามารถพบได้มากตามลักษณะภูมิประเทศอันเกิดมาจากแม่น้ำปากพนัง คือ ต้นจาก ไม้ยืนต้นที่ชอบขึ้นตามบริเวณริมฝั่งน้ำ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลาย ๆ อย่าง โดยถือว่าเป็นพืชเศรษฐกิจของตำบลขนานนาก เพราะชาวบ้านในแถบนี้ดำรงชีวิตจากผลผลิตของจาก เช่น น้ำตาลจาก ตับจาก การใช้ใบจากเพื่อห่อขนม และขนมที่ทำมาจากผลของต้นจาก(กองวิชาการและแผนงาน สำนักเทศบาลเมืองปากพนัง)

ภาพที่ 4.11 ต้นจาก (พืชพันธุ์พื้นถิ่น) และผลิตภัณฑ์จากต้นจาก
ที่มา: ("ผลิตภัณฑ์จากต้นจาก," 2560)

4.2.3 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ลักษณะทางสังคมในย่านชุมชนริมแม่น้ำปากพนังเป็นอีกหนึ่งปัจจัยในการศึกษา เพื่อนำไปสู่แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยมีความหลากหลายอันเกิดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนได้แก่

4.2.3.1 เชื้อชาติ ชุมชนปากพนังเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่แถบปากอ่าว เป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อน เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ ศูนย์กลางการค้าของภูมิภาค ย่อมทำให้เกิดเป็นแหล่งรวมของผู้คนหลากหลายตา หลายเชื้อชาติ ศาสนา โดยสามารถกล่าวได้ว่าความเจริญของเมืองปากพนังมาจากการก่อสร้างตัวของคน 3 เชื้อชาติ(เทศบาลเมืองปากพนัง) อันได้แก่

1) ชาวไทยพุทธ คือชาวบ้านดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แถบนี้ ด้วยวิถีแห่งการทำประมงพื้นบ้าน และการทำนา

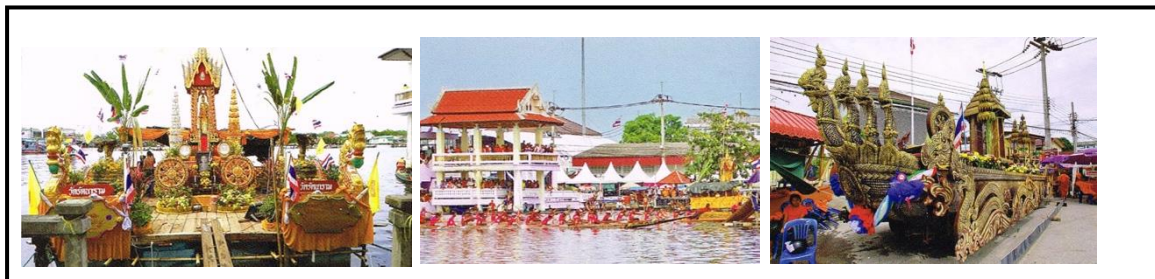
2) ชาวไทยเชื้อสายจีน ที่อพยพมาจากหลากหลายที่ เช่น แต่จิ๋ว จีนแคะ และไหหลำ โดยมีการนำภูมิปัญญาดั้งเดิมเข้ามาเพื่อใช้ในการทำมาหากินยังเมืองปากพนัง ทั้งด้านการค้าขาย เกษตรกรรม การประมง และอื่น ๆ เริ่มต้นมีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานยังเมืองปากพนัง ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเล่ากันว่ายุคนั้นเป็นยุคที่เมืองไทยเปิดเสรีในการตั้งหลักปักฐานของชาวโพ้นทะเลจนร่ำลือไปทั่ว ทำให้ผู้คนเข้ามาทำกินไปทั่วเมืองไทยมากยุคหนึ่ง

3) ชาวไทยมุสลิม เป็นชาวบ้านที่อพยพมาจากฝั่งสงขลา ซึ่งถ้าย้อนไปสายดั้งเดิมคือชาวมลายู (อินโดนีเซีย) ผสมด้วยอาหรับ เปอร์เซีย (ในยุคสุลต่านสุลัยมาน ชาร์ เจ้าเมืองสงขลาคนแรก) ส่วนใหญ่อพยพเพื่อเข้ามาทำมาหากินและลงหลักปักฐานที่นี่ บางส่วนอพยพมาในยุคมหาวาตภัยแหลมตะลุมพุกในปี พ.ศ.2505 โดยฝั่งตะวันออกจะอาศัยอยู่บริเวณชุมชนต้นหาดประมาณ 30 หลังคาเรือนมีมัสยิดเพียง 1 หลังซึ่งน้อยกว่าฝั่งตะวันตกหลายเท่า

4.2.3.2 ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการทำกิจกรรมทางด้านประเพณีส่วนใหญ่แล้วมีความเกี่ยวเนื่องกันกับสถานที่สำคัญทางศาสนา และแม่น้ำปากพนัง ที่มีการแสดงออกในรูปแบบ ลักษณะของประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น อันได้แก่

1) ประเพณีลากพระและแข่งขันเรือเพรียว (ประมาณเดือนตุลาคม) เกิดจากความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา แสดงถึงความปิติยินดีในการเสด็จกลับมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ของพระพุทธองค์ (ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11) อีกทั้งการลากพระเป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีปรองดอง และความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้ การลากพระ

ทางบกและทางน้ำ การแข่งขันเรือเพรียว การสาธิตการชั้ดหลุด ทำขนมต้ม ขนมลูกเห็ด การประกวดเรือและนางงาม ฯลฯ (กองวิชาการและแผนงาน สำนักเทศบาลเมืองปากพอง)

ภาพที่ 4.12 ประเพณีลากพระและแข่งขันเรือเพรียว

ภาพที่ 4.13 ภาพขนมต้ม และการชั้ดหลุด

- “ชั้ดหลุด” คือ การละเล่นของชาวบ้านปากพองในสมัยโบราณ จนกลายเป็นประเพณีในปัจจุบัน
- “ชั้ด” ภาษาท้องถิ่น หมายถึง “ขว้าง”
- “หลุด” ภาษาท้องถิ่น หมายถึง “โคลน”
- “ชั้ดหลุด” หมายถึง การขว้างโคลนใส่กัน

2) ประเพณีสารทเดือนสิบ เป็นความเชื่อของพุทธศาสนิกชนชาวนครศรีธรรมราช ซึ่งมีความเชื่อว่าบรรพบุรุษ ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย และญาติพี่น้องที่ได้ล่วงลับไปแล้ว หากทำชั่วจะตกนรกกลายเป็นเปรตต้องทนทุกข์ในอเวจี ต้องอาศัยผลบุญที่ลูกหลานอุทิศส่วนกุศลให้ แต่ละปีมายังชีพ ดังนั้นในวันแรม 1 ค่ำเดือน 10 คนบาปทั้งหลายที่เรียกว่า “เปรต” จึงถูกปล่อยตัวกลับมายังโลกมนุษย์เพื่อมาขอส่วนบุญจากลูกหลาน ญาติพี่น้อง และจะกลับไปนรกในวันแรม 15 ค่ำเดือน 10 ในโอกาสนี้เองลูกหลานและผู้ยังมีชีวิตอยู่จึงนำอาหารไปทำบุญที่วัด เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว อีกทั้งยังเป็นการรวมญาติ การทำบุญในโอกาสที่ได้รับผลผลิตทางการเกษตรที่เริ่มออกผลเนื่องจากเชื่อว่าเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และครอบครัวโดยที่ภาคใต้ฤดูฝนจะเริ่มต้นขึ้นในช่วงปลายเดือนสิบ พระภิกษุสงฆ์บิณฑบาตลำบากชาวบ้านจึงจัดเสปียงอาหารไปถวายพระในรูปแบบของ “หมักรับ” ให้ทางวัดไว้เป็นอาหารสำหรับพระภิกษุสงฆ์ในช่วงฤดูฝน

ภาพที่ 4.14 ภาพประเพณีสารทเดือนสิบ

4.2.3.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษาถิ่น

1) ภาษาถิ่น คนปากพนังจะใช้ภาษาปักษ์ใต้เป็นภาษาถิ่นใช้สื่อสารระหว่างกัน

2) เพลงบอก เป็นการละเล่นอย่างหนึ่งของชาวปักษ์ใต้นิยมเล่นกันในวันสงกรานต์ เป็นการบอกข่าวของชาวบ้านเพื่อให้ทราบว่าขึ้นปีใหม่แล้ว หรือเป็นการบอกเล่าเรื่องราวของข่าวสาร เช่น บอกข่าวเชิญไปทำบุญ ซึ่งเรียกได้ว่าเพลงบอกเป็นความเชื่อทางวัฒนธรรมทางจิตใจอย่างหนึ่งของชาวปักษ์ใต้ซึ่งอยู่คู่มาอยู่กับท้องถิ่นมานานตั้งแต่โบราณและสืบทอดมาถึงปัจจุบัน โดยจังหวัดนครศรีธรรมราชได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดที่มีนักเล่นเพลงบอกมากที่สุดทั้งในอดีตและปัจจุบัน จนได้สมญานามว่า “เมืองเพลงบอก”

3) ยอ หนึ่งในเครื่องมือจับปลาของประมงพื้นบ้านชาวปากพนังที่มีอยู่ตามริมสองฝั่งแม่น้ำ ยอหรือยอชั้นช่อถือว่าเป็นอุปกรณ์ประมงพื้นบ้านที่มีขนาดใหญ่มาก การยกจะเป็นการกว้านขึ้น-ลง โดยอาศัยคานหรือรอกตีประกอบด้วยจุดหมุนที่ทำให้สามารถยกขึ้นโดยแรงคน ๆ เดียวได้ ประกอบด้วยเนื้ออวนที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีคันยอและไม้กว้าน คันยอจะอยู่บนบก ส่วนตัวยอจะอยู่ในน้ำ นิยมใช้เพื่อการจับปลาบอกและปลาอื่น ๆ ตามฤดูกาลซึ่งการจับปลาโดยการใช้ยอถือเป็นวิถีชีวิตที่สวยงามและมีสีสันของชาวประมงพื้นบ้านปากพนัง (กองวิชาการและแผนงาน สำนักเทศบาลเมืองปากพนัง)

ภาพที่ 4.15 ภาพยอ

4.2.4 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจของเทศบาลเมืองปากพอง ส่วนใหญ่ประชาชนประกอบอาชีพด้านการประมง และกระบวนการผลิตที่มีความเกี่ยวข้องกับการประมง การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ และการค้าขาย โดยอาชีพการประมงนับเป็นอาชีพหลักของชาวปากพอง มีเรือประมงซึ่งจดทะเบียนการประมงอำเภอปากพองจำนวน 448 ลำ (ข้อมูล ณ ปี พ.ศ.2552)

อาชีพการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ จากสถิติสำนักงานประมงปากพอง เมื่อปี พ.ศ.2552 มีจำนวนผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำ 1,810 ราย มีจำนวนบ่อเลี้ยงกุ้ง 3,344 บ่อ คิดเป็นพื้นที่ 15,227 ไร่ (ข้อมูล ณ ปี พ.ศ.2552)

ภาพที่ 4.16 ลักษณะทางเศรษฐกิจชุมชนริมแม่น้ำปากพอง

4.2.5 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ด้วยเหตุผลของการเป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางศูนย์กลางทางการค้ามาก่อน อันเกิดจากการติดต่อค้าขายไปจนถึงแหลมมลายู โดยเฉพาะแถบปีนัง มะละกา (ประเทศมาเลเซีย) ที่มีคนจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากจึงก่อให้เกิดการผสมผสานและถ่ายทอดวัฒนธรรมที่มีการต่อยอดจนถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมโดยเฉาะในรูปแบบของที่อยู่อาศัย ทำให้ชุมชนปากพอง บริเวณถนนพานิชย์สัมพันธ์ได้มีการเอาอิทธิพลในการก่อสร้างบ้านเรือนมีลักษณะที่เรียกว่า “สถาปัตยกรรมจีน – โปรตุเกส (Shino Portuguese)” ที่ยังคงหลงเหลือให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน (เทศบาลเมืองปากพอง)

ภาพที่ 4.17 ลักษณะสถาปัตยกรรมจีน – โปรตุเกส (Shino Portuguese)

4.3 การจัดการข้อมูลด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพ่อง

การศึกษาขั้นตอนนี้เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา และความสำคัญที่เน้นเฉพาะบริเวณพื้นที่ศึกษา เป็นการสรุปคุณลักษณะสำคัญของชุมชนริมแม่น้ำปากพ่อง เพื่อเป็นการลดระยะเวลาในกระบวนการสร้างความเข้าใจร่วมกัน และกำหนดกรอบของเนื้อหาสาระในการสำรวจ ดังต่อไปนี้

4.3.1 การสรุปคุณลักษณะสำคัญของชุมชนริมแม่น้ำปากพ่อง

4.3.1.1 ด้านคุณค่าและความสำคัญของชุมชนริมแม่น้ำปากพ่อง ประกอบด้วย องค์ประกอบและลักษณะเด่นของภูมิทัศน์ในชุมชน ได้แก่

1) คุณค่าและความสำคัญของชุมชนริมแม่น้ำปากพ่อง

ชุมชนริมแม่น้ำปากพ่องมีคุณค่าความสำคัญในด้านความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาวไทย - พุท ชาวไทย - มุสลิม และชาวไทยเชื้อสายจีน อันเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากความเจริญรุ่งเรืองทางการค้าในอดีตเกิดการอพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณชุมชนริมแม่น้ำปากพ่อง นอกจากนี้ชุมชนริมแม่น้ำปากพ่องมีคุณค่าด้านความสวยงามของลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เกิดจากการติดต่อค้าขายในสมัยนั้น ก่อให้เกิดลักษณะของสถาปัตยกรรมจีน - โปรตุเกส (Shino Portuguese) ขึ้นและยังคงมีให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

2) องค์ประกอบลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรม

ชุมชนริมแม่น้ำปากพ่องมีลักษณะเด่นทางด้านสถาปัตยกรรมที่สำคัญสามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

2.1) สถาปัตยกรรมเพื่อพักอาศัย สำหรับอาคารที่พักอาศัยบริเวณชุมชนริมแม่น้ำปากพ่องจะมีด้วยกัน 4 ประเภทใหญ่ ๆ ประกอบด้วย อาคารไม้ อาคารก่ออิฐฉาบปูน อาคารครึ่งปูนครึ่งไม้ และอาคารสถาปัตยกรรมแบบสถาปัตยกรรมจีน - โปรตุเกส ที่ได้รับอิทธิพลเข้ามาเนื่องจากการทำการค้าในอดีต

ภาพที่ 4.18 สถาปัตยกรรมเพื่อพักอาศัย (อาคารไม้)

ภาพที่ 4.19 สถาปัตยกรรมเพื่อพักอาศัย (อาคารก่ออิฐฉาบปูน อาคารครึ่งปูนครึ่งไม้)

ภาพที่ 4.20 สถาปัตยกรรมเพื่อพักอาศัย (สถาปัตยกรรมจีน - โปรตุเกส)

2.2) สถาปัตยกรรมเพื่อการพาณิชย์กรรม ชุมชนริมแม่น้ำปาก

พั้งเคยเป็นเมืองท่า และศูนย์กลางทางการค้าในอดีต และการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ ที่มีการส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ประกอบด้วย โรงสีไฟ อู่ต่อเรือ และคอนโดคนางแอน

ภาพที่ 4.21 สถาปัตยกรรมเพื่อการพาณิชย์กรรม

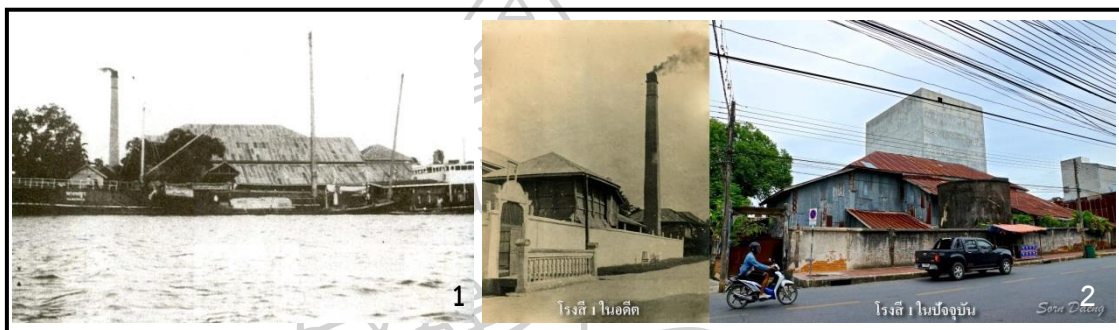
“1” คือ ซ้ายมือ (อาคารไม้หลังคาสังกะสี) เดิมเป็นโรงสีไฟสมัยยุคที่ปากพั้งรุ่งเรือง ส่วนตึกสูงเป็นคอนโดคนางแอน

“2” คือ อาคารที่พักอาศัย(เดิม)ที่ปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนให้ชั้นบนเป็นที่อยู่ของคนางแอน

“3” คือ สถาปัตยกรรมจีน - โปรตุเกส ตั้งอยู่ใจกลางเมืองปากพนังที่ปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนให้
ชั้นบนเป็นที่อยู่ของนางนางแอน ส่วนชั้นล่างใช้เพื่อการพาณิชย์กรรม

“4” คือ บ้านปูน (สถาปัตยกรรมจีน - โปรตุเกส) หลังแรกของปากพนังมีอายุประมาณ 100 ปี แต่
ปัจจุบันได้เปลี่ยนไปเป็นสถานที่เพื่อเลี้ยงนางนางแอน อีกทั้งบ้านหลังนี้ก็เป็นบ้านหลังแรกของเมืองด้วย
ที่นกลนางนางแอนเข้ามาอยู่อาศัย

โดยในอดีตพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำปากพนังมีโรงสีที่อยู่ในเขตอำเภอ
ปากพนังและรอยต่อของเขตอำเภอมามากถึง 11 โรงสี ซึ่งสามารถจัดลำดับโรงสีจากปากแม่น้ำขึ้นไปทาง
ต้นน้ำได้ดังนี้ 1) โรงสี 1 (โรงสีเอี่ยมเส็ง) ฝั่งซ้ายแม่น้ำปากพนังบริเวณปากบางไชนัง (ปัจจุบันคือ
ถนนชายน้ำ ตรงข้ามกับธนาคารไทยพาณิชย์)

ภาพที่ 4.22 โรงสี 1 (โรงสีเอี่ยมเส็ง)

“1” คือ ภาพโรงสี 1 ในอดีต

“2” คือ ภาพเปรียบเทียบโรงสี 1 ในอดีตกับปัจจุบัน

2) โรงสี 2 (โรงสีเอียะหลี) ตั้งอยู่ที่บ้านใหม่ ในเขตเทศบาลเมืองปากพนัง ฝั่งซ้าย
ของแม่น้ำปากพนัง (ปัจจุบันคือโรงไม้แสงพัฒนา ถนนพานิชย์สัมพันธ์)

ภาพที่ 4.23 โรงสี 2 (โรงสีเอียะหลี)

3) โรงสี 3 (โรงสีเอียะเซียง) ตั้งอยู่ที่บ้านใหม่ ถนนพานิชย์สัมพันธ์ ติดกับโรงสี 2
(ปัจจุบันเป็นที่ตั้งโรงน้ำปากพนัง)

ภาพที่ 4.24 โรงสี 3 (โรงสีเอี้ยะเซียง)

4) โรงสี 4 (กิมโจนเส็ง) อยู่ทางฝั่งขวาของบริเวณทิศเหนือของคลองหอยรอก

5) โรงสี 5 กวางฮั่ว ตั้งอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำปากพนัง ติดกับโรงสี 4 ใกล้กับท่าเรือ

บริษัทปูนซี

6) โรงสี 6 (ฮงเซียงเฮง) ที่ตั้ง อยู่ฝั่งขวาแม่น้ำปากพนังข้างปากคลองหอยรอก(คลอง

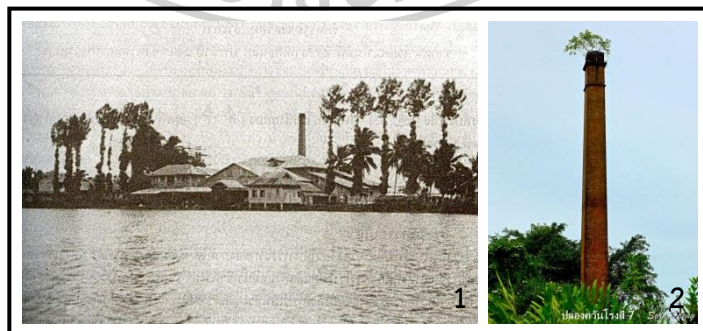
ศรีสมบูรณ์)

ภาพที่ 4.25 โรงสี 6 (ฮงเซียงเฮง)

7) โรงสี 7 (โรงสีหยิกเส็งจัน) ที่ตั้ง อยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปากพนังบริเวณบ้าน

บางนาว

ภาพที่ 4.26 โรงสี 7 (โรงสีหยิกเส็งจัน)

“1” คือ ภาพโรงสี 7 ในอดีต

“2” คือ ภาพปล่องควันโรงสี 7 ที่หลงเหลือให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

8) โรงสี 8 (โรงสีเตาเส็ง) ที่ตั้ง ริมน้ำปากพ่องฝั่งซ้ายใกล้ทางเข้าประตูระบายน้ำ อุทกวิทยากรุณประสิทธิ์ ด้านตะวันออก ริมนนปากพ่อง-ปากแพรก

ภาพที่ 4.27 โรงสี 8 (โรงสีเตาเส็ง)

“1” คือ ภาพโรงสี 7 ในอดีต

“2” คือ ภาพปล่องควันโรงสี 7 ที่หลงเหลือให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

9) โรงสี 9 โรงสีวังไถ่ ที่ตั้ง ตั้งอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำปากพ่อง ตรงกันข้ามกับโรงสี 8 (ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่ประตูระบายน้ำระหว่างคลองเก่า กับคลองใหม่ที่ขุดเป็นทางลัดเพื่อสร้างประตูระบายน้ำอุทกวิทยากรุณประสิทธิ์

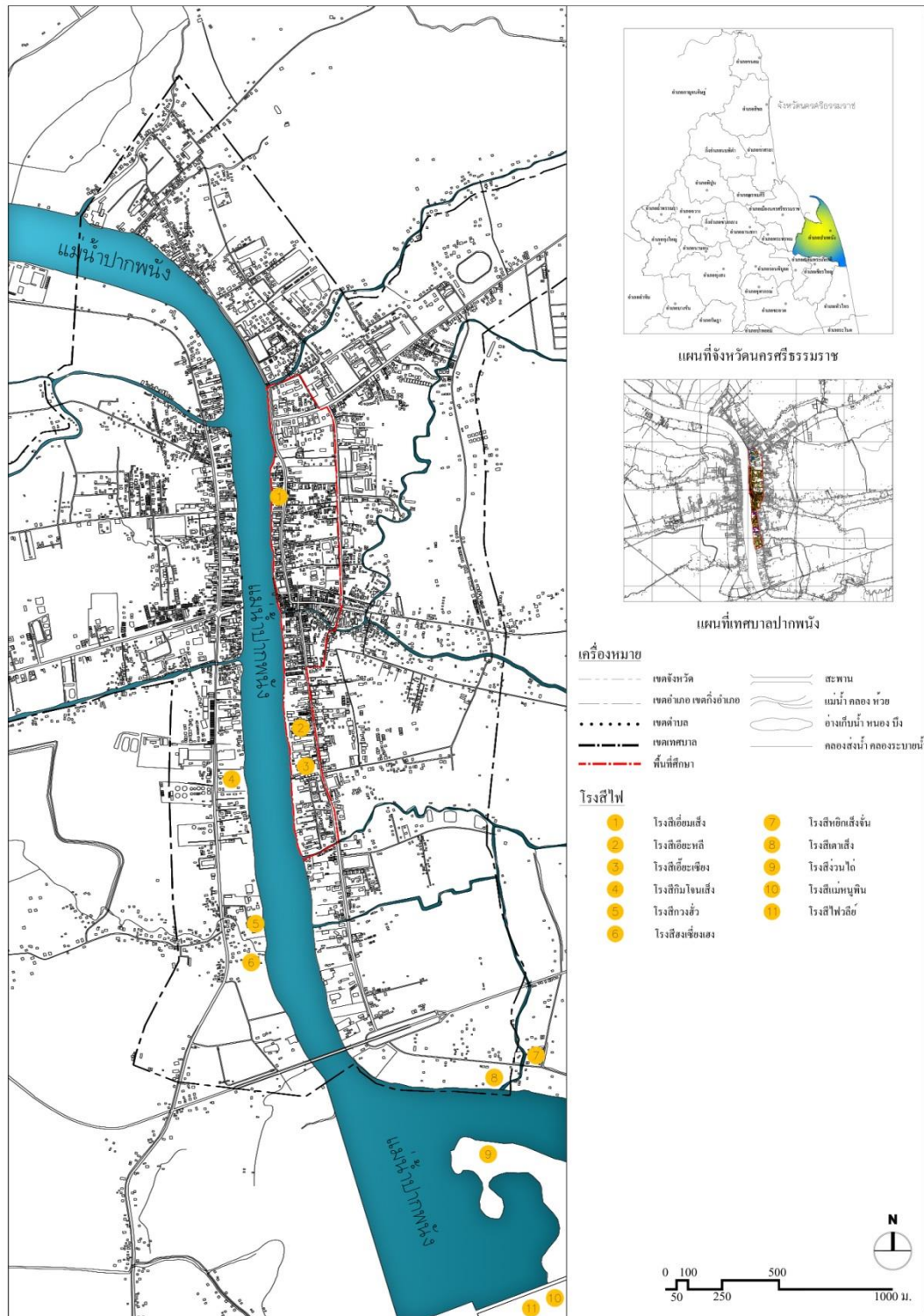
ภาพที่ 4.28 โรงสี 9 โรงสีวังไถ่

10) โรงสี 10 (โรงสีแม่หนูพิน) อยู่ฝั่งขวาแม่น้ำปากพ่อง บริเวณปากบางนา

ภาพที่ 4.29 โรงสี 10 (โรงสีแม่หนูพิน)

11) โรงสี11 (โรงสีไฟพลีย์) ที่ตั้งฝั่งขวาแม่น้ำปากพ่อง แยกไปทางคลองสระเกษ ติด ตำบลไสหมาก อำเภोजีเยรใหญ่

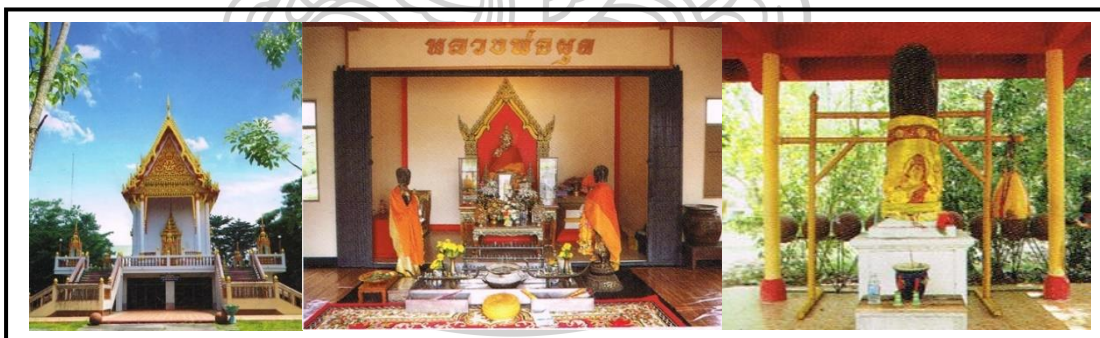

ภาพที่ 4.30 ตำแหน่งที่ตั้งของโรงสีไฟ

4.3.1.2 ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนริมแม่น้ำปากพอง ประกอบด้วย องค์ประกอบและลักษณะเด่นที่สำคัญ ได้แก่

1) องค์ประกอบเด่นและลักษณะเด่นของกิจกรรมทางวัฒนธรรมและความเชื่อ (Intangible Aspects) เนื่องจากชุมชนริมแม่น้ำปากพอง เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณปากอ่าว เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ ศูนย์กลางการค้าของภูมิภาคในอดีต ทำให้เกิดเป็นแหล่งรวมของผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ ย่อมทำให้เกิดศาสนสถานที่มีความโดดเด่น และแตกต่างกันออกไป จึงทำให้เกิดการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญา ภาษา อาหาร หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน(กองวิชาการและแผนงาน สำนักเทศบาลเมืองปากพอง) ได้แก่

1.1) วัดนันทาราม (วัดใต้ ฝั่งตะวันออก) สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 ในอดีตวันนันทารามเคยใช้เป็นสถานที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพของพระเจ้ายอดเชียงราย และเป็นที่พำนักของพระราชาคณะชั้นสมเด็จ คือ พระธรรมกิตติ ในสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน กษัตริย์เชียงใหม่ วัดนันทารามเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหินทรายแดง (หลวงพ่อดุต) เป็นศิลปะสมัยกรุงศรีอยุธยา และศิวลึงค์องค์ใหญ่ อายุประมาณ 1,200 ปี ซึ่งค้นพบที่โบราณสถานเขาคาในราวศตวรรษที่ 12-14 สลักจากหินปูนที่มีความสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่พบในภาคใต้

ภาพที่ 4.31 วัดนันทาราม (วัดใต้ ฝั่งตะวันออก) หลวงพ่อดุต และศิวลึงค์

1.2) วัดรามประดิษฐ์ มีการปฏิสังขรณ์และสร้างอุโบสถหลังใหม่ เมื่อ พ.ศ.2421 เริ่มแรกเดิมที่มีชื่อเดิมว่า “วัดใหม่” ตามนามของท่านพระครูใหม่ เจ้าอาวาส ณ ขณะนั้น ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้เปลี่ยนชื่อวัดให้เป็นทางการว่า “วัดรามประดิษฐ์” วัดแห่งนี้มีร่องรอยอารยธรรมในอดีตปรากฏให้เห็นอยู่คือ อุโบสถ ที่เป็นสถาปัตยกรรมกึ่งปูนกึ่งไม้ที่มีอายุยาวนานกว่า 100 ปี และมีอุโบสถหลังใหม่เป็นสถาปัตยกรรมในยุคปัจจุบัน ลวดลายแบบไทยตามสมัยนิยม

ภาพที่ 4.32 อุโบสถหลังใหม่ และหลังเก่าของวัดรามประดิษฐ์

1.3) วัดเสาชางทอง เป็นวัดเก่าแก่ที่อยู่คู่เมืองปากพนังมายาวนาน ตามที่ปรากฏหลักฐานการสร้างวัดตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย ต่อมาในปี พ.ศ.2372 ได้มีการนำเสาธงไม้ตะเคียนยาว 13 วา กึ่งกลางมีการลงรักปิดทอง โคนและปลายหุ้มด้วยตะกั่ว ปลายเสาเป็นฉัตรมีหงส์ทาสีทอง ชาวบ้านจึงเรียกขานนามว่า “วัดเสาชางทอง” ตั้งแต่นั้นมา

ภาพที่ 4.33 วัดเสาชางทอง และเสาชางทองอันเป็นสัญลักษณ์ของวัด

1.4) วัดรัตนาราม (บางบ่อ) มีเจดีย์ทรงลังกาย่อมุมสี่ขา ชั้นบนของเจดีย์ได้บรรจุพระสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชั้นล่างเป็นอุโบสถเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

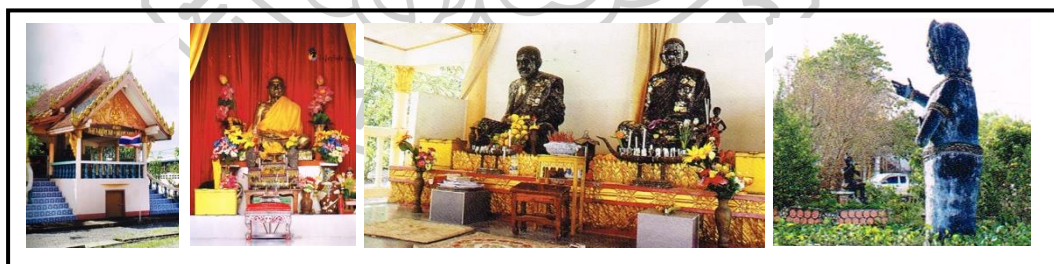
ภาพที่ 4.34 เจดีย์อุโบสถทรงลังกา และศาสนสถานของวัดรัตนาราม

1.5) วัดเขมวงศาราม (วัดโน) ในอดีตวัดแห่งนี้เป็นเพียงสำนักวิปัสสนา และใช้เป็นสถานที่สอนหนังสือแก่นักเรียนเท่านั้น ต่อมาในปี พ.ศ.2490 ได้พระราชทานวิสุงคามสีมาเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดเขมวงศาราม” วัดเขมวงศารามมีถนนสายหลักตัดผ่าน ทำให้ศาสนสถานจึงอยู่ 2 ฝั่งถนน ติดกับถนนด้านหนึ่งคือ เจดีย์สีขาวองค์ใหญ่บรรจุอัฐิหลวงปู่ขาว เจ้าอาวาสรูปแรก และล้อมรอบด้วยเจดีย์ประจำมุมบรรจุอัฐิของอดีตเจ้าอาวาสอีก 4 รูป

ภาพที่ 4.35 เจดีย์ และศาสนสถานของวัดเขมวงศาราม

1.6) วัดศรีสมบุรณ์ (หอยรอก) ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2300 หอยรอกคือ หอยที่มีรูปร่างลักษณะคล้ายหอยเหียงสามารถรับประทານได้ ต่อมาในปี พ.ศ.2484 จึงได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดศรีสมบุรณ์” ตรงบริเวณทางเข้ามีศาลาประดิษฐานรูปปั้นพ่อท่านเจิมอยู่ด้านหน้า (เจ้าอาวาสรูปแรก) และด้านหนึ่งของวัดที่ติดกับแม่น้ำปากพนังมีรูปปั้นพระอภัยมณีเป่าปี่ ในน้ำนั้น มีนางผีเสื้อสมุทรตั้งเรือราวในวรรณคดีอีกด้วย

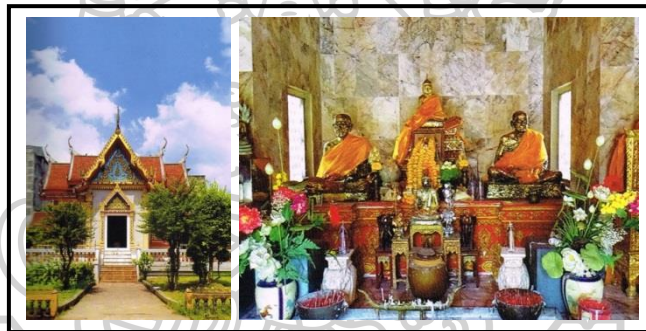
ภาพที่ 4.36 ศาลาประดิษฐานรูปปั้นพ่อท่านเจิม รูปปั้นหลวงปู่ทวด และรูปปั้นพระอภัยมณีเป่าปี่นางผีเสื้อสมุทร ในบริเวณวัดศรีสมบุรณ์

1.7) วัดนาควารี (หูล่อง) สมัยพระยายมราช (บัน สุขุม) เป็นสมุหเทศาภิบาล มณฑลนครศรีธรรมราช ได้ขุดคลองลัดจากปากนคร ผ่านที่ดินวัดไปยังแม่น้ำปากพนัง จากการเปิดคลองสุขุมแล้ว วัดหูล่องก็ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดนาควารี” เริ่มแรกวัดนาควารีได้จัดตั้งสำนักสอนหนังสือโดยใช้วิหารเป็นห้องเรียน โดยจากประวัติศาสตร์วัดแห่งนี้มีความเก่าแก่ถึง 200 ปี และเป็นแหล่งศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนในพื้นที่ตำบลปากพนังตะวันตกอีกด้วย

ภาพที่ 4.37 ศาสนสถานของวัดนาควารีย์

1.8) วัดคงคาสวัสดิ์ สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ตอนปลาย สร้างขึ้นด้วยความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวจีนที่อพยพเข้ามาค้าขายและตั้งรกรากที่เมืองปากพนัง ต่อมาราวร.ศ.116 (ตรงกับ พ.ศ.2440) ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมืองท่าปากพนังมีความเจริญด้านการค้ากับจีนเฟื่องฟูเป็นอย่างมากพ่อค้าชาวจีนที่แล่นสำเภามาค้าขาย ได้นำพระพุทธรูปศิลาอ่อนปางมารวิชัย ศิลปะแบบพม่าบนเกศไม่มียอด สูง 24 นิ้ว หน้าตักกว้าง 16 นิ้ว มาถวาย

ภาพที่ 4.38 อุโบสถของวัด และพระพุทธรูปศิลาอ่อนปางมารวิชัย ศิลปะแบบพม่าของวัดคงคาสวัสดิ์

1.9) วัดสระแก้ว ในอดีตชาวบ้านเรียกวัดนี้ว่า “วัดเกาะ” เนื่องจากพื้นที่ตั้งของวัดเป็นสันเนินเขา มีน้ำทะเลล้อมรอบ ตามคำบอกเล่ามีการคาดคะเนว่าถูกสร้างมาราว 300 ปี ครั้งหนึ่งมีดินโคลนไหลทับถมกันสูงขึ้น ส่วนที่ต่ำก็โดนกระแสน้ำเซาะแยกแผ่นดินออก ชาวบ้านจึงเรียกว่า “วัดช่องขาด” โดยภายในวัดมีเจดีย์ที่บรรจุพระสารีริกธาตุ

ภาพที่ 4.39 อุโบสถของวัด และพระพุทธรูปศิลาอ่อนปางมารวิชัย ศิลปะแบบพม่าของวัดสระแก้ว

1.10) ธรรมสถาน เมืองปากพนังมีคนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากไม่น้อย เห็นได้จากธรรมสถานที่มีกระจายอยู่หลายแห่งในเมืองปากพนัง

ภาพที่ 4.40 ธรรมสถาน “จิบเต็กเซียงตึง”

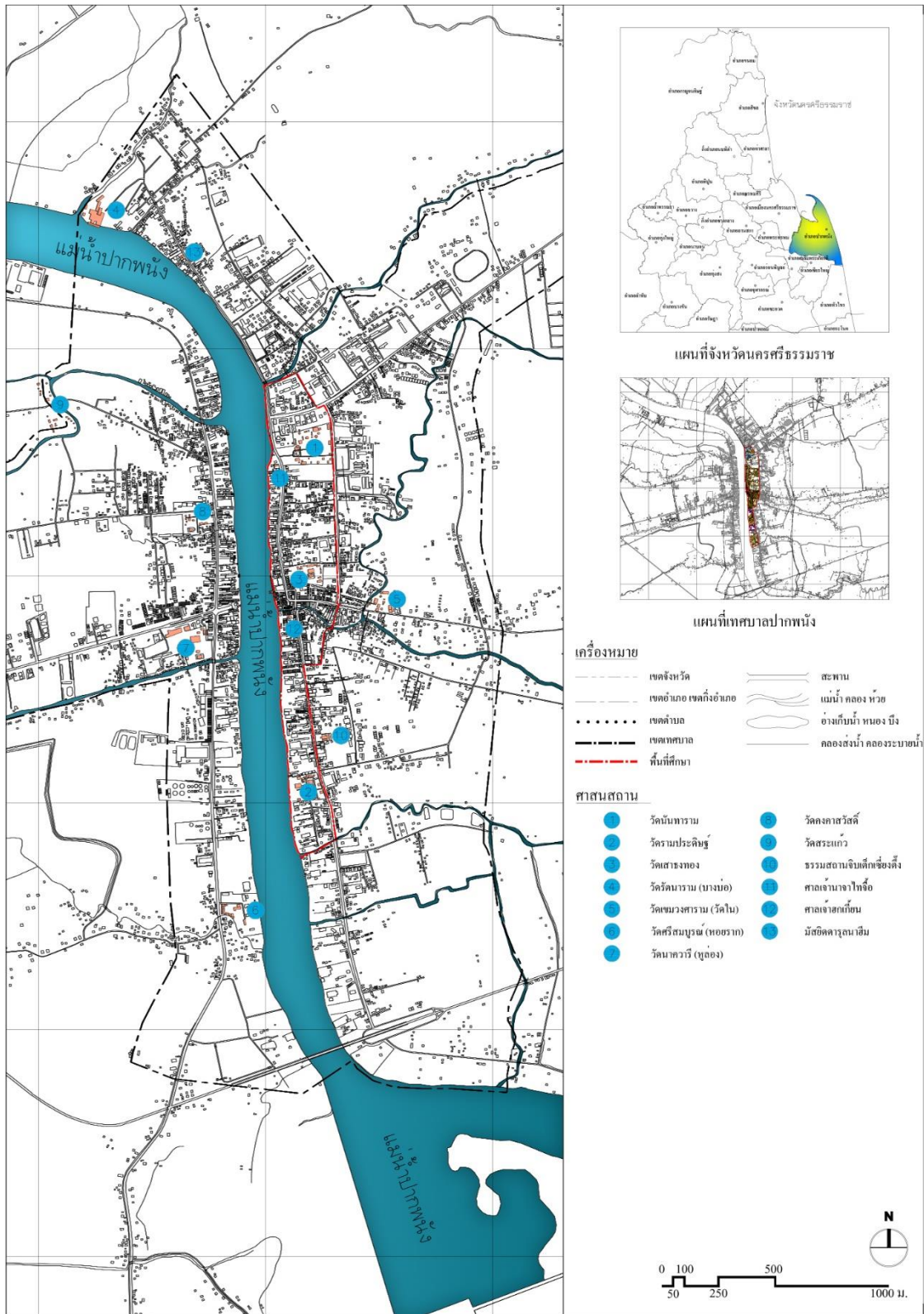

ภาพที่ 4.41 ธรรมสถาน “ศาลเจ้านาจาไทจื้อ”

1.11) มัสยิดดารุลนาอีม ชุมชนบ้านต้นหาดก่อสร้างมากกว่า 50 ปี จากความร่วมมือของชาวบ้านในพื้นที่และผู้ที่อยู่พวยมาจากฝั่งสงขลามาดังรกรากอยู่ที่นี่ มัสยิดแห่งนี้ นอกจากจะเป็นสถานที่ละหมาดของพี่น้องชาวมุสลิมแล้ว ในวันเสาร์-อาทิตย์ก็จะมีนักเรียนจากโรงเรียนประทีปศาสตร์ (ปอเนาะบ้านตาล) มาสอนหนังสือให้กับเด็กในชุมชนอีกด้วย

ภาพที่ 4.42 มัสยิดดารุลนาอีม

ภาพที่ 4.43 แสดงตำแหน่งศาสนสถาน

4.3.1.3 ด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural Environment)

เป็นองค์ประกอบทางด้านกายภาพที่เกิดจากลักษณะทางภูมิประเทศ ได้แก่ แม่น้ำปากพนังที่ไหลผ่านใจกลางเมืองปากพนัง มีการตั้งถิ่นฐานและวิถีชีวิตเกิดขึ้นอยู่ตามแนวชายฝั่ง แม่น้ำของทั้งสองข้าง โดยมีต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาานครศรีธรรมราช (เขาหลวง) ไหลมาบรรจบกับ แคว้น้ำสาขาที่ไหลมาจากทะเลสาบสงขลา ที่ตำบลปากแพรก กลายเป็นแม่น้ำปากพนังไหลลงสู่ทะเล อ่าวไทย (อ่าวนครศรีธรรมราช) รวมความยาวของแม่น้ำ 147 กิโลเมตร ไหลผ่านอาณาบริเวณเกือบ 2 ล้านไร่ ใน 11 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอของ 3 จังหวัดคือ จ.นครศรีธรรมราช จ.พัทลุง และจ.สงขลา รวมเรียกว่า “ลุ่มน้ำปากพนัง”

ดังนั้นคุณค่าและความสำคัญของแม่น้ำปากพนังนอกจากการใช้ประโยชน์เพื่อการอุปโภค บริโภคและการเกษตรกรรมแล้ว ยังมีการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำปากพนังเพื่อเป็นเส้นทางสัญจรไปมาระหว่างปากพนังฝั่งตะวันออกกับฝั่งตะวันตก อีกทั้งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาเมืองปากพนังโดยเฉพาะการใช้เพื่อการลำเลียงขนส่งสินค้า และการคมนาคมติดต่อกับเมืองอื่น ๆ อีกด้วย

4.3.1.4 ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรม (Intangible Cultural Environment)

ประกอบด้วยองค์ประกอบและลักษณะเด่นที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน วิถีชีวิต เศรษฐกิจการค้า รวมถึงวัฒนธรรมและประเพณี ที่มีความเชื่อมโยงกับสถานที่ เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่ส่งผลให้เกิดการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม กาลเวลา ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญา รูปแบบทางสถาปัตยกรรม ลักษณะทางภูมิทัศน์ที่มีเอกลักษณ์ของชุมชน เกิดการส่งต่อหรือถ่ายทอดกันมาเกิดเป็นประเพณี วัฒนธรรมและคติความเชื่อต่าง ๆ ที่มีความเชื่อมโยงกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ เช่น ประเพณีลากพระและแข่งขันเรือเพรียว การละเล่นซัดหลุด การถนอมอาหาร (พุงปลา ไตปลา) โรงสีไฟ รูปแบบทางสถาปัตยกรรมจีน – โปรตุเกส ฯลฯ

4.4 การแปลความหมายข้อมูล

เป็นการแปลความหมายข้อมูลจากข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในข้อมูลด้านต่าง ๆ ก่อนที่จะดำเนินงานในขั้นตอนต่อไป โดยจะทำการแปลความหมายในหัวข้อดังต่อไปนี้

4.4.1 คุณค่าและความสำคัญของชุมชน จากข้อมูลที่ได้ทำการศึกษาในขั้นตอนข้างต้นแล้วสามารถนำข้อมูลที่ได้เพื่อนำมาแปลความหมายเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของชุมชนริมแม่น้ำปากพ่อง ได้ดังต่อไปนี้

4.4.1.1 ด้านประวัติศาสตร์

ชุมชนริมแม่น้ำปากพ่องเป็นชุมชนที่มีแม่น้ำปากพ่องไหลผ่านใจกลางของชุมชนทำให้ชุมชนถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ปากพ่องฝั่งตะวันออก และ ปากพ่องฝั่งตะวันตก ซึ่งแต่ละฝั่งจะมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันออกไป แต่เดิมนั้นชุมชนริมแม่น้ำปากพ่องเป็นแหล่งปลูกข้าว ทำสิกรรมมาตั้งแต่อดีตอันเนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่เป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะสมแก่การปลูกข้าว เกิดการสร้างรายได้จากการค้าข้าวเป็นหลัก ทำให้เมืองปากพ่องในสมัยนั้นได้รับสมญานามว่า “เมืองคนรวย”

อีกทั้งเมืองปากพ่องยังเป็นเมืองค้าที่สำคัญมาตั้งแต่อดีต เป็นศูนย์กลางทางการค้าและเศรษฐกิจที่สำคัญอันเนื่องมาจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เป็นแหลมยื่นออกไปในทะเล (แหลมตะลุมพุก) และมีอ่าวภายในบริเวณแม่น้ำปากพ่องทำให้เหมาะสมแก่การเดินทางเรือ การเป็นศูนย์กลางในการกระจายสินค้าไปยังหัวเมืองที่สำคัญอื่น ๆ ทำให้เศรษฐกิจในสมัยนั้นเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก มีเรือสำเภาจากเมืองจีน เรือขนส่งสินค้าขนาดใหญ่เข้ามาเทียบท่าเพื่อทำธุรกิจแลกเปลี่ยนขนส่งสินค้าต่าง ๆ

4.4.1.2 ลักษณะเด่นทางโครงสร้างของชุมชน (Developed Structure)

มีการสร้างชุมชนตามแนวริมฝั่งแม่น้ำปากพ่องแบ่งชุมชนออกเป็นสองฝั่ง คือ ชุมชนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปากพ่อง ซึ่งเป็นชุมชนหลักเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ การค้า ตลอดจนบ้านพักอาศัยที่ค่อนข้างจะหนาแน่น ส่วนชุมชนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปากพ่องเป็นเขตติดต่อกับอำเภอใกล้เคียงในจังหวัดนครศรีธรรมราช

แต่เริ่มเดิมทีมีการติดต่อกันโดยการคมนาคมทางน้ำ (โดยในปัจจุบันก็ยังมีให้เห็นอยู่) ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาของเมืองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจากเดิมที่บริเวณของหน้าบ้านจะอยู่ติดกับแม่น้ำก็เกิดการปรับเปลี่ยนเป็นหลังบ้าน โดยบริเวณหน้าของบ้านก็จะไปเกาะตามแนวของถนนแทน ต่อมาได้มีการสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4013 (เพื่อ

เชื่อมการคมนาคมระหว่างปากพ่องฝั่งตะวันตกกับปากพ่องฝั่งตะวันออกเข้าด้วยกัน โดยสะพานข้ามแม่น้ำปากพ่อง) เพื่อให้การไปมาหาสู่ของผู้คนทั้งสองฝั่งนั้นมีความสะดวกมากขึ้น

4.4.1.3 รูปแบบสถาปัตยกรรมที่แสดงคุณค่าของชุมชน

รูปแบบของสถาปัตยกรรมที่แสดงออกถึงคุณค่าของชุมชนในรูปแบบของศาสนสถาน (วัดรามประดิษฐ์, วัดรัตนาราม, วัดเขมวงศาราม, วัดนาควารี่, ธรรมสถานจิเบ็กเซียงตั้ง, มัสยิดดารุลนาอีม) สถาปัตยกรรมเพื่อการพักอาศัยมีการรับอิทธิพลในการก่อสร้างบ้านเรือนมีลักษณะที่เรียกว่า “สถาปัตยกรรมจีน – โปรตุเกส (Shino Portuguese)” เข้ามาประยุกต์ใช้ในการสร้างที่พักอาศัย ด้วยเหตุผลจากการที่เป็นศูนย์กลางทางการค้ามาก่อน เกิดการติดต่อค้าขายไปจนถึงแหลมมลายู โดยเฉพาะแถบปีนัง มะละกา ที่มีคนจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากก่อให้เกิดการผสมผสานและถ่ายทอดวัฒนธรรม ความรู้ที่มีการต่อยอดจนเกิดรูปแบบทางสถาปัตยกรรมนี้ขึ้นมา อีกทั้งยังมีสถาปัตยกรรมเพื่อการพาณิชย์กรรม ที่รูปแบบทางสถาปัตยกรรมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ ที่มีการส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรม เช่น โรงสีไฟ อุต่อเรือ และคอนโดนกันางแอน ฯลฯ

4.4.1.4 องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางภูมิทัศน์

ลักษณะเด่นที่มีคสามสำคัญด้านภูมิทัศน์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนทั้งในมิติทางกายภาพและมิติทางทรัพยากรและแหล่งที่อยู่อาศัย เช่น แม่น้ำปากพ่อง คลองบางสีจันทร์ คลองบางบ่อ คลองบางฉนาก คลองบ้านศรีสมบุญ ฯลฯ

4.4.1.5 องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางภูมิสัญลักษณ์ (Landmark)

องค์ประกอบของชุมชนที่เป็นภูมิสัญลักษณ์ที่โดดเด่นมีคุณค่าของชุมชน ทั้งที่เป็นการสร้างขึ้นโดยมนุษย์ เช่น โรงสีไฟ ตึกชิโนโปรตุเกส ท่าเรือ ศาสนสถานทั้ง 11 แห่ง สะพานข้ามแม่น้ำปากพ่อง คอนโดนกันางแอน และที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เช่น แม่น้ำปากพ่อง เกาะนางโดย

ซึ่งภูมิสัญลักษณ์เหล่านี้จะช่วยให้เป็นที่จดจำแก่สำหรับผู้คนในพื้นที่ หรือนักท่องเที่ยวที่มีการแสดงออกถึงความเป็นมาในอดีตและคติ ความเชื่อของชุมชนที่มีความเกี่ยวข้อง

4.4.2 วัฒนธรรมและวิถีชีวิต

4.4.2.1 องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางกิจกรรมและวัฒนธรรม

การดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภาษา ภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ เอกลักษณ์นั้น ๆ ของชุมชน เช่น

การลากพระทางบกและทางน้ำ การแข่งขันเรือเพรียว การสาธิตการชดหลุด ทำขนมต้ม ขนมลูกเห็ด การละเล่นเพลงบอก ภาษาปักษ์ใต้ เครื่องมือในการจับปลา (ยอ) ฯลฯ

4.4.2.2 สถานที่สืบทอดทางวัฒนธรรมและความเชื่อ

พื้นที่รองรับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและความเชื่อ เช่น แม่น้ำปากพนัง วัดรามประดิษฐ์ วัดรัตนาราม วัดเขมวงศาราม วัดนาควารี ธรรมสถานจิเบ็กเชียงตุง มัสยิดดารุลนาอิม ฯลฯ

4.4.2.3 ความหมายและความทรงจำของชุมชน

การสร้าง ความหมาย ความทรงจำผ่านตัวแทนที่เป็นลักษณะทางกายภาพ เช่น โรงสีไฟ (ปล่องโรงสีไฟ) ท่าเรือ ตึกชิโนโปรตุเกส การสร้างวัดนันทาราม (วัดใต้ ฝั่งตะวันออก) ที่เคยใช้เป็นสถานที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพของพระเจ้ายอดเชียงราย และการสร้าง ความหมาย ความทรงจำที่ไม่ใช่กายภาพ ได้แก่ ตำนานเรื่องเกาะพระนาง (เกาะนางโดย) ประเพณีบุญสารทเดือนสิบ การละเล่นชดหลุด เป็นต้น

4.4.2.4 กิจกรรมที่สนับสนุนชีวิตประจำวัน

กิจกรรมที่เกิดจากปรับตัวและปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองการใช้ชีวิตประจำวัน และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เช่น การเปลี่ยนแปลงจากการทำนาเป็นการทำปอเลี้ยกึ่ง การปรับเปลี่ยนลักษณะการใช้พื้นที่ของอาคารเป็นพื้นที่สำหรับเลี้ยงนกนางแอ่น ฯลฯ

4.4.3 กลุ่มชนชาติและชาติพันธุ์

ชุมชนปากพนังเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายของกลุ่มชนและชาติพันธุ์ อันเนื่องมาจากที่ตั้งและความเจริญรุ่งเรืองของการค้าในอดีตมาก่อน จึงเป็นแหล่งรวมของผู้คนมาจากหน้าหลายตา หลายเชื้อชาติ ศาสนา โดยสามารถกล่าวได้ว่าความเจริญของเมืองปากพนังมาจากการก่อสร้างตัวของคน 3 เชื้อชาติ อันได้แก่

- 1) ชาวไทยพุทธ คือชาวบ้านดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แถบนี้ ด้วยวิถีแห่งการทำประมงพื้นบ้าน และการทำงาน
- 2) ชาวไทยเชื้อสายจีน ที่อพยพมาจากหลากหลายที่ เช่น แต่จิว จินแคะ และไหหลำ โดยมีการนำภูมิปัญญาดั้งเดิมเข้ามาเพื่อใช้ในการทำมาหากินยังเมืองปากพนัง ทั้งด้านการค้าขาย เกษตรกรรม การประมง และอื่น ๆ
- 3) ชาวไทยมุสลิม เป็นชาวบ้านที่อพยพมาจากฝั่งสงขลา ส่วนใหญ่อพยพเพื่อเข้ามาทำมาหากินและลงหลักปักฐานที่นี่ บางส่วนอพยพมาในยุคมหาวาตภัยแหลมตะลุมพุกในปี พ.ศ.2505

4.4.4 ความสัมพันธ์ของชุมชนกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ

4.4.4.1 บทบาทของชุมชนต่อเมือง บทบาทและกิจกรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพ่องเป็นรูปแบบของเมืองท่าในอดีต ที่มีการสัญจรหลักทางน้ำเพื่อการขนส่งสินค้าทางเรือ การประมง มีเรือเดินทะเลรับส่งผู้โดยสารจากปากพ่องไปต่างประเทศถึงรัฐตรังกานู เรือเดินทะเลค้าขายระหว่างปากพ่องกับกรุงเทพฯ และสินค้าจากพื้นที่ใกล้เคียงที่ส่งไปต่างประเทศหรือกรุงเทพฯ มีการเปลี่ยนแปลงของการประกอบอาชีพ และการใช้งานรูปแบบของสถาปัตยกรรม ที่เปลี่ยนไปตามระบบเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในยุคนั้น ๆ

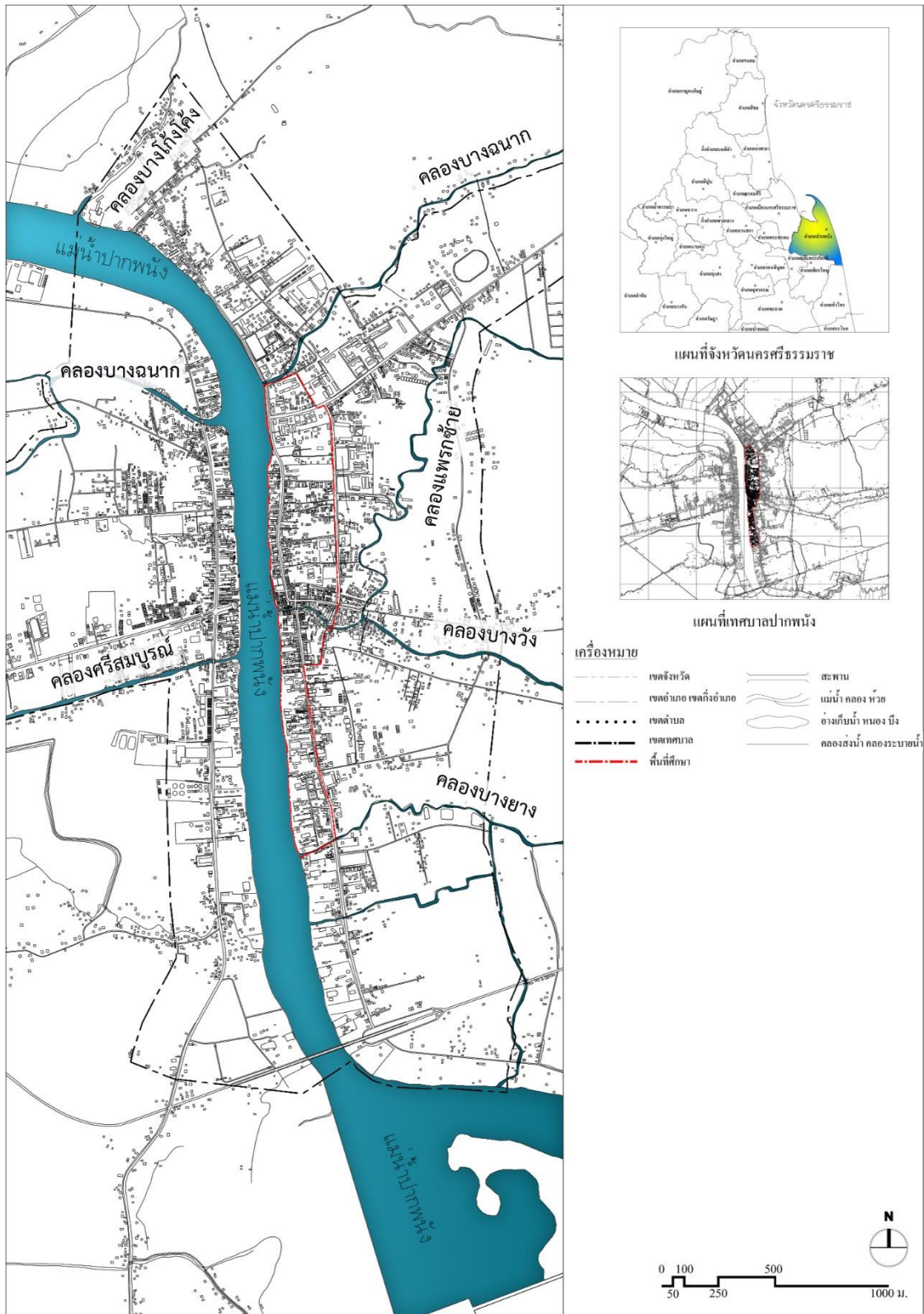
4.4.1.2 ความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมและเมืองโดยรอบ ความสัมพันธ์ของระบบนิเวศและเมือง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนริมแม่น้ำปากพ่อง โดยมีความสัมพันธ์ที่หลากหลาย เช่น การทำนาข้าว การทำบ่อเลี้ยงกุ้งบริเวณพื้นที่ราบลุ่มตามแนวริมแม่น้ำปากพ่อง แหล่งประมง การใช้ประโยชน์จากต้นจากที่เป็นพืชพื้นถิ่น (น้ำตาลจาก ตับจาก การใช้ใบจากเพื่อห่อขนม และขนมที่ทำมาจากผลของจาก)

4.5 การระบุสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

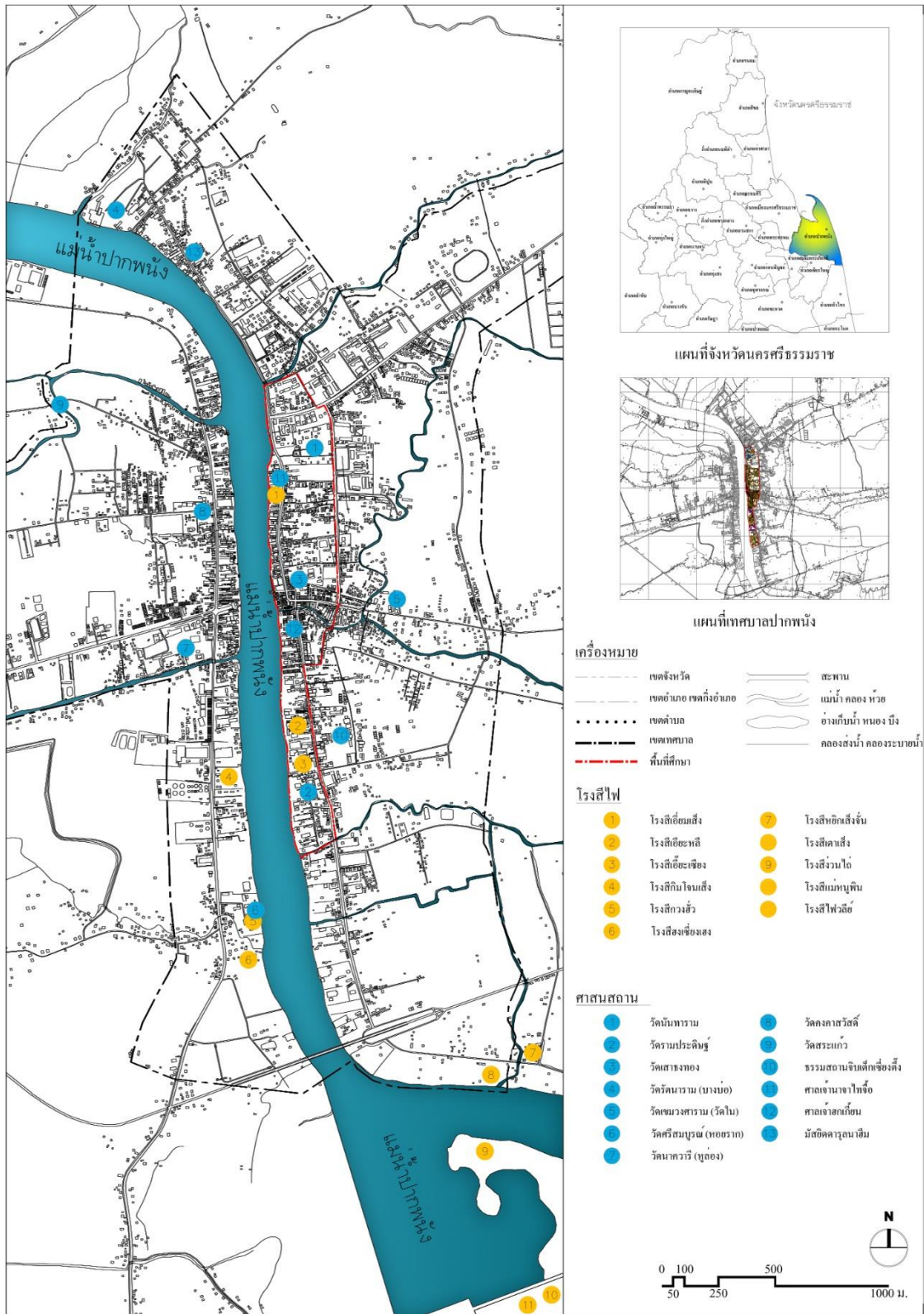
กระบวนการนี้เป็นการจัดทำแผนภาพทางกายภาพตามคุณลักษณะและความสำคัญที่จะระบุถึงตำแหน่งขององค์ประกอบสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพ่องและบริเวณพื้นที่ข้างเคียง โดยเนื้อหาในส่วนนี้ ประกอบด้วย แผนที่แสดงคุณลักษณะและความสำคัญด้านสภาพแวดล้อมสรรค์สร้าง (Built Environment) และแผนที่แสดงคุณลักษณะและความสำคัญด้านสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural Environment) ซึ่งมีรายละเอียดตามที่ปรากฏในภาพที่ 4.35 และ 4.36

4.6 การสำรวจจัดทำเอกสารข้อมูล

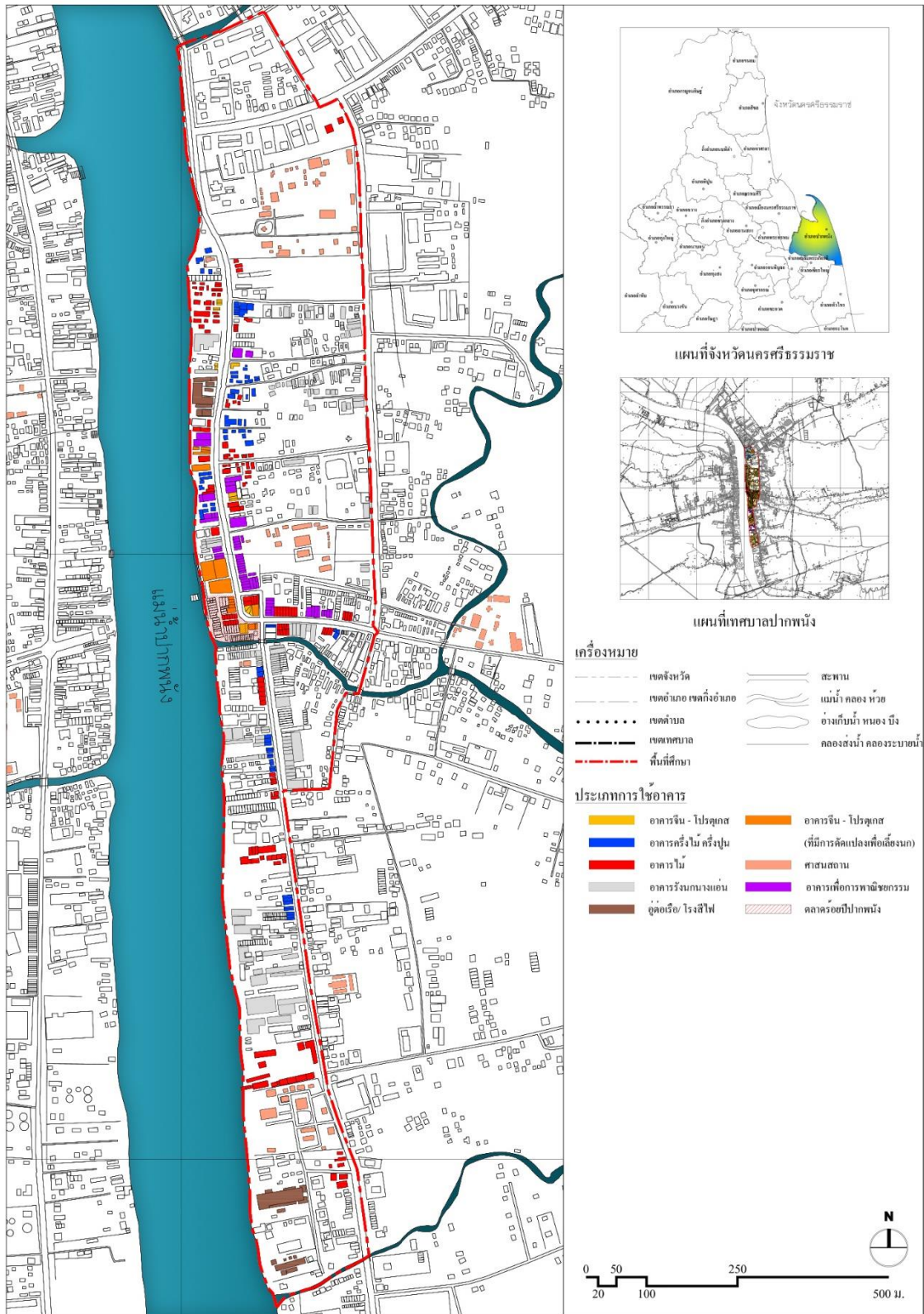
กระบวนการการศึกษาเพื่อกำหนดขอบเขตและการจัดทำแผนที่ตำแหน่งของการอาคารแต่ละรูปแบบในพื้นที่ศึกษาที่มีความสำคัญและรูปแบบ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกันตามที่ปรากฏในภาพที่ 4.37

ภาพที่ 4.44 คุณลักษณะและความสำคัญด้านสภาพแวดล้อมสรรค์สร้าง

ภาพที่ 4.45 คุณลักษณะและความสำคัญด้านสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

ภาพที่ 4.46 ตำแหน่งของการอาคารแต่ละรูปแบบในพื้นที่ศึกษาที่มีความสำคัญและรูปแบบ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกัน

4.7 คุณค่าและความสำคัญด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา

กระบวนการการศึกษาในขั้นตอนการลงสำรวจภาคสนาม เพื่อมุ่งเน้นในการเก็บข้อมูลคุณค่าและความสำคัญดังนี้

4.7.1 ด้านคุณค่า (Value) ที่สิ่งผลกระทบต่อด้านกายภาพและด้านจิตใจของคนในชุมชน ให้ประโยชน์แก่คนในชุมชนและพื้นที่ โดยได้จากการสำรวจ การสัมภาษณ์ในชุมชน ได้แก่

1) คุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural Value) ประกอบด้วย

- คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ (Historical Value)
- คุณค่าทางสถาปัตยกรรม (Architectural Value)
- คุณค่าทางภูมิทัศน์ (Landmark Value)

2) คุณค่าทางสังคม เศรษฐกิจ ประกอบด้วย

- คุณค่าลักษณะเด่นทางกิจกรรมทางวัฒนธรรมและความเชื่อ (Intangible Aspects)
- คุณค่าทางเศรษฐกิจ (Economic Value)
- คุณค่าทางโครงสร้างของชุมชน (Developed Structure)
- คุณค่าทางสังคม (Social Value)
- คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย (Functional Value)

4.7.2 ด้านข้อมูลทางสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ มาจากการสังเกตและการศึกษาข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ด้านเศรษฐกิจ เพื่อศึกษาข้อมูลทางด้านสถาปัตยกรรม และภูมิทัศน์ของพื้นที่ เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับไปทำการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการจัดการที่เหมาะสมในขั้นตอนต่อไป ได้แก่

1) ลักษณะเด่น รูปแบบ และประเภทของอาคารและสิ่งปลูกสร้าง สามารถจำแนกได้ดังนี้

- สถาปัตยกรรมเพื่อพักอาศัย ประกอบด้วย อาคารไม้ อาคารก่ออิฐฉาบปูน อาคารครึ่งปูนครึ่งไม้ และอาคารสถาปัตยกรรมแบบสถาปัตยกรรมจีน - โปรตุเกส

- สถาปัตยกรรมเพื่อการพาณิชย์กรรม ประกอบด้วย โรงสีไฟ อุ้งต่อเรือ และคอนโดมินทางแอนด์

2) ลักษณะเด่นทางภูมิทัศน์ ซึ่งภูมิทัศน์ของชุมชนริมแม่น้ำปากพนังเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนทั้งในมิติทางกายภาพและมิติทางทรัพยากรและแหล่งที่อยู่อาศัย เช่น แม่น้ำปากพนัง คลองบางสีจันทร์ คลองบางป่อ คลองบางฉาก คลองบ้านศรีสมบูรณ์ ฯลฯ

ดังนั้นจากการศึกษาข้อมูลด้านต่าง ๆ ของพื้นที่ศึกษาสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มา เพื่อดำเนินการในการศึกษารายละเอียดของพื้นที่ เพื่อนำไปการศึกษา วิเคราะห์ในการหาแนวทางการจัดการภูมิทัศน์ชุมชนริมน้ำปากพนังที่เหมาะสมต่อไป

บทที่ 5

การศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ ประเด็นปัญหา และอุปสรรคในการดำรงรักษาย่านชุมชน

โดยการศึกษาเนื้อหาในบทที่ 5 เป็นการวิเคราะห์ศักยภาพและบทบาทของพื้นที่ศึกษา รวมถึงการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของพื้นที่ รวมทั้งโครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรอบของกฎหมายที่เข้ามามีส่วนในการจัดการบริหารพื้นที่ศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์หาเหตุและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง ที่มีความเชื่อมโยงกันแต่ละด้าน โดยมีรายละเอียดในการศึกษาดังต่อไปนี้

5.1 การวิเคราะห์ศักยภาพและปัญหาในพื้นที่ศึกษา

5.1.1 บทบาทและศักยภาพของพื้นที่

5.1.1.1 ด้านที่ตั้ง

ชุมชนริมแม่น้ำปากพนังมีลักษณะภูมิประเทศบริเวณปากแม่น้ำซึ่งมีแหลมตะลุมพุกเป็นสันดอนทรายขนาดใหญ่ติดทะเล ลักษณะภูมิประเทศเหมาะสมแก่การใช้เป็นที่จอดเรือรับส่งสินค้า หรือใช้เป็นสถานที่หลบลมพายุและลมมรสุม แม่น้ำปากพนังจึงกลายเป็นชุมชนการค้าและท่าเรือมาตั้งแต่สมัยโบราณ และด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ทำให้เกิดการทำประมง การทำนาข้าว โรงสีข้าว จนกลายเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญ รวมถึงการทำธุรกิจรับขนางแอน (คอนโดนขนางแอน)

5.1.1.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

จากสภาพที่ตั้งและการเป็นศูนย์กลางทางการค้ามาก่อนทำให้ชุมชนริมแม่น้ำปากพนังเป็นแหล่งรวมของผู้คนหลากหลายชาติที่เข้ามาตั้งรกรากถิ่นฐาน มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา จนเกิดเป็นพหุสังคมที่มีความหลากหลายที่ก่อให้เกิดการผสมผสานของวัฒนธรรม มีการถ่ายทอด ส่งต่อกันผ่านประเพณี วิถีชีวิต และสถาปัตยกรรมให้เห็นมาถึงปัจจุบัน

5.1.1.3 ด้านเศรษฐกิจ

จากการเป็นเมืองท่าสำคัญและมีบทบาทต่อเศรษฐกิจการค้าที่สำคัญของจังหวัดนครศรีธรรมราช และพื้นที่ทางตอนใต้ของประเทศ เริ่มตั้งแต่การทำประมง การเป็นท่าเรือเพื่อติดต่อค้าขายตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อประเทศไทยได้มีการทำ

สนธิสัญญาเบาริ่งกับสหราชอาณาจักรในปี พ.ศ.2398 ทำให้เมืองมีความเฟื่องฟูในธุรกิจการค้าข้าว เกิดโรงสีข้าว (โรงสีไฟ) ขึ้นมากมาย ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพที่ปรับเปลี่ยนไปตาม เศรษฐกิจในยุคนั้น ๆ เช่น การทำนากุ้ง การทำคอนโดรังกนางแอน

5.1.2 สถานการณ์ปัญหาของพื้นที่

5.1.2.1 สถานการณ์ในปัจจุบัน

สภาพโดยทั่วไปของชุมชนนั้นส่วนใหญ่เกิดการเปลี่ยนแปลงไป อันเนื่องมาจากปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อม ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาทางด้านสาธารณสุขที่มีความเสื่อมโทรมลงจากอดีต ทำให้เกิดการย้ายออกของคนเพื่อไปหาแหล่งทำงานในสถานที่ต่าง ๆ อีกทั้งการเข้ามาของประชากรต่างถิ่นทำให้เกิดการแย่งอาชีพของคนในพื้นที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ผลชุมชนริมแม่น้ำปากพ่วงในปัจจุบันนี้มีสภาพเสื่อมโทรมแลดูเงียบเหงาไม่รุ่งเรือง คึกคักเหมือนครั้งในอดีต

โดยเกิดเปลี่ยนแปลงของการประกอบอาชีพ อันได้แก่ การประกอบอาชีพประมง ทั้งประมงน้ำเค็ม ประมงพื้นบ้าน ประมงน้ำตื้นริมชายฝั่งได้ลดน้อยลง การทำโรงสีข้าวและทำเรือได้สูญหายไป มีการปรับเปลี่ยนประโยชน์การใช้อาคารไปเป็นคอนโดรังกนางแอนที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองเมื่อประมาณ 10 ปีเศษที่ผ่านมาจนทำให้อำเภอปากพ่วงเคยได้ชื่อว่า “เป็นอำเภอที่ร่ำรวยที่สุด” จากธุรกิจการทำรังกนางแอนส่งออกไปยังต่างประเทศ มีการสร้างคอนโดรังกนางแอนขึ้นนับร้อย ๆ หลัง ส่งผลให้เศรษฐกิจการค้าและที่ดินในยุคนั้นมีราคาที่สูงขึ้นตามไปด้วย แต่ในปัจจุบันธุรกิจนี้ได้ประสบปัญหาอันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมที่โดนทำลายไป จำนวนรังกนางแอนลดน้อยลง เกิดผลกระทบทางด้านสุขภาพของผู้คนโดยรอบและชุมชนทำให้ปัจจุบันบ้านเรือนและอาคารในชุมชนถูกทิ้งร้างและขาดการบำรุงรักษาไปโดยปริยาย

5.1.2.2 ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติ

แต่เดิมนั้นทรัพยากรทางธรรมชาติบริเวณนี้ (แหลมตะลุมพุก) มีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก และมีความหลากหลายทางชีวภาพของป่าไม้และสัตว์ป่าจนประกาศเป็นเขตห้ามล่าพันธุ์สัตว์ป่าในปี พ.ศ.2526 แต่เนื่องจากการประกอบอาชีพของคนในชุมชนเป็นการดำรงชีพโดยการพึ่งพาทรัพยากรทางธรรมชาติเป็นหลัก โดยการทำการประมงพื้นบ้าน และมีบางส่วนได้นำอวนรุนมาใช้ทำการประมงเพื่อให้สามารถจับสัตว์น้ำได้ครั้งละมาก ๆ ทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลงและต่อมาในปี พ.ศ.2534 เนื่องจากจำนวนสัตว์น้ำที่ลดลงทำให้อ่างกูดามีราคาสูงขึ้นประชาชนจึงหันไปประกอบอาชีพเลี้ยงกุ้งกูดดำ เกิดการบุกรุกป่าชายเลนเพื่อทำนากุ้ง นอกจากนี้จะส่งผลกระทบต่อจำนวนป่าชายเลนโดยตรงและยังส่งผลกระทบต่อเนื่องกับคุณภาพของน้ำ ดิน และระบบนิเวศเกิดการ

ต้นเขินของแหล่งน้ำ เนื่องจากการใช้ประโยชน์ที่ดิน เกิดตะกอนทับถมในแม่น้ำ การรุกตัวเข้ามาของน้ำเค็มจนทำให้ลุ่มน้ำปากพนังมีสภาพ น้ำจืดเพียงปีละ 3 เดือนเท่านั้น (พฤศจิกายน ถึง มกราคม) จากเดิมในอดีตแม่น้ำปากพนังและลำน้ำสาขา มีสภาพน้ำจืด ประมาณปีละ 9 เดือน (พฤษภาคม ถึง มกราคม) และปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น การขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรระหว่างการทำนาทุ่งกับนาข้าว ปัญหาน้ำทะเลหนุนสูง ปัญหาอุทกภัย ฯลฯ

5.1.2.3 ปัญหาด้านสถาปัตยกรรม

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของการใช้ประโยชน์ของอาคาร และการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจทำให้สภาพอาคารขาดการดูแลรักษาเกิดการปล่อยทิ้งร้างลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่าเรือเก่า โรงสีข้าว (โรงสีไฟ) และอาคารพักอาศัยเดิมที่ได้มีการต่อเติมปรับเปลี่ยนไปเป็นสถานที่เลี้ยงนกนางแอ่นกินรังมากขึ้น จากเดิมที่มีการเข้ามาสร้างรัง วางไข่ของนกนางแอ่นที่ตึกสามชั้นเก่า (สถาปัตยกรรมชิโนโปรตุเกสหลังแรก) ใกล้ตลาดร้อยปีเป็นหลังแรก จนถึงการสร้างคอนโดรังกนกนางแอ่นที่มีการสร้างขึ้นใหม่นั้น

ภาพที่ 5. 1 การเปลี่ยนแปลงของการใช้ประโยชน์ของอาคาร

“1” คือ อาคารที่พักอาศัย(เดิม)ที่ปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนให้ชั้นบนเป็นที่อยู่ของนกนางแอ่น

“2” คือ บ้านปูน (สถาปัตยกรรมจีน - โปรตุเกส) หลังแรกของปากพนังมีอายุประมาณ 100 ปี แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนไปเป็นสถานที่เพื่อเลี้ยงนกนางแอ่น อีกทั้งบ้านหลังนี้ก็เป็นบ้านหลังแรกของเมืองด้วยที่นกนางแอ่นเข้ามาอยู่อาศัย

“3” คือ ซ้ายมือ (อาคารไม้หลังคาสังกะสี) เดิมเป็นโรงสีไฟสมัยยุคที่ปากพนังรุ่งเรือง ส่วนตึกสูงเป็นคอนโดนนกนางแอ่น

โดยในปัจจุบันเกิดการทิ้งร้างเป็นจำนวนมากเนื่องจากจำนวนนกนางแอ่นที่ลดลงไป ทำให้เจ้าของอาคารหรือผู้ประกอบการได้เลิกกิจการไป ซึ่งผู้ประกอบการส่วนใหญ่ไม่นับต้องการที่จะลงทุนเพื่อซ่อมแซมหรือปรับปรุงอาคาร ไม่คุ้มต่อการลงทุน เงินทุนไม่เพียงพอ หรือ

แนวทางที่จะพัฒนาการใช้ประโยชน์อาคารให้เป็นอาคารประเภทอื่น ๆ จึงทำให้สภาพอาคารปัจจุบัน จึงถูกปล่อยทิ้งร้าง ไม่มีคนอยู่อาศัยและมีสภาพที่ทรุดโทรม

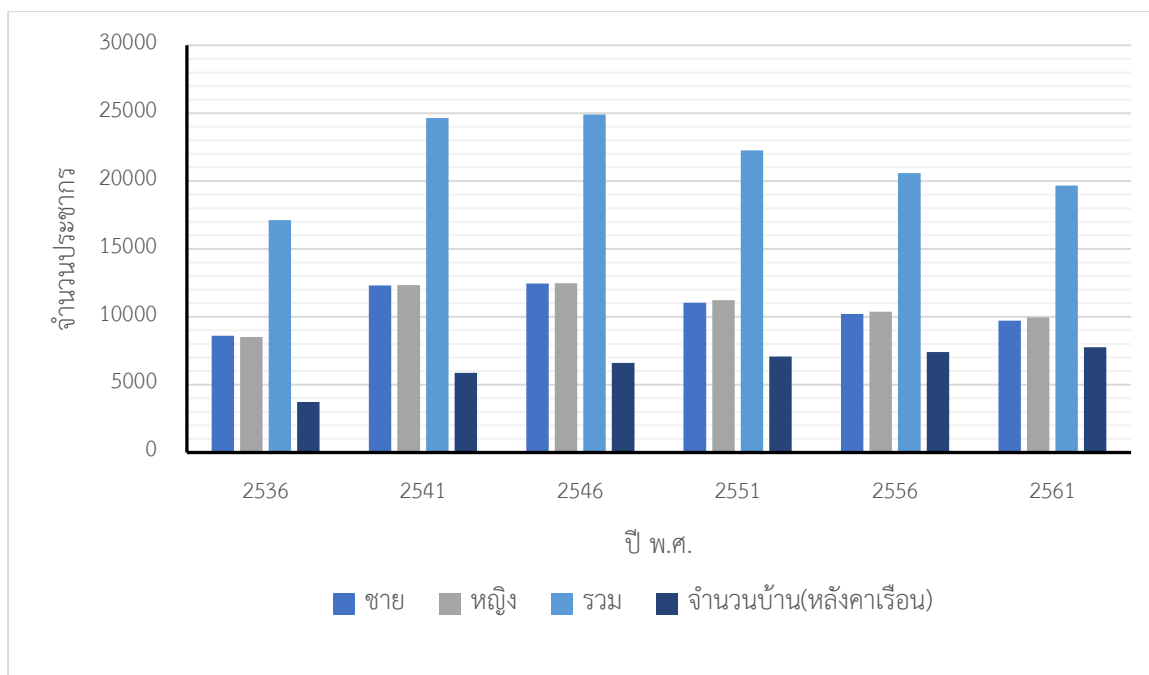
5.1.2.4 ปัญหาด้านประเพณีวัฒนธรรม

ประเพณีที่สำคัญและมีชื่อเสียงของเมืองปากพูนก็คือ การชักพระทางน้ำ และการแข่งเรือเพรียว ตั้งคำขวัญของเมืองปากพูนตอนหนึ่งที่ว่า “ออกพรรษาไหว้พระลาก นิยมมากแข่งเรือเพรียว” โดยในปัจจุบันนั้นยังมีการสืบทอดวัฒนธรรมส่งต่อกันมา มีการจัดงานขึ้นทุก ๆ ปี ในช่วงเทศกาลออกพรรษา แต่สิ่งที่เริ่มจะหายไปคือการชักพระทางน้ำที่แต่เดิมมีจำนวนเรือพระ (ทางน้ำ) เป็นจำนวนมากนับร้อยลำ ที่มาจากวัดในอำเภอปากพูนหรืออำเภอใกล้เคียง โดยในปัจจุบันนั้น การชักพระได้เปลี่ยนมาเป็นการชักพระทางบกแทน ซึ่งหลงเหลือเรือพระทางน้ำไม่ถึงสิบลำเท่านั้น อีกทั้งการละเล่นที่สำคัญในเทศกาลนี้ คือ การละเล่นซัดหลุดได้หายไปแล้วอีกด้วย

5.1.2.5 ปัญหาด้านจำนวนประชากร

ประชากรในเขตเทศบาลเมืองปากพูน ปัจจุบันมีจำนวนประชากรตามสถิติทะเบียนราษฎร์จำนวนทั้งหมด 19,667 คน (ข้อมูล ณ พ.ศ. 2561) ("ระบบสถิติทางการทะเบียน," 2536-2561)

เมื่อย้อนดูสถิติจำนวนประชากรในช่วง 15 ปีที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าช่วงปี พ.ศ.2546 – 2561 จำนวนประชากรในเขตเทศบาลเมืองปากพูนได้ลดลงไปเรื่อย ๆ อันเป็นผลกระทบจากปัญหาด้านเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดการย้ายออกจากถิ่นฐานเดิม เพื่อไปประกอบอาชีพ หน้าที่อื่น ๆ และปัญหาด้านสาธารณสุขซึ่งเป็นผลกระทบที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากการประกอบธุรกิจโรงงานนางแอ่น แต่ก็มีอีกปัจจัยหนึ่งที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นนั้นคือจำนวนบ้านเรือนที่เป็นผลมาจากการนิยมนิยมนสร้างอาคารเพื่อใช้ในการเลี้ยงนกนางแอ่นนั่นเอง

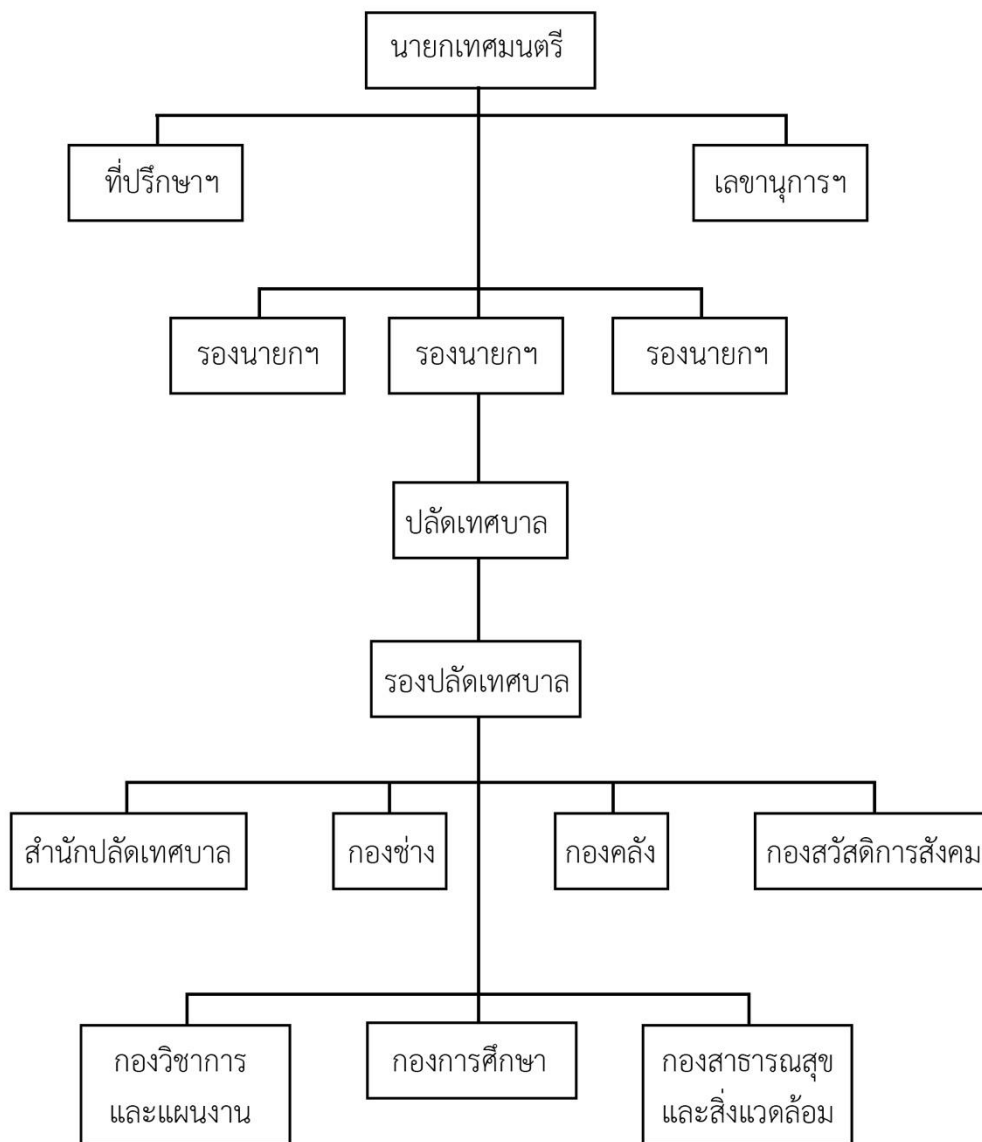
แผนภูมิที่ 1 สถิติจำนวนประชากรในเขตเทศบาลเมืองปากพนังระหว่างปี พ.ศ.2536 - พ.ศ.2561
ที่มา: ปรับปรุงแก้ไขจาก ("ระบบสถิติทางการทะเบียน," 2536-2561)

5.1.2.6 ปัญหาด้านพื้นที่สาธารณะ

พื้นที่สาธารณะมีสภาพพื้นที่ที่ทรุดโทรมขาดการดูแลแก้ไขและการดูแลรักษาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกิดเป็นทัศนียภาพที่ไม่สวยงาม มีขีดจำกัดในการใช้พื้นที่ในปัจจุบัน เช่น พื้นที่จอดรถไม่เพียงพอต้องจอดริมถนนเกิดการกีดขวางการจราจร มีพื้นที่ที่คับแคบเกิดการใช้พื้นที่ร่วมกันระหว่างการสัญจรทางเท้าและทางถนน อีกทั้งปัญหาการสัญจรเชื่อมต่อระหว่างแม่น้ำและถนนสายหลักที่ในปัจจุบันถนนซอยที่ใช้เชื่อมต่อได้เกิดการปิดกั้นไว้จากการทำธุรกิจรังนกนางแอ่น สาเหตุเนื่องจาก 1) เจ้าของกิจการกลัวจะเกิดการเข้ามาขโมยรังนกและการเข้าไปรบกวนนกที่อาศัยอยู่ 2) ประชาชนไม่กล้าสัญจรผ่านบริเวณที่มีการเลี้ยงนกเนื่องจากปัญหาด้านสุขภาพที่จะได้รับเชื้อโรคที่มาจากนกนางแอ่น จึงทำให้เส้นทางสัญจรที่อยู่ติดกับคอนโดรังกนางแอ่นถูกปิดไปเป็นพื้นที่หวงห้าม

5.1.3 โครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการ

โดยการบริหารจัดการพื้นที่ศึกษาอยู่ภายใต้อำนาจของเทศบาลเมืองปากพอง และเทศบาลตำบล โดยเทศบาลเมืองปากพองมีโครงสร้างของการบริหารจัดการดังนี้

ภาพที่ 5.2 แผนผังโครงสร้างการบริหารของเทศบาลเมืองปากพอง

ที่มา: ปรับปรุงแก้ไขจาก ("บุคคลากร,")

5.1.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

5.1.4.1 กฎกระทรวงให้บังคับใช้ผังเมืองรวมเมืองปากพอง จังหวัด นครศรีธรรมราช พ.ศ.2555 โดยเนื้อที่เนื้อหาตามข้อ 4 ว่าด้วยเรื่อง “ข้อ ๔ ผังเมืองรวมตาม กฎกระทรวงนี้ มีนโยบายและมาตรการเพื่อจัดระบบการใช้ประโยชน์ที่ดินโครงข่ายคมนาคมขนส่ง

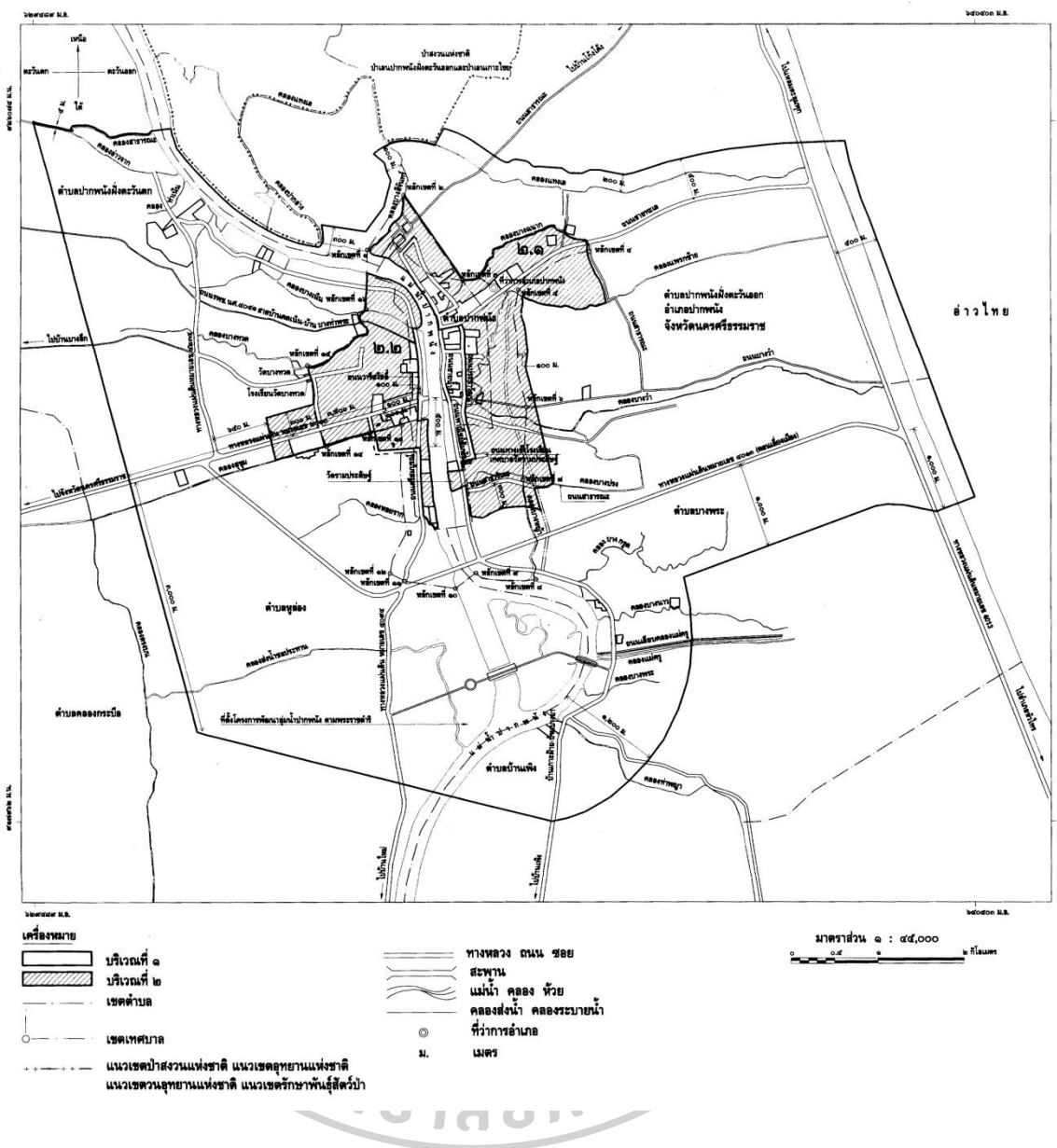
และบริการสาธารณะให้มีประสิทธิภาพ สามารถรองรับและสอดคล้องกับการขยายตัวของชุมชนในอนาคต รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนา

5.1.4.2 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ประกาศกรมควบคุมมลพิษ เรื่องกำหนดประเภทของแหล่งน้ำในแม่น้ำปากพ่อง โดยมีเนื้อหาดังนี้

“ด้วยประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๓๗) ออกตามความในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ เรื่องกำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดิน ข้อ ๘ ได้กำหนดว่า “การกำหนดให้แหล่งน้ำผิวดิน แหล่งใดแหล่งหนึ่งเป็นประเภทใดตามข้อ ๒ ให้เป็นไปตามที่กรมควบคุมมลพิษ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

5.1.4.3 กฎกระทรวง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงใช้อาคารบางชนิด หรือบางประเภท ในพื้นที่บางส่วนในทั้งที่เทศบาลปากพ่องฝั่งตะวันตก ตำบลปากพ่องฝั่งตะวันออก ตำบลปากพ่อง ตำบลบางพระ ตำบลหูล่อง และตำบลบ้านเพิงอำเภอปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ.2547

ภาพที่ 5.3 แผนที่ท้ายกระทรวง

ที่มา: (กฎกระทรวง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงใช้อาคารบางชนิด หรือบางประเภท ในพื้นที่บางส่วนของทั้งที่เทศบาลปากพนังฝั่งตะวันตก ตำบลปากพนังฝั่งตะวันออก ตำบลปากพนัง ตำบลบางพระ ตำบลหูล่อง และตำบลบ้านเพิงอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช 2547)

5.2 เหตุและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง

5.2.1 ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมคงอยู่

5.2.1.1 ปัจจัยด้านที่ตั้ง

ด้วยลักษณะที่ตั้งของพื้นที่ศึกษามีศักยภาพ และส่งเสริมให้กิจกรรมต่าง ๆ สามารถดำเนินต่อและสืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบันได้ โดยมีลักษณะเด่นซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนทั้งในมิติทางกายภาพและมิติทางทรัพยากร และแหล่งที่อยู่อาศัย อีกทั้งลักษณะสภาพภูมิประเทศที่เป็นบริเวณปากแม่น้ำก่อให้เกิดอาชีพ อาทิเช่น การประมง การทำนาข้าว รวมถึงการคงอยู่ของประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาพื้นถิ่นที่ถ่ายทอดต่อกันมา เช่น ประเพณีชักพระทางน้ำ การถนอมอาหารที่เป็นสินค้าการประมง

โดยจากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ปัจจัยด้านที่ตั้งก็ยังเป็นตัวที่ส่งเสริมให้ภูมิวัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีแรงกระทำหรือปัญหาเข้ามากระทบต่อการเสื่อมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมลงไปบ้างก็ตาม แต่สุดท้ายแล้วปัจจัยด้านที่ตั้งก็ยังเป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมคงอยู่จนถึงทุกวันนี้

5.2.1.2 ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม

เนื่องด้วยจากสภาพที่ตั้งและการเป็นศูนย์กลางทางการค้ามาก่อน ทำให้พื้นที่ศึกษามีความหลากหลายทางประเพณีวัฒนธรรม ที่ยังคงมีการสืบทอดกันมาจนถึงทุกวันนี้ เช่น ประเพณีบุญสารทเดือนสิบ ประเพณีตรุษจีน การละเล่นต่าง ๆ รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและภาษาถิ่นที่ปัจจุบันนี้ยังคงมีการใช้ภาษาปักษ์ใต้ในการสื่อสารอยู่ มีการร้องเพลงบอกที่อยู่คู่กับท้องถิ่นมาตั้งแต่สมัยโบราณ เครื่องมือประมงที่เรียกว่า “ยอ” ก็ยังคงมีการใช้งานให้เห็นอยู่ในปัจจุบันอีกด้วย

5.2.1.3 ปัจจัยด้านสถาปัตยกรรม

ลักษณะสถาปัตยกรรมของพื้นที่ศึกษาได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของอาคารไปตามกาลเวลา และลักษณะทางการค้าตามช่วงเวลานั้น ทำให้เกิดการสร้างความหมาย หรือเกิดการรับรู้ที่เป็นตัวแทนทางด้านกายภาพ เช่น สถาปัตยกรรมแบบจีน-โปรตุเกส โรงสีไฟ ท่าเรือขนส่งสินค้า คอนโดริ่งนกนางแอ่น ที่ยังคงเหลือให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

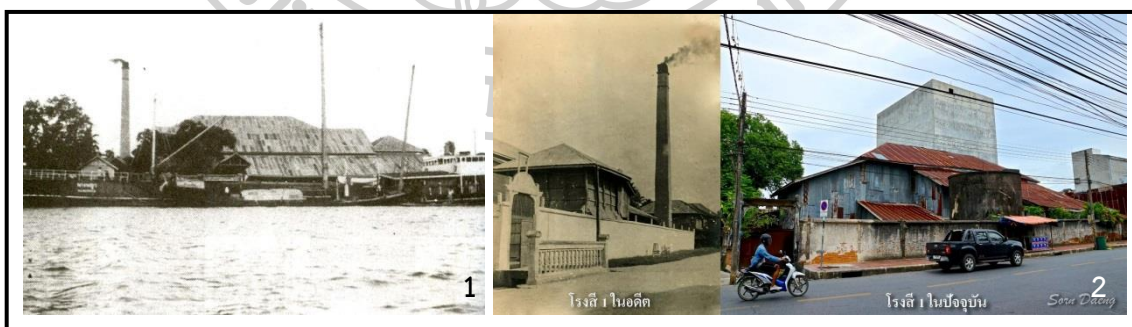
5.2.2 ปัจจัยและภัยคุกคามที่ทำให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเสื่อมลง

5.2.2.1 ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม

โดยแต่เดิมนั้นทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่บริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก แต่เนื่องด้วยจากการประกอบอาชีพของคนในชุมชนเป็นการดำรงชีพแบบพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก อีกทั้งยังเกิดการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพตามระบอบของเศรษฐกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดการเสื่อมโทรม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การบุกรุกป่าชายเลนเพื่อทำนาแก้งกุล่า การใช้อุปกรณ์ประมงที่ทำให้สัตว์น้ำลดลง จนก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น เมื่อสิ่งแวดล้อมได้รับผลกระทบก็ทำให้การประกอบอาชีพที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติได้ผลน้อยลง ส่งผลต่อเนื่องจากเศรษฐกิจของชุมชน และผลกระทบอื่น ๆ ตามมา เช่น การย้ายออกจากถิ่นฐานเพื่อไปหางานทำในพื้นที่ต่างถิ่น

5.2.2.2 ปัญหาด้านสถาปัตยกรรม

มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ของอาคาร ที่มีทั้งการปล่อยว่างทิ้งร้างไปเนื่องจากการไม่ได้ใช้งานแล้ว เช่น ท่าเรือขนส่งสินค้า โรงสีข้าว (โรงสีไฟ) รวมถึงการที่ธุรกิจการทำคอนกรีตโรงงานแอนเฟืองฟูที่ทำให้ลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก มีการดัดแปลงหรือปรับปรุงอาคารบ้านพักอาศัยเพื่อไปเป็นที่อยู่อาศัยของนางแอน เช่น การดัดแปลงอาคารสถาปัตยกรรมจีน-โปรตุเกส เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของนางแอน รวมถึงมีการสร้างสถาปัตยกรรมที่เป็นอาคารสูงเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของนักและขาดการควบคุม ทำให้ภูมิทัศน์ของชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไป

ภาพที่ 5. 4 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ของอาคาร ของโรงสี 1 (โรงสีเอี่ยมเส็ง) จากโรงสีไฟมาเป็นคอนกรีตนางแอน

“1” คือ ภาพโรงสี 1 ในอดีต

“2” คือ ภาพเปรียบเทียบโรงสี 1 ในอดีตกับปัจจุบัน

ภาพที่ 5. 5 โรงสีไฟฟ้าที่เกิดการทิ้งร้าง และยังคงมีปล่องควันโรงสีหลงเหลือให้เห็นอยู่

5.2.2.3 ปัญหาพื้นที่สาธารณะ

ปัญหาพื้นที่สาธารณะของเมืองเป็นปัญหาที่สอดคล้องและได้รับผลกระทบมาจากการใช้ประโยชน์ของอาคารในพื้นที่ศึกษา ที่ส่งผลให้พื้นที่สาธารณะมีสภาพทรุดโทรมขาดการดูแลรักษา และปัญหาที่เกิดจากการทำธุรกิจคอนโดรีตติ้งที่มีการปิดกั้น ห้ามเข้า บริเวณพื้นที่สาธารณะที่อยู่รอบ ๆ คอนโดรีตติ้ง จนทำให้พื้นที่นั้น ๆ เกิดการเสื่อมโทรม ไม่มีการพัฒนา ไม่มีคนเข้าไปใช้งานได้

5.3 สรุปการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหาของพื้นที่ศึกษา ในประเด็นที่ครอบคลุมเกี่ยวกับบทบาทและที่ตั้ง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน รวมถึงกลไกและโครงสร้างในการบริหารจัดการ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการวิเคราะห์เหตุและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์ชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

5.3.1 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง

ภูมิทัศน์ของชุมชนริมแม่น้ำปากพนังจัดอยู่ในประเภทวัฒนธรรมนำภูมิทัศน์ หรือ ภูมิทัศน์เมือง โดยพื้นที่องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องคือบริเวณถนนพาณิชย์สัมพันธ์ ซึ่งพื้นที่กรณีศึกษาชุมชนริมแม่น้ำปากพนังมีองค์ประกอบทางด้านที่ตั้งที่สำคัญที่ส่งผลต่อชุมชนที่มีลักษณะภูมิประเทศเหมาะสมแก่การใช้เป็นที่จอดเรือรับส่งสินค้า หรือใช้เป็นสถานที่หลบลมพายุและลมมรสุม ทำให้แม่น้ำปากพนังจึงกลายเป็นชุมชนการค้าและท่าเรือมาตั้งแต่สมัยโบราณ และด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ทำให้เกิดการทำประมง การทำนาข้าว โรงสีข้าว จนกลายเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญ รวมถึง

การทำธุรกิจคอนโดมิเนียมอื่น อีกทั้งจากสภาพที่ตั้งและการเป็นศูนย์กลางทางการค้ามาก่อนทำให้ชุมชนริมแม่น้ำปากพองเป็นแหล่งรวมของผู้คนที่เข้ามาตั้งรกรากถิ่นฐาน ก่อให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม อีกทั้งเกิดความหลากหลายทางสถาปัตยกรรมอีกด้วย และมีการส่งต่อ สืบสานวัฒนธรรมให้คงอยู่จนถึงในปัจจุบัน

5.3.2 ทิศทางการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ทิศทางการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในปัจจุบัน ได้มีการฟื้นฟูและส่งเสริมในการอนุรักษ์ รักษา สืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนทั้งจากหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน แต่ยังคงขาดการพัฒนาในด้านภูมิทัศน์ของเมือง ยังคงมีสภาพของพื้นที่สาธารณะที่ไม่น่ามอง การเกิดอาคารสถาปัตยกรรมที่รกรุงรัง และการปรับปรุงตัดแปลงอาคารที่ไม่เหมาะสม ทำให้ความสำคัญของพื้นที่ด้านวัฒนธรรมถูกลดบทบาทลงไป ที่ส่งผลถึงการลดคุณค่าขององค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

5.3.3 สรุปปัญหา อุปสรรค โอกาส และข้อจำกัดของการอนุรักษ์พื้นที่

โดยกระบวนการขั้นตอนนี้จะเป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่ส่งผลต่อพื้นที่ศึกษาในประเด็นการพัฒนาเชิงพื้นที่ (SWOT Analysis) เพื่อให้ทราบและนำไปสู่กระบวนการแนวทางในการจัดการที่เหมาะสมต่อไป ดังตารางต่อไปนี้

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> - มีลักษณะทางด้านที่ตั้งที่มีความเหมาะสมและช่วยในการส่งเสริมทั้งด้านการค้าและด้านการท่องเที่ยว - มีรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่หลากหลาย ที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมตามรูปแบบของระบบเศรษฐกิจในยุคหนึ่ง ๆ - มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน เกิดเป็นสถานที่ทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายต่างกันไป 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นพื้นที่ที่เกิดการเปลี่ยนแปลง และอ่อนไหวจากการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ที่ส่งผลกระทบต่ออาคารดำรงชีวิตของคนในชุมชน - เกิดพื้นที่รกรุงรังเป็นจำนวนมากอันเป็นผลมาจากการสร้างคอนโดมิเนียมนางแอ่น - การสร้างสิ่งปลูกสร้างที่ขาดการควบคุมที่เหมาะสม ส่งผลให้ ความเป็นอัตลักษณ์ของอาคารค่อย ๆ หายไป

<ul style="list-style-type: none"> - การส่งเสริมกิจกรรมจากหน่วยงานท้องถิ่น และคนในชุมชนเพื่อให้เกิดกิจกรรมและการอนุรักษ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - การวางแผนด้านภูมิทัศน์ริมแม่น้ำปากพูนึงกับการเชื่อมโยงพื้นที่สาธารณะยังไม่ส่งเสริม และไม่เหมาะสมเท่าที่ควร - กระบวนการส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ของภาครัฐ และเอกชนที่ยังไม่ชัดเจน
โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Treats)
<ul style="list-style-type: none"> - มีโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งทางน้ำและทางบก - มีโอกาสในการพัฒนาพื้นที่รกร้าง หรือสถาปัตยกรรมที่รกร้างให้กลายเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนได้ - มีโอกาสในการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดการควบคุมการก่อสร้างอาคาร และการดัดแปลงการใช้อาคารที่เหมาะสม - ความชอบใจของการค้า และเศรษฐกิจในปัจจุบันที่ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นฐาน - ความสำคัญ และคุณภาพของแม่น้ำปากพูนึงที่มีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านการใช้สอย และด้านสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 5.1 แสดงการวิเคราะห์ในประเด็นการพัฒนาเชิงพื้นที่ (SWOT Analysis) ของพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำปากพูนึง

จากการศึกษาข้างต้นทำให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนแม่น้ำปากพูนึง ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน รวมทั้งศักยภาพ ปัญหาของพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่อคงอยู่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ตลอดจนการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ในประเด็นการพัฒนาเชิงพื้นที่ (SWOT Analysis) ของพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำปากพูนึง ซึ่งเป็นการจัดการข้อมูลที่มีลำดับขั้นตอนที่เป็นแบบแผน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปจัดทำแนวทาง หรือข้อเสนอแนะในการจัดการพื้นที่ศึกษาในด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมต่อไป

บทที่ 6

การเสนอแนวทางในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพอง

จากการรวบรวมและศึกษาข้อมูลในระดับปฐมภูมิ ทุตติยภูมิ และการสัมภาษณ์ ได้นำไปสู่กระบวนการประเมินคุณค่า การวิเคราะห์ศักยภาพ รวมถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการดำเนินงานวิจัย โดยเนื้อหาในบทนี้เป็น การนำข้อมูลจากกระบวนการในข้างต้น เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางในการจัดการพื้นที่ และ องค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องับคุณลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพอง รวมถึง การนำเสนอแนวทางในการจัดรูปแบบของระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการของพื้นที่ศึกษา ที่จะ ส่งผลต่อการอนุรักษ์ รักษา ส่งเสริมให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีการสืบทอด และคงอยู่ต่อไป

โดยมีการแบ่งเนื้อหาในการศึกษาออกเป็น 3 ส่วนดังต่อไปนี้ 1)แนวคิดในการอนุรักษ์และ พัฒน่ายานชุมชนเก่า เพื่อเป็นการกำหนดกรอบและบริเวณที่มีคุณค่า องค์ประกอบที่สำคัญทางภูมิ ทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา 2)การวิเคราะห์ศักยภาพและลักษณะของปัญหา โดยการนำ กระบวนการ SWOT analysis มาสังเคราะห์เพื่อเป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ เป้าหมายใน การอนุรักษ์ การปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน เพื่อนำไปสู่การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ 3)การ กำหนดยุทธศาสตร์ เพื่อกำหนดกลยุทธ์ศาสตร์ในการอนุรักษ์พื้นที่ 4)แนวทางและข้อเสนอแนะใน การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังภาพที่ 6.1

6.1 วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ เป้าหมายในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา

การดำเนินกระบวนการเพื่อเป็นการกำหนดขอบเขต ขั้นตอน กระบวนการ และวิธีการในการ ดำเนินการให้สอดคล้องกับปัญหาและสถานการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริม แม่น้ำปากพอง ที่แสดงให้เห็นถึงกับลักษณะ การรับรู้และเกิดการตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญ ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน รวมไปถึงการส่งเสริม สนับสนุนเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ รักษา และ เกิดการสืบทอด ที่เกิดจากการสนับสนุนของหน่วยงานในท้องถิ่นนั้น ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดย จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องจึงได้กำหนดกรอบวิสัยทัศน์ของพื้นที่ศึกษาที่ส่งผลต่อ การวางกรอบแนวคิด และแนวทางในการจัดการพื้นที่ ดังนี้

6.1.1 วัตถุประสงค์การอนุรักษ์และพัฒนา

กระบวนการศึกษา วิเคราะห์ประเด็นปัญหาและสถานการณ์ปัจจุบัน โดยการนำ ข้อมูลที่ได้มากำหนดวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาแนวทางในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชน ริมน้ำปากพนัง โดยการอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน เทศบาลเมืองปากพนัง รวมไปถึงการมีส่วนร่วมจากภาครัฐและเอกชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการจัดการพื้นที่ที่เหมาะสมต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

6.1.1.1 เพื่อค้นหาและระบุคุณค่า ความสำคัญทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ โดยเป็นการระบุขอบเขตของพื้นที่ที่มีความสำคัญในการจัดการตามแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม และการดำเนินการเพื่อกำหนดรูปแบบ วิธีการ ขั้นตอนในการจัดการที่เหมาะสม ตามแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งในที่นี้สามารถแบ่งแนวทางการจัดการและการอนุรักษ์ ออกเป็นแนวทางดังต่อไปนี้

1) การดูแลรักษา (Maintenance) เป็นขั้นตอนแรกของการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมให้อยู่สภาพที่มั่นคงสมบูรณ์ สามารถทำได้โดยไม่ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเป็นขั้นตอนการเฝ้าระวังมรดกทางวัฒนธรรมไม่ให้เกิดการเสื่อมสภาพ และหากเกิดการเสื่อมสภาพก็สามารถทำการซ่อมแซมในทันที

2) การรักษาให้คงสภาพ (Preservation) แนวทางการรักษาให้คงสภาพเป็นแนวความคิดที่ได้รับการสืบทอดมาจากแนวคิดการอนุรักษ์ของโลกตะวันตก โดยนิยมใช้การจัดการนี้กับโบราณสถานที่ใช้สอยในปัจจุบัน คุณค่าสำคัญของโบราณสถาน คือเป็นสิ่งที่แสดงถึงความรุ่งเรืองของคนในอดีต สาเหตุของการเลือกใช้วิธีการนี้เนื่องจากการไม่ต้องการให้มีการสร้างสิ่งแปลกปลอมมาสร้างต่อเติมในโบราณสถาน เพราะอาจจะเป็นการบิดเบือนหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี รวมไปถึงการเสื่อมสภาพจนไม่สามารถบ่งบอกลักษณะเดิม จะเป็นการทำลายหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณอย่างสิ้นเชิง จึงไม่ความจำเป็นที่จะไปแตะต้องนอกจากการเสริมความแข็งแรงเพียงเท่านั้น

3) การบูรณะ (Restoration) การซ่อมแซม ปรับปรุงให้สถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมมีความกลมกลืนกับของเดิมที่มีอยู่เดิมมากที่สุด แต่ก็ควรทำให้สามารถจำแนกสิ่งที่มีอยู่เดิมกับสิ่งที่ได้รับการปรับปรุงใหม่ การจัดการในลักษณะนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้คุณค่าที่เป็นนามธรรมของด้านต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่กลับมามีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะคุณค่าทางด้านจิตวิญญาณและคุณค่าทางด้านการศึกษา เนื่องจากการแปลความหมายเพื่อสร้างความเข้าใจ

ต่อมรดกวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่สามารถทำได้ยาก อันเนื่องมาจากกระบวนการและวิถีชีวิตของคนในสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงจนขาดความเชื่อมโยงกับอดีต ส่งผลให้การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา และความเข้าใจที่มีต่อมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมในพื้นที่นั้น ๆ ต่ำลงไปด้วย ดังนั้นหากมีการบูรณะเพื่อให้เกิดสภาพที่ชัดเจนของมรดกวัฒนธรรม จะเป็นการสร้างแรงบันดาลใจ ประสบการณ์และจินตนาการ การรับรู้ถึงคุณค่าด้านต่าง ๆ ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่นั้นได้เป็นอย่างดี

4) การปฏิสังขรณ์ หรือการสร้างชิ้นใหม่ในรูปแบบเดิม (Reconstruction)

การทำให้มรดกทางวัฒนธรรม ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เคยสูญเสียบ้างหรือพังทลายไป กลับมาอยู่ในรูปแบบเดิมที่เคยเป็นการจัดการในลักษณะนี้จะขึ้นอยู่กับข้อมูล หลักฐานว่ามีเพียงพอสำหรับใช้ในการก่อสร้างขึ้นมาใหม่หรือไม่ เช่น การมีภาพถ่าย การบันทึกข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ หรือมีการจัดทำเอกสารสำรวจจริงไว้ก่อนแล้ว แนวคิดในการสร้างใหม่แม้จะมีการขัดแย้งกันกับแนวคิดการอนุรักษ์ที่มุ่งเน้นถึงรูปแบบหรือวัสดุที่มีความสมจริง แต่เมื่อมีความต้องการในการใช้สอยที่มีความร่วมสมัยหรืออาคารนั้นมีความสำคัญในแง่ของจิตวิญญาณ และการใช้สอยของผู้คนก็มีเหตุผลที่จะมีการปฏิสังขรณ์ขึ้นมาใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนในพื้นที่นั้น ๆ ได้

5) การปรับประโยชน์ใช้สอย (Adaptation) การเปลี่ยนแปลงหน้าที่เดิมของอาคาร หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมดั้งเดิมเพื่อตอบสนองต่อหน้าที่การใช้สอยใหม่ แต่ในการปรับเปลี่ยนรูปแบบประโยชน์การใช้สอยใหม่ต้องคำนึงถึงคุณค่าทางด้านต่าง ๆ ของมรดกทางวัฒนธรรมเป็นสำคัญ เพราะกิจกรรมที่เกิดขึ้นใหม่บางกรณีอาจส่งผลกระทบต่อหรือลดทอนคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในมิติต่าง ๆ ลงไป ดังนั้นกิจกรรมหรือการเปลี่ยนแปลงของประโยชน์การใช้สอยจะต้องแสดงถึงการเคารพต่อมรดกทางวัฒนธรรมหรือกิจกรรมเดิมของพื้นที่ที่มีอยู่ ทั้งในแง่ของ ขนาด สัดส่วน รูปแบบ พื้นผิวและสี ควรมีความคล้ายคลึงกับสิ่งเดิมที่มีอยู่ รวมทั้งควรหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้เกิดความสับสนระหว่างของเดิมที่มีอยู่กับของใหม่ที่มีการก่อสร้างขึ้นมาใหม่

6) การพัฒนาและสร้างสรรค์ใหม่ (Development and New Creation)

เป็นการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อพื้นที่เดิมมากที่สุด ซึ่งจากแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีการคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนเจ้าของพื้นที่ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อหรือบั่นทอนทรัพยากรธรรมชาติต้องมีการตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันได้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่จนเข้าสู่สถานะที่ไม่อาจจะเสียความสมดุลใด ๆ ได้อีกเพราะฉะนั้นประเด็นการพัฒนาหรือการสร้างสรรค์ใหม่ให้มีความสอดคล้องกับบริบทต่าง ๆ ต้องมีการวิเคราะห์พิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วน ต้องมีการระดมความคิดเห็นจากผู้มีความรู้ในแขนงต่าง ๆ ทั้งในเชิง

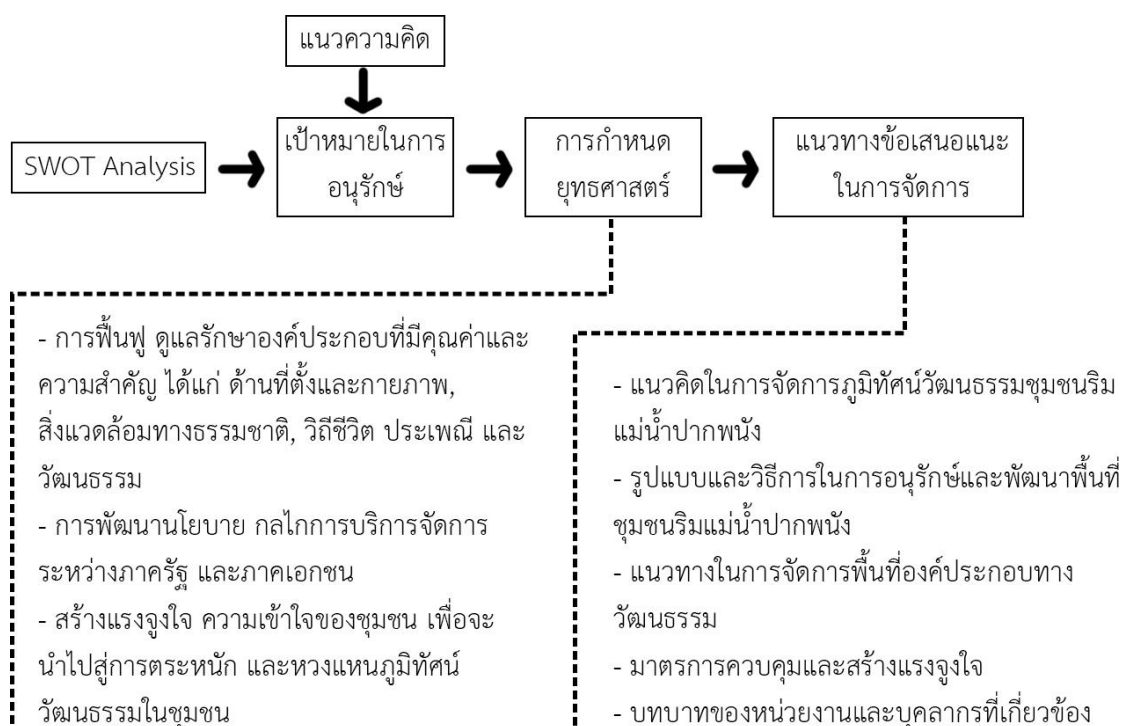
ทฤษฎีและการปฏิบัติ เพื่อให้การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมในรูปแบบการพัฒนาและสร้างใหม่เกิดประโยชน์สูงสุดที่มีผลต่อการใช้สอยและมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุดที่มีการออกแบบที่มีความเคารพคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ด้วย

โดยจากแนวทางการจัดการและการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรม ต้องอาศัยความร่วมมือ การสร้างความเข้าใจร่วมกันจากคนในชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ที่ส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อจะนำไปสู่การจัดทำแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ต่อไป

6.1.1.2 เพื่อกำหนดขอบเขตและขั้นตอนในการแก้ปัญหา ตามความเร่งด่วน และผลกระทบที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์ ที่จะนำไปสู่การเกิดกระบวนการการควบคุม รูปแบบ และขั้นตอนการพัฒนาทางด้านกายภาพของชุมชนให้มีความสอดคล้องกับลักษณะทางสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรม รวมถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนและกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ในด้านการอนุรักษ์ และพัฒนาภูมิทัศน์ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้านเศรษฐกิจ

6.1.1.3 เพื่อเสนอการปรับปรุง และการพัฒนาแนวทางเพื่อการปรับปรุงภูมิทัศน์ และพื้นที่ที่สาธารณะให้เกิดประโยชน์ มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำปากพอง

ภาพที่ 6.1 กระบวนการการศึกษาแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง

6.2 เป้าหมายในการอนุรักษ์และการจัดการ

ชุมชนริมแม่น้ำปากพนังเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าและความสำคัญในแง่ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม มีความสำคัญทางด้านที่ตั้ง ด้านประวัติศาสตร์ ด้านเศรษฐกิจ ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นการกำหนดเป้าหมายในการอนุรักษ์และการจัดการเป็นการส่งเสริมให้เกิดการรักษาและพัฒนาให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่คงอยู่ และเกิดการสืบทอด ส่งต่อไปยังยุคต่อไป โดยมีประเด็นเป้าหมายในการอนุรักษ์และการจัดการดังนี้

6.2.1 การพัฒนาเมือง ในทุก ๆ ด้านที่ก่อให้เกิดการส่งเสริม มีความสอดคล้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของพื้นที่

6.2.2. ความร่วมมือ การตระหนัก ความรู้สึกห่วงหาพัน เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ และการสืบทอดของคนในชุมชน โดยการพัฒนาหรือการอนุรักษ์ต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมที่มีอยู่ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนริมแม่น้ำปากพนังที่ยั่งยืน

6.2.3 ความร่วมมือของคนในชุมชน และองค์กร เพื่อให้เกิดการส่งเสริมในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม และมรดกทางวัฒนธรรม ให้เกิดการนำแนวทางการจัดการไปกำหนดเป็นแผน หรือนโยบายเพื่อการจัดการต่อไป

6.3 แนวคิดในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง

แนวทางเพื่อการจัดการวางแผนที่มุ่งเน้นในการจัดการเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น ปัญหาด้านภูมิทัศน์ ปัญหาการใช้ประโยชน์อาคาร และที่ดิน เพื่อให้มีความสอดคล้องกับภูมิทัศน์และประวัติศาสตร์ของพื้นที่ โดยการมุ่งเน้นในการจัดการพื้นที่ดังนี้

6.3.1 การอนุรักษ์พื้นที่ย่านชุมชนเก่า (Conservation Zone of Old Community District) คือพื้นที่ที่แสดงถึงคุณค่าและความสำคัญของชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง และสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น ที่มีผลต่อวิถีชีวิต และเศรษฐกิจของชุมชน

6.3.2 การอนุรักษ์ศาสนสถาน และพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นการกำหนดมาตรการในการรักษาให้มีการสืบทอดประเพณีอัน มีค่าคงอยู่แก่คนรุ่นหลังต่อไป

6.3.3 การอนุรักษ์พื้นที่ที่มีความสำคัญทางสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ เนื่องด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชุมชนริมแม่น้ำปากพนังที่เอื้ออำนวย ก่อให้เกิดกิจกรรม วิถีชีวิตและประเพณี วัฒนธรรมที่ เกิดขึ้นจากการพึ่งพาทรัพยากรทางธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ เช่น การประกอบอาชีพ การคมนาคม วิถีชีวิต สถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตและยังคงอยู่มาถึงปัจจุบัน ดังนั้นจึงต้องมีการกำหนดมาตรการการควบคุมพื้นที่เพื่ออนุรักษ์ ปกป้อง และจำกัดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ต้องได้รับการจัดการ ในการใช้ประโยชน์ที่คุ้มค่าที่สุด รวมถึงทัศนียภาพของเมืองอีกด้วย

6.3.4 การปรับปรุงพื้นที่สาธารณะ ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานของเมือง เป็นการกำหนดหรือระบุรูปแบบ ทิศทางในการพัฒนาพื้นที่ว่าง พื้นที่รกร้าง มาใช้ให้เกิดประโยชน์ตอบสนองต่อกิจกรรมของคนในชุมชน รวมถึงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของเมือง

6.3.5 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของเมือง การจัดการพื้นที่ทางด้านเศรษฐกิจเพื่อรองรับกิจกรรมที่เกิดจากการท่องเที่ยวของคนภายนอก ทั้งการพัฒนาพื้นที่ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเดิม และการพัฒนาพื้นที่ใหม่ ๆ ให้เกิดความน่าสนใจและดึงดูดแก่นักท่องเที่ยว ที่ย่อมจะส่งผลให้เศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนมีคุณภาพที่ดีตามหา รวมถึงการลดความตึงเครียดที่เกิดจากการควบคุมและข้อกำหนดในมาตรการควบคุมพื้นที่

ดังนั้นการเสนอแนวทางเพื่อการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำ จำเป็นต้องมีการพัฒนาแบบยั่งยืนจากการความร่วมมือและการบูรณาการจากหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านวิถีชีวิต ด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม ด้านประวัติศาสตร์ เป็นต้น ที่อยู่ภายใต้กรอบในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรม

6.4 รูปแบบและวิธีการในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำปากพอง

จากการศึกษาข้อมูล การวิเคราะห์วิสัยทัศน์ เป้าหมายและแนวคิดในการอนุรักษ์พื้นที่ สามารถกำหนดรูปแบบและวิธีการในการจัดการพื้นที่ได้ดังนี้

6.4.1 การดูแลรักษา การบำรุง และ การฟื้นฟูพื้นที่องค์ประกอบทางวัฒนธรรม เช่น ลักษณะทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ฯลฯ โดยการกำหนดรูปแบบ ขอบเขตในการอนุรักษ์พื้นที่และองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม ดังนี้

6.4.1.1 ด้านประเพณี ความเชื่อ และประวัติศาสตร์

6.4.1.2 ด้านกายภาพ

6.4.1.3 ด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

6.4.2 การพัฒนากลไกการบริหารจัดการ เป็นการสร้างมาตรการเพื่อการควบคุมการใช้พื้นที่ ควบคุมการใช้ประโยชน์ และรูปแบบของอาคาร โดยการใช้กรอบของกฎหมายเป็นตัวควบคุม

6.4.3 การสร้างแรงจูงใจ การทำความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมระหว่างคนในชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา การมีส่วนร่วม การสร้างจิตสำนึกให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าของภูมิทัศน์ วัฒนธรรมของชุมชนที่มีอยู่ รวมถึงการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาและการจัดการที่เกี่ยวข้องกับชุมชนจากหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบ และภาคเอกชน

6.5 แนวทางในการจัดการพื้นที่องค์ประกอบทางวัฒนธรรม

โดยปัจจุบันย่านชุมชนริมแม่น้ำปากพองได้มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพไปค่อนข้างมาก อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต และจากความต้องการทางด้านใช้สอยพื้นที่หรือรูปแบบของอาคาร เป็นผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ที่ส่งผลต่อเนื่องกับการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นสำหรับรูปแบบ วิธีการในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม ต้องมีความครอบคลุมทั้งด้านการออกแบบสถาปัตยกรรม ภูมิสถาปัตยกรรม (Architectural and Landscape Design Guideline) ที่มีความเหมาะสมกับบริบท ความต้องการในการใช้สอยในปัจจุบัน และสอดคล้องกับคุณค่าด้านประวัติศาสตร์

6.5.1 ข้อเสนอแนะทางในการจัดการด้านประเพณี ความเชื่อ และประวัติศาสตร์

6.5.1.1 การจัดการองค์ประกอบด้านศาสนสถาน

โดยจากการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ทราบว่าชุมชนริมแม่น้ำปากพองนั้น เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ทำให้เกิดศาสนสถานที่มีความโดดเด่น และมีความแตกต่างกันออกไปตามแต่ละศาสนาและเชื้อชาติ ดังนั้นขั้นตอนและวิธีการเพื่อการจัดการองค์ประกอบด้านศาสนา จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาข้อมูล องค์ประกอบให้ครบถ้วนก่อน เพื่อเป็นการระบุความสำคัญ คุณค่าทางวัฒนธรรมจากประวัติศาสตร์ในอดีต ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการรักษาให้คงสภาพ (Preservation) การดูแล (Maintenance) ซึ่งเป็นรักษาสภาพให้ดูเรียบร้อย มีความมั่นคง สมบูรณ์จากการดูแลรักษาอย่างสม่ำเสมอ เนื่องด้วยศาสนสถานเหล่านี้มีการอ้างอิงกับความเชื่อ เรื่องเล่าและตำนานของพื้นที่

สำหรับศาสนสถานที่ต้องได้รับการบูรณะ (Restoration) ซ่อมแซมอันเกิดมาจากการขาดการดูแล การปรับปรุง ซ่อมแซมมานาน ทำให้อาคารหรือสิ่งก่อสร้างนั้นทรุดโทรมไป เช่น อุโบสถหลังเก่าของวัดรามประดิษฐ์ อุโบสถวัดนาควารี (หูล่อง) เป็นต้น ซึ่งสิ่งก่อสร้างเหล่านี้มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีแล้วนั้น ยังมีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรมอีกด้วย ดังนั้นกระบวนการการบูรณะจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลจากประวัติศาสตร์เพื่อนำมาอ้างอิงกับกระบวนการรูปแบบ วิธีการ วัสดุในการบูรณะ ให้สิ่งก่อสร้างนั้นยังคงรักษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมดั้งเดิมอยู่ และการเป็นพื้นที่เพื่อการรองรับกิจกรรมทางวัฒนธรรม ความเชื่อของคนในชุมชน

6.5.1.2 การอนุรักษ์องค์ประกอบด้านวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ

ชุมชนริมแม่น้ำปากพองมีการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภาษา ภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น การลากพระทางน้ำ การแข่งขันเรือเพรียว การละเล่นเพลงบอก เป็นต้น โดยกิจกรรมเหล่านี้จะมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงต้องได้รับการสนับสนุนให้กิจกรรมเหล่านี้ยังคงอยู่ต่อไป อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยว และการกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชนอีกด้วย โดยสามารถจัดการได้ตามแนวทางดังนี้

- 1) การอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น โดยกิจกรรมส่วนใหญ่นั้นจะมีการทำกิจกรรมที่เกิดขึ้นร่วมกับแม่น้ำปากพอง เช่น ประเพณีลากพระและแข่งขันเรือเพรียว การละเล่นซัดหลุด การร้องเพลงบอก โดยกิจกรรมเหล่านี้ล้วนมีความเกี่ยวเนื่องกับแม่น้ำปากพองทั้งสิ้น แต่อัน

เนื่องมาจากการใช้ชีวิตประจำวัน หรือการสัญจรในปัจจุบันจะมุ่งเน้นเป็นการสัญจรทางบกเป็นส่วน ใหญ่ ทำให้ปัจจุบันนั้นกิจกรรมเหล่านี้ได้เริ่มหายไป หรือมีความสำคัญลดน้อยลง

ดังนั้นจึงจำเป็นต้องให้เกิดการสนับให้เกดกิจกรรมโดยการสนับสนุนจากคน ในชุมชน หน่วยงานของรัฐ และชุมชนพื้นที่ใกล้เคียง มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย การให้ความรู้ และความสำคัญของประเพณีกับคนในชุมชน และนักท่องเที่ยว เพื่อให้เห็นถึงคุณค่า อัตลักษณ์ และ การอนุรักษ์ให้เกิดการสืบทอด การคงอยู่ของกิจกรรมต่อไป รวมถึงจะเกิดการตระหนักถึงคุณค่าของ ประเพณี คุณค่าทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยว และเศรษฐกิจของชุมชนอีก ด้วย

6.5.1.3 การจัดการองค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์

ชุมชนริมแม่น้ำปากพองเป็นชุมชนที่มีแม่น้ำปากพองไหลชุมชนทำให้เมือง ปากพองยังเป็นเมืองค่าที่สำคัญมาตั้งแต่อดีต เป็นศูนย์กลางทางการค้าและเศรษฐกิจที่สำคัญทำให้ ได้รับสมญานามว่า “เมืองคนรวย” ดังนั้นควรมีการศึกษาข้อมูล ความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปเผยแพร่ให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ถึงภูมิหลังความเป็นมาของ บรรพบุรุษ รวมไปถึงการทำความเข้าใจคุณค่า ความสำคัญของชุมชน

โดยอาจจะมีการให้ข้อมูลหรือการเผยแพร่ความรู้ร่วมกับการจัดกิจกรรมประเพณี ประจำปีของชุมชน มีการจัดทำป้าย เอกสารให้ความรู้ตามสถานที่สำคัญและบ้านเรือน เพื่อให้เกิดการ รับรู้ และการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการอนุรักษ์จากคนในชุมชนเอง อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมคนใน ชุมชนและเยาวชนสามารถทำหน้าที่เป็นมักรูเทศน์ท้องถิ่น ในการให้ความรู้และบอกเล่าประวัติศาสตร์ แก่นักท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่งด้วย

6.5.2 ข้อเสนอแนะแนวทางในการออกแบบสถาปัตยกรรม

6.5.2.1 รูปแบบสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น

องค์ประกอบของสถาปัตยกรรมที่เกิดจากการผสมผสาน และการถ่ายทอด ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่หลากหลาย อันเกิดมาจากอิทธิพลจากการค้าและการอพยพเข้ามาตั้ง ถิ่นฐาน โดยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมในย่านชุมชนเก่าและพื้นที่สำคัญของเมืองมีการเปลี่ยนแปลง รูปแบบ และการใช้สอยไปตามการเปลี่ยนแปลง การขยายตัวทางเศรษฐกิจ ชุมชน และความต้องการ ที่อยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนไปตามลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นเพื่อเป็นการควบคุมรูปแบบ ของสถาปัตยกรรม ควรมีข้อเสนอแนะเพื่อใช้เป็นแนวทางในการควบคุมอาคารเดิม และอาคารที่จะ

สร้างขึ้นใหม่ ซึ่งควรให้มีความสอดคล้องกับสภาพบริบทของเมือง ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถจำแนกรูปแบบได้ดังนี้

1) สถาปัตยกรรมเพื่อการพักอาศัย จากการศึกษาและวิเคราะห์สามารถแยกออกเป็น 4 ประเภทดังนี้ อาคารไม้ อาคารก่ออิฐฉาบปูน อาคารครึ่งปูนครึ่งไม้ และอาคารสถาปัตยกรรมแบบสถาปัตยกรรมจีน - โปรตุเกส มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่นภาคใต้ โดยวัสดุหลักเป็นการก่อสร้างจากไม้ มีหลังคาทรงจั่ว และปั้นหย่า และมีการเปลี่ยนแปลงของลักษณะอาคารตามการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย มาเป็นอาคารครึ่งปูนครึ่งไม้ อาคารปูน และการรับรูปแบบของสถาปัตยกรรมจากภายนอกเข้ามา คือ สถาปัตยกรรมจีน - โปรตุเกส ดังนั้นการควบคุมการก่อสร้างและต่อเติมอาคารควรมีการคำนึงถึงรูปแบบของอาคารเดิมตามการวิเคราะห์ข้างต้น มีการใช้วัสดุ รูปแบบของหลังคา หน้าต่างหรือรูปแบบบัวผนังที่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมจีน - โปรตุเกสให้สอดคล้องกัน

2) สถาปัตยกรรมเพื่อการพาณิชย์กรรม เป็นอาคารที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรม การใช้ประโยชน์ของอาคาร และการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจทำให้สภาพอาคารขาดการดูแลรักษาเกิดการปล่อยทิ้งร้างลงไป เช่น ท่าเรือเก่า โรงสีข้าว (โรงสีไฟ) และอาคารพักอาศัยเดิมที่ได้มีการต่อเติมปรับเปลี่ยนไปเป็นสถานที่เลี้ยงนกนางแอ่นกินรังมากขึ้น ฯลฯ

โดยจากการศึกษา วิเคราะห์เหตุและปัจจัยที่ทำให้สถาปัตยกรรมเพื่อการพาณิชย์กรรมมีการเปลี่ยนแปลงคือปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก อีกทั้งยังเป็นการสร้างปัญหาทางภูมิทัศน์ แต่ยังมีจุดเด่นที่เกิดขึ้นจากสถาปัตยกรรมประเภทนี้ก็คือ เกิดเป็นความโดดเด่นและเอกลักษณ์ของเมืองไปแล้ว ดังนั้นควรมีการจัดการเพื่อพัฒนาให้ส่งเสริมบริบทและเพิ่มอัตลักษณ์ของเมืองมากขึ้น โดยมีการจัดการอาคารที่รกร้าง หรืออาคารร้างนกนางแอ่นที่มีการใช้สอยอาคารเพื่ออุตสาหกรรมรังนกเพียงอย่างเดียว ให้สามารถใช้ประโยชน์ที่หลากหลายมากขึ้น หรือการเพิ่มพื้นที่สีเขียว (สวนทางตั้ง) ให้แก่อาคารเพื่อเป็นการลดทอนขนาดของอาคาร และผลกระทบทางสายตาที่ขัดแย้งกับบริบท อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศของเมืองและยังส่งผลดีต่อการดึงดูดให้นักมาอยู่เพิ่มมากขึ้น ทำให้เศรษฐกิจก็จะดีตามไปด้วย

6.5.2.2 การควบคุมวัสดุและสีของอาคาร

จากการศึกษาและวิเคราะห์โทนสีของอาคารของย่านชุมชนเก่าพบว่าวัสดุที่นำมาใช้ในการก่อสร้างอาคารมีด้วยกัน 2 ชนิดคือ ไม้ และปูน ส่วนโทนสีภายนอกอาคารจะมีสีโทนสีที่

คล้ายคลึงกัน คือ สีขาว สีเหลืองอ่อน สีครีม และสีน้ำตาล ดังนั้นการควบคุมวัสดุและสีของอาคารควรมีการควบคุมการก่อสร้างทั้งในส่วนของการปรับปรุงอาคาร และการสร้างอาคารใหม่ในพื้นที่ย่านเมืองเก่าของชุมชนต้องมีการพิจารณาการใช้วัสดุและสีของอาคารตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น เพื่อให้มีความกลมกลืนและสอดคล้องกับสภาพบริบท

6.5.2.3 การควบคุมความสูงของอาคาร

เพื่อไม่ให้เกิดการเกิดการบดบังทางสายตา หรือดูโดดเด่นจากอาคารเดิมอันเนื่อง โดยรวมถึงการควบคุม เสาไฟฟ้า ป้ายโฆษณา ป้ายจราจร เป็นต้น ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลอาคารส่วนใหญ่จะเป็นอาคารที่มีความสูงเฉลี่ยประมาณ 3 ชั้นหรือ 12 เมตร (ไม่นับรวมอาคารคอนโดรีนง) ดังนั้นหากมีการก่อสร้างใหม่หรือปรับปรุงอาคาร ในบริเวณย่านชุมชนเก่าและย่านสำคัญของชุมชนควรมีการพิจารณาให้มีการควบคุมการก่อสร้างอาคารให้มีความสูงไม่เกิน 12 เมตร เพื่อให้ไม่เกิดผลกระทบกับภูมิทัศน์ของเมือง

6.5.2.4 การใช้ประโยชน์ของอาคาร

จากการศึกษาเหตุ ปัจจัย และปัญหาของพื้นที่ ทำให้ทราบถึงปัญหาเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนการใช้อาคารไปตามระบบเศรษฐกิจ แล้วเมื่อธุรกิจนั้น ๆ ชบเซาลงจึงเกิดการทิ้งร้างอาคารเกิดขึ้น ดังนั้นควรมีการจัดการเพื่อพัฒนาอาคารที่รกร้างให้เป็นอาคารที่รองรับเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวและเพื่อตอบสนองกิจกรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยควรส่งเสริมและพิจารณาอาคารเลี้ยงนกนางแอ่นให้พื้นที่ชั้นล่างสามารถใช้ประโยชน์ทางด้านที่อยู่อาศัย หรือด้านการค้าอื่น ๆ การพัฒนาและสนับสนุนให้เกิดการใช้ประโยชน์ เช่น การพัฒนาให้ท่าเรือ หรือ โรงสีเก่า ให้เป็นแหล่งกิจกรรม แหล่งท่องเที่ยวริมน้ำเพื่อตอบสนองทั้งกิจกรรมของคนในชุมชนและการดึงดูดนักท่องเที่ยว

6.5.3 ข้อเสนอแนะทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม

6.5.3.1 การปรับปรุงถนนสายสำคัญของชุมชน

เป็นการปรับปรุงเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะ ภาพลักษณ์ บรรยากาศของภูมิทัศน์ เพื่อแสดงออกถึงเอกลักษณ์ความเป็นชุมชนริมแม่น้ำปากพนังที่เด่นชัด คือ ถนนพณิชยสัมพันธ์ ซึ่งเป็นถนนสายหลักที่ตัดผ่านพื้นที่ชุมชน สถานที่ที่มีความสำคัญต่อเมือง และสถานที่ราชการของเมือง ซึ่งควรได้รับการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีความโดดเด่น สอดคล้องกับภูมิทัศน์ และสถาปัตยกรรมของเมือง โดยมีข้อเสนอแนะแนวทางการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมบริเวณถนนพณิชยสัมพันธ์ และเส้นทางสัญจรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) การควบคุมเส้นทางสัญจร เนื่องด้วยจากสภาพปัญหาด้านการคมนาคมบนถนนพาณิชย์สัมพันธ์ที่ค่อนข้างมีความแออัด มีการจอดรถบริเวณริมถนนทำให้พื้นที่ในการสัญจรลดลง โดยเฉพาะบริเวณทางเข้าตลาดร้อยปี ที่เป็นทางโค้งและค่อนข้างแคบ ดังนั้นควรมีการจัดการเกี่ยวกับการเดินรถที่เหมาะสม

2) ทางเดินเท้า ควรมีการจัดการพัฒนาพื้นที่ทางเท้าให้มีขนาดที่กว้างขึ้น หรือไม่น้อยกว่าที่กฎหมายกำหนด ไม่มีการเหลื่อมล้ำเขตเพื่อเข้ามาใช้ประโยชน์จากทางเท้า โดยผู้ใช้งานทางเท้าสามารถใช้ในการสัญจรได้สะดวก ไม่เป็นอันตรายต่อคนที่ใช้งาน

3) อุปกรณ์ประกอบบนถนน (Street Furniture) ควรมีการจัดการปัญหาเกี่ยวกับอุปกรณ์ถนนในปัจจุบันที่วางการสัญจรของทั้งคนและรถ เช่น เสาไฟฟ้า ป้ายจราจร บ้านโฆษณา เป็นต้น ดังนั้นในการออกแบบและสร้างใหม่ต้องคำนึงถึงรูปแบบ สี สีสันที่สอดคล้องกับรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ส่งเสริมบริบท แสดงถึงเอกลักษณ์ของเมือง และมีชัดเจน เพื่อให้คนนอกพื้นที่สามารถเข้าใจได้ง่าย

4) วัสดุปูพื้นและถนน ควรต้องมีการปรับปรุงพื้นผิว ด้วยการปรับเปลี่ยนพื้นถนนจากพื้นคอนกรีตแอสฟัลท์ เป็นวัสดุผิวที่มีผิวสัมผัสที่แตกต่างออกไป เพื่อเน้นความสำคัญของพื้นที่และลดความอันตรายที่เกิดจากความเร็วจากการสัญจร เช่น คอนกรีตพิมพ์ลาย หินปูพื้น (Cobble Stone) เป็นต้น รวมถึงการสร้างระดับที่ต่างกันของพื้นที่ถนนที่มีสำคัญที่สุด (ถนนพาณิชย์สัมพันธ์) กับถนนที่มีความสำคัญรองลงมา (ถนนซอย)

6.5.3.2 การปรับปรุงพื้นที่สาธารณะ และพื้นที่รกร้าง

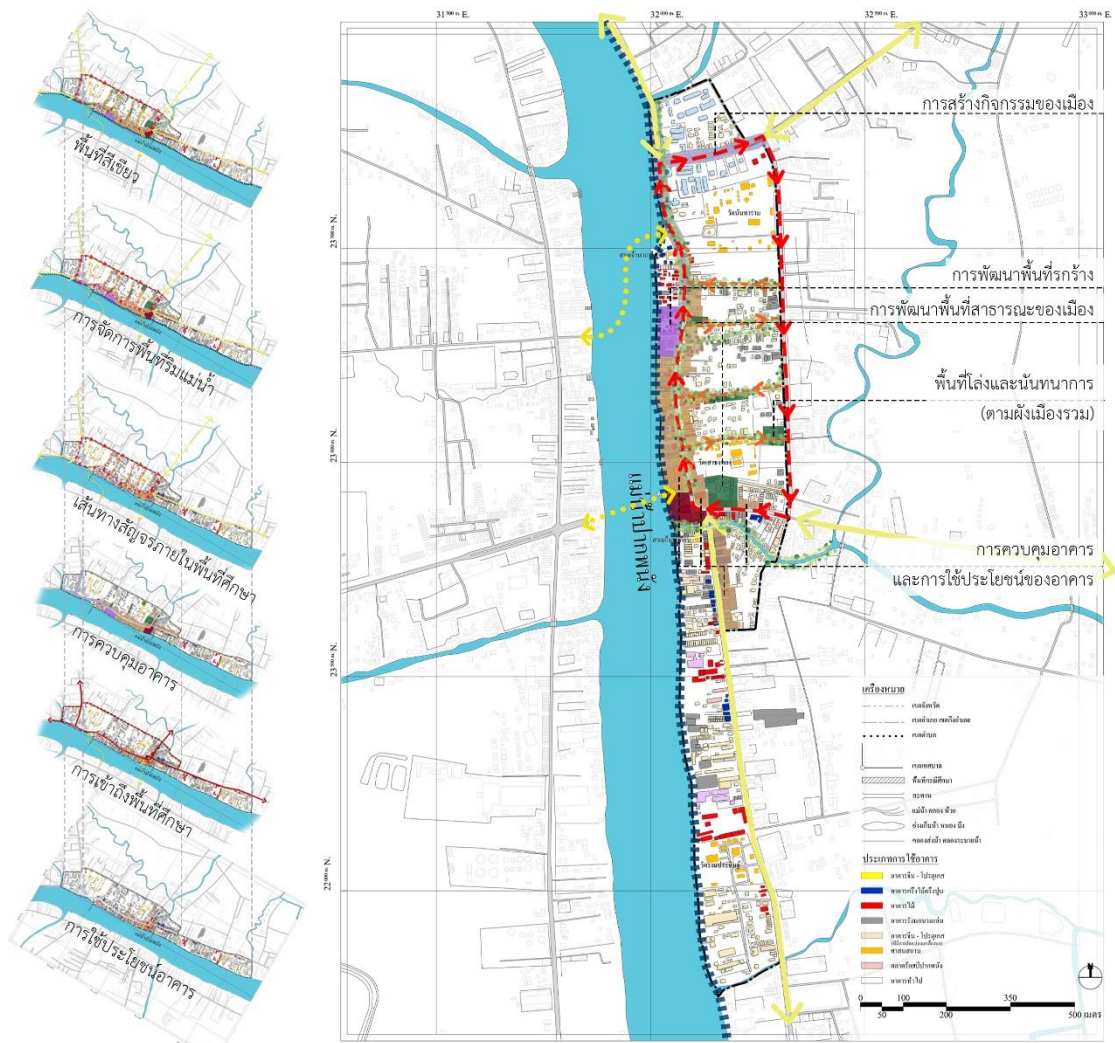
เนื่องด้วยปัญหาพื้นที่สาธารณะและพื้นที่รกร้าง แต่ด้วยศักยภาพของพื้นที่ที่มีโอกาสที่จะพัฒนาให้สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ให้เกิดประโยชน์เพื่อการตอบสนองคนในชุมชนและกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้ ดังนั้นจึงมีความสมควรในการปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่สาธารณะ การพัฒนาการใช้พื้นที่รกร้างให้เป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน โดยการออกแบบต้องคำนึงถึงอัตลักษณ์บริบท การใช้วัสดุในพื้นที่นั้น มาใช้ในการออกแบบที่ต้องสะท้อนถึงตัวตนของเมือง และส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์พื้นที่ริมน้ำซึ่งเป็นเอกลักษณ์และภูมิทัศน์เด่นของเมือง อีกทั้งการส่งเสริมให้เกิดพัฒนาพื้นที่ที่มีความสำคัญเกี่ยวกับด้านประวัติศาสตร์ของเมือง เช่น ท่าเรือเก่า โรงสีเก่า (โรงสีไฟ) อาคารเลี้ยงนกนางแอ่น เป็นต้น ให้สามารถใช้ประโยชน์ในการรองรับกิจกรรมของชุมชน งานประเพณีต่าง ๆ อีกทั้งจะเป็นการสร้างความน่าสนใจกับนักท่องเที่ยว ที่จะส่งผลต่อการกระตุ้นเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน

ส่วนสำหรับการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ว่าง พื้นที่รกร้างในพื้นที่ตรอก ซอย ฯลฯ นั้นสมควรพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวขนาดเล็ก (Pocket Park) เพื่อใช้สำหรับการพักผ่อน ออกกำลังกาย การพบปะของคนในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มและการกระจายพื้นที่สีเขียวให้แก่ชุมชน อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมภูมิทัศน์อีกด้วย

6.5.3.3 การอนุรักษ์พื้นที่ทางภูมินิเวศ และนิเวศวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน

การจัดการในส่วนนี้ต้องคำนึงวิธีการ รูปแบบในการจัดการให้มีความสอดคล้อง และอ้างอิงกับลักษณะทางระบบนิเวศของพื้นที่และการดำรงชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชน เนื่องจากวิถีชีวิตของชุมชนริมแม่น้ำปากพูนังมีการพึ่งพาอาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการตั้งถิ่นฐานและการคงอยู่ของชุมชน ดังนั้นการจัดการควรมุ่งเน้นไปในการจัดการที่เกี่ยวข้องในด้านการอนุรักษ์ รักษา พื้นฟูคุณภาพของแม่น้ำปากพูนังเป็นอันดับแรก เพราะแม่น้ำปากพูนังเป็นหัวใจหลักที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตและระบบเศรษฐกิจของเมือง รวมทั้งแหล่งน้ำสาขาอื่น ๆ ด้วย และการอนุรักษ์ รักษา พื้นฟูพืชพรรณในท้องถิ่น เช่น ต้นจาก ต้นโกกงทาง เป็นต้น เพื่อให้ระบบนิเวศมีการคงสภาพที่ดี ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะเกิดการสืบทอดส่งต่อรุ่นสู่รุ่น ทำให้พื้นที่ทางภูมินิเวศ และนิเวศวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนคงอยู่ต่อไป

ภาพที่ 6.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง

6.6 มาตรการสร้างแรงจูงใจและควบคุม

การกำหนดมาตรการเพื่อนำมาใช้เป็นการควบคุมการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง โดยจากสังเคราะห์ข้อมูลจึงได้กำหนดมาตรการเพื่อตอบสนองการจัดการพื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพตามเป้าหมายในการอนุรักษ์ดังนี้

6.6.1 มาตรการการสร้างแรงจูงใจ (Enabling Measure)

- 1) การสร้างการรับรู้ถึงคุณค่า และประโยชน์ด้านต่าง ๆ ที่จะได้รับจากการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- 2) การยกเว้นภาษีให้แก่อาคาร สิ่งปลูกสร้าง ที่ปฏิบัติตามข้อเสนอแนะแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรม

3) การสนับสนุนทุนเพื่อการปรับปรุง อนุรักษ์ และการพัฒนาพื้นที่รกร้างของภาคเอกชนจากหน่วยงานรัฐ

4) การอำนวยความสะดวก การให้คำแนะนำ รวมถึงการจัดทำแผนธุรกิจให้กับสิ่งปลูกสร้างที่ต้องการปรับเปลี่ยนการใช้สอยประโยชน์ของอาคาร

5) การมอบรางวัล และการเผยแพร่สู่สาธารณะให้แก่ อาคารหรือพื้นที่ที่มีการอนุรักษ์และจัดการกับพื้นที่ได้เหมาะสมกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม

6.6.2 มาตรการเชิงควบคุม (Controlling Measure)

เป็นการควบคุมพื้นที่ที่มีความเสี่ยง คุณภาพที่จะส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมของเมือง ดังนั้นจึงต้องใช้มาตรการทางกฎหมายมาเป็นข้อกำหนดในการควบคุม เพื่อให้พื้นที่ของชุมชนถูกลดคุณค่าด้านภูมิวัฒนธรรมลงไป อีกทั้งยังเป็นการช่วยส่งเสริมหรือเพิ่มคุณค่าให้กับพื้นที่มากขึ้น ซึ่งต้องได้รับการควบคุมดังนี้

1) การควบคุมรูปแบบ โทนสี และวัสดุ สำหรับสิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นใหม่ โดยควบคุมให้เป็นไปตามแนวทางในการออกแบบสถาปัตยกรรม

2) การควบคุมความสูง เพื่อไม่ให้เกิดการเกิดการบดบังทางสายตา หรือดูโดดเด่นจากอาคารเดิม ให้มีการควบคุมการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่ให้มีความสูงไม่เกิน 12 เมตร เพื่อให้ไม่เกิดผลกระทบกับภูมิทัศน์ของเมือง เนื่องด้วยอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม (อาคารไม้ อาคารครึ่งไม้ครึ่งปูน สถาปัตยกรรมจีน-โปรตุเกส) นั้นล้วนมีความสูงอาคารที่ไม่เกิน 12 เมตร

3) การควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการใช้ประโยชน์อาคาร เป็นการควบคุมพื้นที่ที่ก่อให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ให้มีการจัดการการใช้ประโยชน์ที่ถูกต้องและเหมาะสม

4) การควบคุมด้านสาธารณสุขจากการก่อสร้างคอนกรีตรักรางแอน ที่จะต้องไม่เกิดการรบกวน หรือส่งผลกระทบต่อคน และภูมิทัศน์ของชุมชน

ซึ่งมาตรการการสร้างแรงจูงใจและควบคุมดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จำเป็นต้องมีการทำความเข้าใจ และมีการดำเนินการเหมาะสมกับบริบท และองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ภูมิวัฒนธรรมของพื้นที่ ต้องได้รับการยอมรับจากชุมชนและหน่วยงานของรัฐในการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะมาตรการควบคุมที่หน่วยงานของรัฐต้องทำความเข้าใจมีการอธิบายถึงผลกระทบ และผลประโยชน์ที่จะได้รับจากมาตรการดังกล่าวเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

6.7 บทบาทของหน่วยงานและบุคคลากรที่เกี่ยวข้อง

แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมจำเป็นต้องเริ่มจากการสร้างความเข้าใจ ความตระหนักถึงคุณค่าของการอนุรักษ์ให้แก่คนในชุมชนเป็นอันดับแรก แต่ก็ต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานและบุคคลากรที่มีเกี่ยวข้อง เพื่อช่วยให้การจัดการเกิดประสิทธิผลและบรรลุเป้าหมายในการได้อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

6.7.1 องค์การระดับชุมชน คือการจัดตั้งกลุ่มคน หรือตัวแทนของคนในพื้นที่ ได้แก่ ชาวบ้าน ประชาชน ชุมชน กลุ่มทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อเป็นตัวกลางในการประสานระหว่างคนในชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ

6.7.2 หน่วยงานส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลเมืองปากพนัง องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน หรือหน่วยงานราชการต่าง ๆ เพื่อเป็นการกำหนดนโยบายในการกำหนดมาตรการ ดำเนินการด้านต่าง ๆ การให้ความรู้ความเข้าใจแก่คนในชุมชน รวมถึงงบประมาณที่จะจัดสรรเพื่อนำมาพัฒนาพื้นที่ และการดำเนินการด้านนโยบายกับหน่วยงานรัฐจากส่วนกลาง

6.7.3 องค์กรเอกชน ได้แก่ ผู้ประกอบการ นักธุรกิจ นักวิชาการ เป็นต้น ที่จะเข้ามาช่วยในการคำปรึกษาหรือแนะนำในกระบวนการการดำเนินการต่าง ๆ

ดังนั้นจากการศึกษาข้อมูลเพื่อให้เกิดแนวทางในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพนังนั้น ต้องดำเนินการจากการวิเคราะห์ข้อมูล การประเมินคุณค่า การวิเคราะห์ศักยภาพ รวมถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่ศึกษา เพื่อกำหนดเป้าหมายและยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์ที่นำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่

โดยการจัดการในด้านต่าง ๆ นั้นต้องมีการคำนึงถึงคุณค่า ความสำคัญของพื้นที่ และมีการสร้างความเข้าใจ แรงจูงใจให้เกิดการตระหนักถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีอยู่ รวมถึงผลกระทบและประโยชน์ที่ได้รับจากการข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม อีกทั้งต้องได้รับการสนับสนุนจากคนในท้องถิ่น องค์กรชุมชน หน่วยงานราชการและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ เพื่อให้การจัดการ เกิดการอนุรักษ์ การสืบทอดภูมิทัศน์วัฒนธรรมของคนในพื้นที่รุ่นสู่รุ่นต่อไป ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายของการจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืน

บทที่ 7

บทสรุป

เนื้อหาในส่วนนี้เป็นบทสรุปของการศึกษาวิจัยที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการ
ภูมิ-ทัศน์วัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนริมแม่น้ำปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเป็นการสรุปให้
ถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์ของโครงการกับประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัยในครั้งนี้ เพื่อ
ชี้ให้เห็นถึงการตอบสนองเป้าหมายของการวิจัย โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพอง
- 2) เพื่อศึกษาคุณค่าและความสำคัญภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพอง
- 3) เพื่อศึกษาปัญหาและสถานการณ์ปัจจุบันของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพอง
- 4) เพื่อศึกษาการจัดการเกี่ยวกับการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันของชุมชน
ริมแม่น้ำปากพอง
- 5) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พื้นที่ ประเด็นปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพื่อให้
ทราบถึงแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำปาก
พองต่อไป

โดยการศึกษาได้มีการดำเนินการออกแบบกระบวนการวิจัยอย่างมีแบบแผน เพื่อใช้ในศึกษา
ความหมาย ทฤษฎี แนวคิด เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรณีศึกษา การศึกษารวบรวมข้อมูล
สำรวจและรวบรวมข้อมูล แล้วนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ คุณค่าและความสำคัญ
ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา เพื่อเสนอแนวทางในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำ
ปากพอง สามารถสรุปได้ดังนี้

7.1 สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพอง สามารถระบุ
ถึงคุณค่าและความสำคัญขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์ และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ โดย
สามารถตอบวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

7.1.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

เป็นการศึกษาเพื่อหาวิธีการ กระบวนการในการจัดการที่เหมาะสม เนื่องด้วยภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีโอกาสจะสูญหายและถูกทำให้ลดน้อยลงได้ โดยการจัดการนั้นต้องมีการประยุกต์แนวทางที่มีความหลากหลาย และความร่วมมือจากหลายส่วนเพื่อให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นมีการสืบทอดและคงอยู่ต่อไป

7.1.2 ผลวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการจัดการ

จากการศึกษาสรุปได้ว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพนังทำให้ทราบคุณค่าและองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ดังนี้

1) องค์ประกอบด้านรูปธรรม

1.1) ด้านความสำคัญของชุมชน ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง ส่งผลให้ชุมชนที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์เกิดเป็นพหุสังคมที่มีการผสมผสานและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน ที่แสดงออกมาเป็นลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรมที่หลากหลาย ได้แก่ อาคารไม้ อาคารก่ออิฐฉาบปูน อาคารครึ่งปูนครึ่งไม้ และอาคารสถาปัตยกรรมแบบสถาปัตยกรรมจีน - โปรตุเกส ที่ได้รับอิทธิพลเข้ามาเนื่องจากความเจริญรุ่งเรืองทางการค้าในอดีต และมีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง

1.2) ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต การที่ชุมชนริมแม่น้ำปากพนังมีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานจากคนหลายเชื้อชาติ ทำให้เกิดเป็นแหล่งรวมของผู้คนหลากหลาย ย่อมทำให้เกิดศาสนสถานที่มีความโดดเด่น และแตกต่างกันออกไป จึงทำให้เกิดการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญา ภาษา อาหาร หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

1.3) ด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ แม่น้ำปากพนัง ที่มีการตั้งถิ่นฐานและวิถีชีวิตเกิดขึ้นอยู่ตามแนวชายฝั่งแม่น้ำของทั้งสองข้าง อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนทั้งในมิติทางกายภาพและมิติทางทรัพยากรและแหล่งที่อยู่อาศัย

2) องค์ประกอบด้านนามธรรม

ประกอบด้วย ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ที่แสดงออกมาทางกิจกรรมเด่นและวัฒนธรรมที่ดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภาษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ เอกลักษณ์

นั้น ๆ ของชุมชน เช่น การลากพระทางบกและทางน้ำ การแข่งขันเรือเพรียว การสาธิตการขัดหลอด ทำขนมต้ม ขนมลูกเห็ด การละเล่นเพลงบอก ภาษาปักษ์ใต้ เครื่องมือในการจับปลา (ยอ) เป็นต้น

7.1.3 ผลการศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ประเด็นปัญหา และอุปสรรคในการดำรงรักษา ย่านชุมชน

การศึกษาทำให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนแม่น้ำปากพนัง ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน รวมทั้งศักยภาพ ปัญหาของพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่อการคงอยู่ของภูมิทัศน์ ซึ่งชุมชนริมแม่น้ำปากพนังมีจุดแข็งในทางด้านที่ตั้งที่สามารถพัฒนาศักยภาพของพื้นที่ได้ รวมทั้งยังมีความหลากหลายของสถาปัตยกรรม และสิ่งคมอีกด้วย แต่ยังมีอุปสรรคที่ส่งผลให้ค่าของพื้นที่ทางวัฒนธรรมลดลง ได้แก่ การขาดการควบคุมทางด้านสถาปัตยกรรม ความสะอาดทางเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบมาจากปัญหาหลาย ๆ ด้าน

7.1.4 แนวทางในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่

การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรม ทำการศึกษาโดยการนำข้อมูลจากกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางในการจัดการพื้นที่ และองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคุณลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพนัง รวมถึงการนำเสนอแนวทางในการจัดรูปแบบของระบบสาธัญโปศ สาธัญปการของพื้นที่ศึกษา ที่จะส่งผลต่อการอนุรักษ์ รักษา ส่งเสริมให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีการสืบทอด และคงอยู่ต่อไป

โดยมีการศึกษากระบวนการดังนี้ 1)แนวคิดในการอนุรักษ์และพัฒนาย่านชุมชนเก่า เพื่อเป็นการกำหนดกรอบและบริเวณที่มีคุณค่า องค์ประกอบที่สำคัญทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา 2)การวิเคราะห์ศักยภาพและลักษณะของปัญหา โดยการนำกระบวนการ SWOT analysis มาสังเคราะห์เพื่อเป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ เป้าหมายในการอนุรักษ์ การปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน เพื่อนำไปสู่การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ 3)การกำหนดยุทธศาสตร์ เพื่อการกำหนดกลยุทธ์ศาสตร์ในการอนุรักษ์พื้นที่ 4)แนวทางและข้อเสนอแนะในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ดังนั้นการจัดการในด้านต่าง ๆ นั้นต้องมีการคำนึงถึงคุณค่า ความสำคัญของพื้นที่ และมีการสร้างความเข้าใจ แรงจูงใจให้เกิดการตระหนักถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีอยู่ รวมถึงผลกระทบและประโยชน์ที่ได้รับจากการข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม อีกทั้งต้องได้รับการสนับสนุนจากคนในท้องถิ่น องค์กรชุมชน หน่วยงานราชการและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ

จัดการ เพื่อให้การจัดการ เกิดการอนุรักษ์ การสืบทอดภูมิทัศน์วัฒนธรรมของคนในพื้นที่รุ่นสู่รุ่นต่อไป ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายของการจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืน

7.2 ข้อจำกัดในการวิจัย

เนื่องการศึกษาข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในภาพรวมของพื้นที่ ทำการศึกษาสำรวจพื้นที่ที่มีความสำคัญเพียงแค่บางส่วน เพื่อได้ข้อจำกัดต่าง ๆ และเวลาในการทำวิจัยทำให้ข้อมูลที่ได้ศึกษาค้นคว้ามา รวมทั้งข้อมูลในการสำรวจภาคสนามไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งสามารถสรุปข้อบกพร่องในการศึกษาได้ดังนี้

7.2.1 การเก็บข้อมูล

ข้อมูลด้านกายภาพยังขาดความครบถ้วนสมบูรณ์ เช่น ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถาปัตยกรรมที่ยังขาดความครบถ้วนและรายละเอียด รวมถึงการจัดทำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์และวัฒนธรรม รวมถึงข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ สาธารณะสุข เพื่อนำมาใช้จัดทำเป็นข้อมูลประกอบการศึกษาวิจัยนั้น เป็นข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ สอบถามจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างเท่านั้น

7.2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การดำเนินการกระบวนการในการวิเคราะห์ ประเมินคุณค่า และความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ เกิดจากการประเมินจากองค์ความรู้ของผู้วิจัยเพียงเท่านั้น ยังขาดการวิเคราะห์และการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจเฉพาะด้านในเรื่องนั้น ๆ อีกทั้งยังขาดข้อมูลและความเห็นจากบุคคลภายนอกที่ควรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การเสนอแนะ และวิเคราะห์ข้อมูลในมุมมองที่แตกต่างออกไป

7.2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ยังขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นเพียงการสัมภาษณ์เฉพาะแค่กลุ่มคนบางกลุ่มเนื่องด้วยยังมีบางประเด็นที่เป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อน ทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและคนนอกพื้นที่ยังขาดการมีส่วนร่วม

7.3 ข้อเสนอสำหรับการทำการวิจัยครั้งต่อไป

7.3.1 การศึกษาข้อมูลจากชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง

ควรทำการศึกษาข้อมูลที่มีความเชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกับพื้นที่โดยตรง เพื่อนำข้อมูลส่วนนี้มาสนับสนุนของมูลต่าง ๆ ของพื้นที่ และสามารถนำมาวิเคราะห์ในประเด็นที่ต้องการศึกษาได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

7.3.2 การศึกษาข้อมูลจากคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่

การศึกษาเพื่อให้ทราบถึงข้อมูล ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับพื้นที่ที่เป็นการแสดงความคิดเห็นที่หลากหลายและครอบคลุม อีกทั้งยังสามารถทราบถึงความต้องการและความสำคัญในการแก้ปัญหาที่เร่งด่วน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาพื้นที่ได้อย่างถูกต้องและตอบสนองความต้องการได้มากที่สุด

7.3.3 การศึกษานโยบายของหน่วยงานรัฐ

โดยการศึกษานโยบายจากหน่วยงานภาครัฐในหลาย ๆ ด้านทำให้สามารถทราบถึงข้อมูลในเชิงนโยบาย แผนการพัฒนาที่สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงข้อกำหนด ข้อจำกัดของพื้นที่ในการดำเนินการจากหน่วยงานของรัฐ

จากการศึกษาการวิจัยหัวข้อ แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนริมแม่น้ำปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการศึกษาในรายวิชาสุดท้ายของหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการระบวนการวิจัยตามระเบียบวิจัยและวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ได้อย่างสำเร็จลุล่วงได้ตามประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัยที่วางไว้

แต่อย่างไรก็ตามการวิจัยครั้งนี้ยังมีข้อจำกัดตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น และได้นำเสนอข้อเสนอสำหรับการทำการวิจัยแก่ผู้ที่ต้องการศึกษาในขั้นตอนต่อไป ซึ่งจะส่งผลให้งานวิจัยในหัวข้อที่เกี่ยวข้องมีความสมบูรณ์มากขึ้น

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาคผนวก ก

1. ผังเมืองรวมเมืองปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2555

1.1 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

1.1.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม (สีแดง) ได้กำหนดไว้บริเวณใจกลางเมืองทั้งสองฝั่งของแม่น้ำปากพนัง ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปากพนังมีเนื้อที่ตั้งแต่บริเวณริมแม่น้ำเข้าไปบริเวณสองฟากของถนนพาณิชย์สัมพันธ์ จนจดถนนประชาวัฒนาในแนวเหนือใต้ ด้านทิศเหนือจดวัดนันทาราม ทิศใต้จดวัดรามประดิษฐ์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางเดิมของชุมชนและบริเวณต่อเนื่องทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปากพนัง เริ่มตั้งแต่การประปาปากพนัง ทางเข้าเมืองถนนสุนอนันต์และบริเวณสองฟากของถนน

1.1.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง (สีส้ม) กำหนดไว้บริเวณถัดจากศูนย์กลางชุมชนต่อเนื่องกับพื้นที่พาณิชยกรรม โดยฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปากพนังจะเป็นพื้นที่ต่อเนื่องจากศูนย์กลางพาณิชยกรรม และที่พักอาศัยหนาแน่นมาก บริเวณฟากตะวันตกของถนนประชาวัฒนา ส่วนพื้นที่ทางตะวันตกของแม่น้ำปากพนังกำหนดไว้จากบริเวณถัดจากถนนสุนอนันต์เข้าไปในแนวทิศเหนือใต้ทั้งสองด้าน โดยด้านเหนือจากคลองบางเนินและฟากใต้ของถนนสุนอนันต์ จดคลองสุขุมมีแนวถนนโครงการเพื่อบริการให้เข้าถึงพื้นที่ได้สะดวก

1.1.3 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย (สีเหลือง) ได้กำหนดไว้ถัดจากพื้นที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง โดยกำหนดพื้นที่พิจารณาจากความสะดวกด้านการใช้ที่ดินและการเข้าถึง เพื่อไม่ให้เกิดการกระจุกกระจายในพื้นที่ อันเป็นการสิ้นเปลืองบริการด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการของรัฐ

1.1.4 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้า (สีม่วง) ใช้ประโยชน์เป็นอุตสาหกรรมและคลังสินค้า อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงและกิจการที่เกี่ยวข้องกับห้องเย็น โรงน้ำแข็ง เป็นต้น กำหนดไว้บนพื้นที่ระหว่างถนนไปบ้านบางลึกและใกล้ทางหลวงแผ่นดินฯ 4013 และทางหลวงแผ่นดินฯ 4234 ทางด้านปากพนังฝั่งตะวันตกซึ่งสะดวกต่อการคมนาคมไปยังท่าเทียบเรือประมงและการขนส่งผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด โดยสามารถไปตามเส้นทางหลวงแผ่นดินฯ 4013 และไม่สนับสนุนให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ ตั้งอยู่ริมน้ำเพื่อป้องกันการเกิดมลภาวะกับชุมชนและสิ่งแวดล้อม โดยไม่ให้เป็นพื้นที่อุตสาหกรรมตั้งอยู่ในทิศทางลมที่จะพัดตรงเข้าสู่เมืองเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเรื่องกลิ่นและควัน

1.1.5 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมเฉพาะกิจ (สีม่วงอ่อน) ใช้ประโยชน์เพื่ออุตสาหกรรมบริการให้กับชุมชน คลังสินค้าหรืออุตสาหกรรมที่ไม่เป็นมลพิษต่อชุมชน และสิ่งแวดล้อม เช่น ซ่อมรถ ซ่อมเรือ ต่อเรือ โดยกำหนดพื้นที่ดังกล่าวไว้ 2 บริเวณดังนี้

- บริเวณปากพ่องฝั่งตะวันออก ได้แก่ พื้นที่บริเวณแม่น้ำปากพ่องกับถนนพาณิชย์สัมพันธ์ เป็นบริเวณที่จะให้บริการแก่ชุมชนปากพ่องฝั่งตะวันออก
- บริเวณปากพ่องฝั่งตะวันตก ได้แก่ พื้นที่บริเวณถนนไปบ้านบางลึก เป็นบริเวณที่เหมาะสมสามารถบริการแก่ชุมชนปากพ่องฝั่งตะวันตก

1.1.6 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทคลังสินค้า (สีเม็ดมะปราง) ใช้ประโยชน์เพื่อคลังน้ำมันเชื้อเพลิงเท่านั้นและห้ามใช้ประโยชน์เพื่อกิจการอื่น พื้นที่ที่กำหนดไว้ในผังเป็นคลังน้ำมันเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วตั้งอยู่บริเวณถนนศรีสมบูรณ ซึ่งเป็นคลังน้ำมันภาคใต้เชื้อเพลิง คลังน้ำมัน ปตท.

1.1.7 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม (สีเขียว) กำหนดไว้เป็นพื้นที่กระจายอยู่รอบนอกล้อมรอบเขตชุมชนเมือง ส่วนพื้นที่ทางด้านทิศเหนือและตะวันตกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่ต่อเนื่องจากป่าสงวนแห่งชาติ ป่าชายเลียบปากพ่องฝั่งตะวันตกและพื้นที่ริมแม่น้ำปากพ่อง จึงกำหนดไว้ให้พื้นที่ต่อเนื่องดังกล่าวเป็นที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม เพื่อเป็นการรักษาสภาพแวดล้อม

1.1.8 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (สีเขียวอ่อน) กำหนดไว้ในส่วนของ สนามกีฬาอำเภอปากพ่อง ที่ราชพัสดุของบ้านพักนายอำเภอ และบ้านพักปลัดอำเภอ สวนสาธารณะเทศบาลเมืองปากพ่อง

1.1.9 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา (สีเขียวมะกอก) เป็นที่ดินที่เป็นที่ตั้งของสถาบันการศึกษาในปัจจุบัน ส่วนที่จะเกิดขึ้นใหม่ผังเมืองรวมกำหนดให้เป็นการบริการสาธารณะที่กระจายอยู่ได้ทุกย่าน

1.1.10 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการประมง (สีฟ้า) กำหนดให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เรื่องการท่องเที่ยวหรือเกี่ยวกับการท่องเที่ยว การประมง และสาธารณะประโยชน์

1.1.11 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทศาสนา (สีเทา) เป็นที่ดินที่กำหนดตามกรรมสิทธิ์ที่วัด และธรรมเนียมของวัดต่าง ๆ ในเขตผังเมืองรวม

1.1.12 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันราชการ (สีน้ำเงิน) กำหนดไว้บริเวณตามกฎกระทรวงฉบับที่ 108

1.1.13 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทโครงการคมนาคมและขนส่ง ได้แก่ ถนน พัฒนาการครุสายเป็นที่ดินที่กำหนดเพื่อประโยชน์ใช้ก่อสร้างถนน การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่เกี่ยวข้อง หรือเกษตรกรรมเท่านั้น (ผังเมืองรวมเมืองปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช , 2555)

1.2 เนื้อหาตามข้อ 4 ของผังเมืองรวมเมืองปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2555

ว่าด้วยเรื่อง “ข้อ ๔ ผังเมืองรวมตามกฎหมายผังเมืองฉบับนี้ มีนโยบายและมาตรการเพื่อจัดระบบการใช้ประโยชน์ที่ดินโครงข่ายคมนาคมขนส่งและบริการสาธารณะให้มีประสิทธิภาพสามารถรองรับและสอดคล้องกับการขยายตัวของชุมชนในอนาคต รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจ (ผังเมืองรวมเมืองปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2555) โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(๑) ส่งเสริมและพัฒนาให้อำเภอปากพองเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมเกี่ยวกับการประมงของจังหวัดนครศรีธรรมราช

(๒) ส่งเสริมและพัฒนาในด้านที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรมบริการให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจของชุมชน

(๓) ส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดนครศรีธรรมราช

(๔) ส่งเสริมและพัฒนาการบริการทางสังคม การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการให้เพียงพอและได้มาตรฐาน

(๕) อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

ซึ่งได้มีการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งพื้นที่กรณีศึกษาอยู่ในเขตสีแดง การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมากตามข้อกำหนดข้อ 9 โดยมีเนื้อหา ดังนี้ “ข้อ ๙ ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก ให้ใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อพาณิชยกรรม การอยู่อาศัย สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการ ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการอื่น ให้ใช้ได้ไม่เกินร้อยละสิบของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณ ที่ดินประเภทนี้ ห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการตามที่กำหนด ดังต่อไปนี้

(๑) โรงงานทุกจำพวกตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน เว้นแต่โรงงานตามประเภท ชนิด และ จำพวกที่กำหนดให้ดำเนินการได้ตามบัญชีท้ายกฎหมายฉบับนี้ และโรงงานบำบัดน้ำเสียรวมของชุมชน

(๒) คลังน้ำมันเชื้อเพลิงและสถานที่ที่ใช้ในการเก็บรักษาน้ำมันเชื้อเพลิง ที่ไม่ใช่ ก๊าซปิโตรเลียมเหลว และก๊าซธรรมชาติ เพื่อจำหน่ายที่ต้องขออนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง เว้นแต่เป็นสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง

(๓) สถานที่บรรจุก๊าซ สถานที่เก็บก๊าซ และห้องบรรจุก๊าซ สำหรับก๊าซปิโตรเลียมเหลว ตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง แต่ไม่หมายความรวมถึงร้านจำหน่ายก๊าซ สถานที่ใช้ก๊าซ และสถานที่จำหน่ายอาหารที่ใช้ก๊าซ

(๔) เลี้ยงม้า โค กระบือ สุกร แพะ แกะ ห่าน เป็ด ไก่ กู จระเข้ หรือสัตว์ป่า ตามกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เพื่อการค้า

(๕) สุสานและฌาปนสถานตามกฎหมายว่าด้วยสุสานและฌาปนสถาน

(๖) การประกอบพาณิชย์กรรมประเภทอาคารขนาดใหญ่

(๗) โรงฆ่าสัตว์

(๘) ไซโลเก็บผลิตผลทางการเกษตร

(๙) กำจัดมูลฝอย

(๑๐) ซื้อมาหรือเก็บเศษวัสดุ

การใช้ประโยชน์ที่ดินริมฝั่งลำคลองหรือแหล่งน้ำสาธารณะ ให้มีที่ว่างตามแนวขนานริมฝั่ง ตามสภาพธรรมชาติของลำคลองหรือแหล่งน้ำสาธารณะไม่น้อยกว่า ๖ เมตร เว้นแต่เป็นการก่อสร้างเพื่อการคมนาคมทางน้ำหรือการสาธารณูปโภค”

2. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

ประกาศกรมควบคุมมลพิษ เรื่องกำหนดประเภทของแหล่งน้ำในแม่น้ำปากพนัง (“ประกาศกรมควบคุมมลพิษ เรื่อง กำหนดประเภทของแหล่งน้ำในแม่น้ำปากพนัง[๑],” 2535)โดยมีเนื้อหาดังนี้

“ด้วยประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๓๗) ออกตามความในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ เรื่อง กำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดิน ข้อ ๘ ได้กำหนดว่า “การกำหนดให้แหล่งน้ำผิวดินแหล่งใดแหล่งหนึ่งเป็นประเภทใดตามข้อ ๒ ให้เป็นไปตามที่กรมควบคุมมลพิษ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

ฉะนั้น เพื่อให้การเป็นไปตามความในประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติดังกล่าว และเพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์คุณภาพน้ำในแม่น้ำปากพ่อง กรมควบคุมมลพิษ จึงกำหนดประเภทของแหล่งน้ำในแม่น้ำปากพ่อง ไว้ดังต่อไปนี้

ให้แม่น้ำปากพ่องตั้งแต่ปากแม่น้ำปากพ่อง บริเวณบ้านปากทะเล ตำบลปากพ่องฝั่งตะวันออก อำเภอปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช กิโลเมตรที่ ๐ จนถึงแม่น้ำปากพ่อง ท้ายเขื่อนไม้เสียบ บริเวณโครงการชลประทานคลองไม้เสียบบ้านไม้เสียบ ตำบลเกาะขันธุ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช กิโลเมตรที่ ๑๐๙ เป็นแหล่งน้ำประเภทที่ ๓

3.กฎกระทรวง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงฯ พ.ศ.2547

กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิด หรือบางประเภท ในพื้นที่บางส่วนในทั้งที่เทศบาลปากพ่องฝั่งตะวันตก ตำบลปากพ่องฝั่งตะวันออก ตำบลปากพ่อง ตำบลบางพระ ตำบลหูล่อง และตำบลบ้านเพิงอำเภอปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ.2547 โดยมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ (๓) แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ และมาตรา ๘ (๑๐) แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๓ อันเป็นพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา ๒๙ ประกอบกับมาตรา ๓๑ มาตรา ๓๕ มาตรา ๔๘ มาตรา ๔๙ และมาตรา ๕๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยโดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมอาคารออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ในกฎกระทรวงนี้

“บริเวณที่ ๑” หมายความว่า พื้นที่ในบริเวณโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพ่อง ตามพระราชดำริและพื้นที่บริเวณดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ จดเขตทางของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑๓ (ดอนเลี้ยงเมือง) ฟากใต้ และเขตทางของถนน นศ. ๔๐๔๕ สายแยกทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑๓ – บ้านบางยา ฟากใต้

ทิศตะวันออก จดเขตทางของถนน นศ. ๔๐๔๕ สายแยกทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑๓ – บ้านบางยา ฟากตะวันตก

ทิศใต้ จดเส้นตรงที่เชื่อมระหว่างจุดที่ตั้งอยู่บนถนน นศ. ๔๐๔๕ สายแยกทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑๓ - บ้านบางยา ตัดกับเส้นขนานระยะ ๑,๒๐๐ เมตร จากแนวกึ่งกลางแม่น้ำปากพ่องกับจุดที่อยู่ห่างจากจุดตัดระหว่างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๔๕กับถนนเข้าโครงการลุ่มน้ำ

ปากพั่งตามพระราชดำริ ไปทางทิศใต้ตามแนวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๙๔ เป็นระยะ ๘๐๐ เมตร

ทิศตะวันตก จุดเขตทางของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๙๔ ปากตะวันออก จนบรรจบกับจุดเริ่มต้น

“บริเวณที่ ๒” หมายความว่า พื้นที่บริเวณดังต่อไปนี้ เว้นแต่พื้นที่บริเวณที่ ๑

ทิศเหนือ จุดคลองหอยรอก ฝั่งใต้ ผ่านแม่น้ำปากพั่ง และเป็นเส้นเลียบบแม่น้ำปากพั่งฝั่งตะวันออก ไปทางทิศเหนือ จนจุดคลองบางปรัง ฝั่งใต้ เลียบคลองบางปรัง ฝั่งใต้ ไปทางทิศตะวันออก จนจุดเส้นตั้งฉากกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑๓ (ตอนเลี้ยวเมือง)

ทิศตะวันออก จุดเส้นตั้งฉากกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑๓ (ตอนเลี้ยวเมือง) ตรงจุดที่ห่างจากจุดที่ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑๓ (ตอนเลี้ยวเมือง) ตัดกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๙๔ ไปทางทิศตะวันออกตามแนวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑๓ (ตอนเลี้ยวเมือง) เป็นระยะ ๓,๐๕๐ เมตร ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เป็นระยะ ๑,๐๐๐ เมตร และเป็นเส้นขนานระยะ ๑,๒๐๐ เมตร กับแนวกึ่งกลางแม่น้ำปากพั่ง

ทิศใต้ จุดเส้นตรงที่เชื่อมระหว่างจุดที่ตั้งอยู่บนถนน นศ. ๔๐๔๕ สายแยกทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑๓ - บ้านบางยา ตัดกับเส้นขนานระยะ ๑,๒๐๐ เมตร จากแนวกึ่งกลางแม่น้ำปากพั่งกับจุดที่อยู่ห่างจากจุดตัดระหว่างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๙๔ กับถนนเข้าโครงการลุ่มแม่น้ำปากพั่งตามพระราชดำริไปทางทิศใต้ตามแนวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๙๔ เป็นระยะ ๘๐๐ เมตร และจากจุดนี้เป็นเส้นตรงไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือเป็นระยะ ๑,๐๐๐ เมตร

ทิศตะวันตก จุดเส้นตรงที่เริ่มจากจุดที่อยู่ห่างจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๙๔ ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นระยะ ๑,๐๐๐ เมตร ตรงจุดที่ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๙๔ ตัดกับถนนเข้าโครงการลุ่มแม่น้ำปากพั่งตามพระราชดำริ ไปทางทิศใต้ตามแนวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๙๔ เป็นระยะ ๘๐๐ เมตร ไปทางทิศเหนือ จนบรรจบกับจุดเริ่มต้น

ทั้งนี้ ตามแผนที่ท้ายกฎกระทรวงนี้

ข้อ ๒ ให้กำหนดพื้นที่บางส่วนในท้องที่ตำบลบางพระ ตำบลหูล่อง และตำบลบ้านเพิง อำเภอปากพั่ง จังหวัดนครศรีธรรมราช ภายในบริเวณแนวเขตตามแผนที่ท้ายกฎกระทรวงนี้เป็นบริเวณห้ามก่อสร้างอาคารชนิดและประเภท ดังต่อไปนี้

(ก) ภายในบริเวณที่ ๑ ห้ามก่อสร้างอาคารอื่นใด เว้นแต่

(๑) อาคารเดี่ยวที่มีความสูงไม่เกิน ๖ เมตร พื้นที่อาคารรวมกันไม่เกิน ๑๕๐ ตารางเมตร โดยอาคารแต่ละหลังห่างกันไม่น้อยกว่า ๔ เมตร ห่างเขตที่ดินของผู้อื่นไม่น้อยกว่า ๒ เมตร และมีที่ว่างโดยรอบอาคารไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๕ ของที่ดินแปลงที่ขออนุญาตก่อสร้างอาคารนั้น

(๒) เชื้อน สะพาน ทางหรือท่อระบายน้ำ ทำน้ำ รั้ว กำแพง หรือประตู

(ก) อาคารของทางราชการ

(ข) ภายในบริเวณที่ ๒ ห้ามก่อสร้างอาคาร ดังต่อไปนี้

(๑) อาคารที่มีความสูงเกิน ๑๒ เมตร

(๒) โรงงานทุกประเภทตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน เว้นแต่โรงงานจำพวกที่ ๑ และโรงงานจำพวกที่ ๒ ที่มีพื้นที่น้อยกว่า ๑๐๐ ตารางเมตร

(๓) โรงมหรสพ

(๔) อาคารเลี้ยงสัตว์ทุกชนิดที่มีพื้นที่ทุกชั้นในหลังเดียวกัน หรือหลายหลังรวมกันเกิน ๑๐ ตารางเมตร หรือเป็นไปเพื่อการค้า หรือก่อเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุข

(๕) อาคารที่มีพื้นที่ทุกชั้นในหลังเดียวกันหรือหลายหลังรวมกันเกิน ๒,๐๐๐ ตารางเมตร

(๖) ตลาดที่มีพื้นที่ทุกชั้นในหลังเดียวกันหรือหลายหลังรวมกันเกิน ๓๐๐ ตารางเมตร หรือตลาดที่มีระยะห่างจากเขตที่ดินตลาดอื่นน้อยกว่า ๕๐ เมตร

(๗) สถานที่บรรจุก๊าซและสถานที่เก็บก๊าซตามกฎหมายว่าด้วยการบรรจุก๊าซปิโตรเลียมเหลว

(๘) สถานที่เก็บน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อการจำหน่าย และสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง

(๙) ป้ายหรือสิ่งก่อสร้างขึ้นสำหรับติดหรือตั้งป้ายทุกชนิด เว้นแต่ป้ายบอกชื่อสถานที่หรือเส้นทางหรือสิ่งก่อสร้างขึ้นสำหรับติดหรือตั้งป้ายดังกล่าวที่มีความสูงไม่เกิน ๑๒ เมตร

(๑๐) ห้องแถวหรือตึกแถวที่มีความสูงเกิน ๑๒ เมตร

(๑๑) อาคารเก็บสินค้า อาคารหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของอาคารที่มีลักษณะในทำนองเดียวกันที่ใช้เป็นที่เก็บ พัก หรือขนถ่ายสินค้าหรือสิ่งของเพื่อประโยชน์ทางการค้าหรืออุตสาหกรรมที่มีพื้นที่ทุกชั้นในหลังเดียวกันหรือหลายหลังรวมกันเกิน ๑๐๐ ตารางเมตร

(๑๒) โรงกำจัดขยะมูลฝอย

(๑๓) โรงฆ่าสัตว์

การวัดความสูงให้วัดจากระดับพื้นดินถึงส่วนที่สูงที่สุดของอาคาร

ข้อ ๓ ภายในบริเวณพื้นที่ที่กำหนดตามข้อ ๒ ห้ามบุคคลใดตัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารใด ๆ ให้เป็นอาคารชนิดหรือประเภทที่มีลักษณะต้องห้ามตามที่กำหนดในข้อ ๒

ข้อ ๔ อาคารที่มีอยู่แล้วในบริเวณพื้นที่ที่กำหนดตามข้อ ๒ ก่อนหรือในวันที่กฎกระทรวงนี้ใช้บังคับ ให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามกฎกระทรวงนี้ แต่ห้ามตัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงใช้อาคารดังกล่าวให้เป็นอาคารชนิดหรือประเภทที่มีลักษณะต้องห้ามตามที่กำหนดในข้อ ๒

ข้อ ๕ อาคารที่ได้รับใบอนุญาตหรือใบรับแจ้งการก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนการใช้ตาม กฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร หรือที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายเฉพาะว่าด้วยกิจการนั้นก่อนวันที่ กฎกระทรวงนี้ใช้บังคับ และยังคงก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนการใช้ไม่แล้วเสร็จ ให้ได้รับการยกเว้นไม่ ต้องปฏิบัติตามกฎกระทรวงนี้ แต่จะขอเปลี่ยนแปลงการอนุญาตหรือการแจ้งให้เป็นการขัดต่อ กฎกระทรวงนี้ไม่ได้ (กฎกระทรวง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนการใช้อาคารบาง ชนิด หรือบางประเภท ในพื้นที่บางส่วนในทั้งที่เทศบาลปากพองฝั่งตะวันตก ตำบลปากพองฝั่ง ตะวันออก ตำบลปากพอง ตำบลบางพระ ตำบลหูล่อง และตำบลบ้านเพิงอำเภอปากพอง จังหวัด นครศรีธรรมราช 2547)

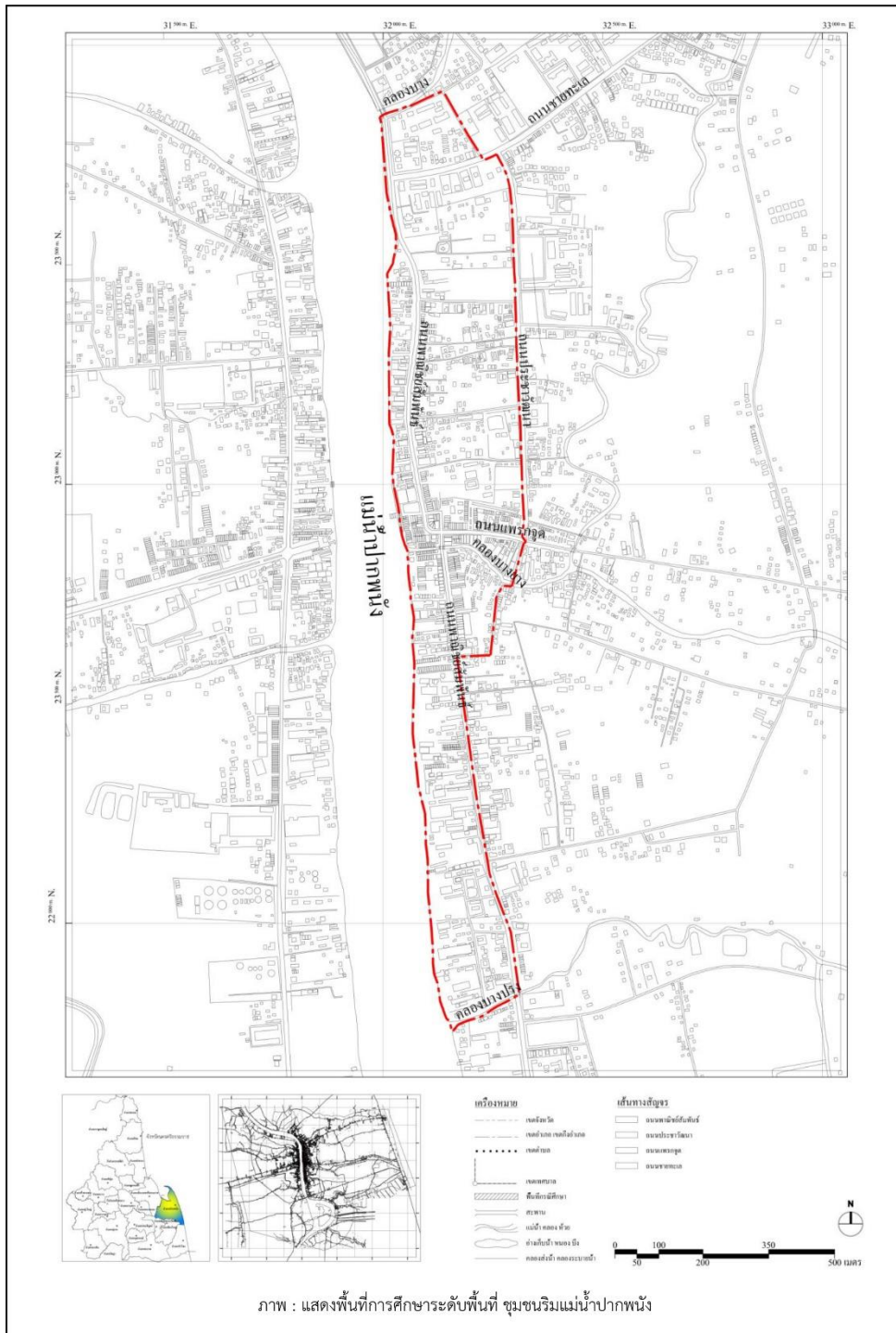

ภาคผนวก ข

1. แบบสอบถาม

	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ภาควิชาออกแบบและวางผังชุมชนเมือง สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม 264620 การศึกษาและวิจัยรายบุคคล	แบบสอบถามเลขที่..... ผู้สอบถาม..... วันที่...../...../..... สถานที่.....
แบบสอบถามเรื่อง “แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนริมแม่น้ำปากพอง จ.นครศรีธรรมราช”		
โครงสร้างแบบสอบถาม		
ส่วนที่ 1 วัตถุประสงค์ในการทำงานวิจัย		
ส่วนที่ 2 คำถามเพื่อการวิจัย		
ส่วนที่ 3 ทศนคติ ความคิดเห็น ที่มีต่อพื้นที่เปิดโล่งบริเวณรอบคลองโอ่งอ่าง		
ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพอง		
<hr/>		
ส่วนที่ 1 วัตถุประสงค์การศึกษา		
คำชี้แจง		
1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพอง		
2. เพื่อศึกษาคุณค่าและความสำคัญภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพอง		
3. เพื่อศึกษาปัญหาและสถานการณ์ปัจจุบันของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพอง		
4. เพื่อศึกษาการจัดการเกี่ยวกับการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันของชุมชนริมแม่น้ำปากพอง		
5. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พื้นที่ ประเด็นปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำปากพองต่อไป		
ส่วนที่ 2 คำถามเพื่อการวิจัย(สัมภาษณ์)		
1. องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพองมีอะไรบ้าง		
2. การเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ และวัฒนธรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน		
3. คุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพอง(จากการรับรู้และความรู้สึกของคนในชุมชน)		
4. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม		
5. ปัจจุบันมีการจัดการเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมแม่น้ำปากพองอย่างไรบ้าง		
ส่วนที่ 3 ทศนคติ ความคิดเห็นที่มีต่อพื้นที่ และการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพอง		
1. ทศนคติ ความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะต่อการรักษา สืบทอดภูมิวัฒนธรรมของชุมชน		
ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพอง		
1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมแม่น้ำปากพอง		

ภาพที่ 7.1 แบบสอบถามเรื่อง “แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนริมแม่น้ำปากพอง จ.นครศรีธรรมราช (แผ่นที่ 1)

ภาพที่ 7.2 แบบสอบถามเรื่อง “แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนริมแม่น้ำปากพ่อง จ.นครศรีธรรมราช (แผ่นที่ 2)

2. การสัมภาษณ์

โดยรายชื่อบุคคลที่ให้สัมภาษณ์ประกอบด้วย

- 2.1 นาย สุรินทร์ อนุรักษ์ อายุ 86 ปี อาชีพชาวสวน (อดีตข้าราชการตำรวจ)
- 2.2 นาย จำเริญ เย็นรักษา อายุ 63 ปี อาชีพ ค้าขาย (อดีตข้าราชการครู)
- 2.3 นาง สายใจ ณรงค์ฤทธิ์ อายุ 80 ปี อาชีพธุรกิจส่วนตัว (อดีตข้าราชการครู)
- 2.4 นาย สุเมธ รุจิฉนิษฐ์กุล อายุ 70 ปี อาชีพสถาปนิก

รายการอ้างอิง

JAMES, P. E., & MARTIN, G. (1981). All Possible Worlds: A History of Geographical Ideas. 177.

เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม / เกรียงไกร เกิดศิริ. กรุงเทพฯ :: อูษาคเนย์.

เทศบาลเมืองปากพอง. รายงานกิจการเทศบาลเมืองปากพอง 2555-2558. รายงานกิจการเทศบาลเมืองปากพอง, 10-11.

เทศบาลเมืองปากพอง. รายงานกิจการเทศบาลเมืองปากพอง 2555-2558. รายงานกิจการเทศบาลเมืองปากพอง, 14-15.

เทศบาลเมืองปากพอง. รายงานกิจการเทศบาลเมืองปากพอง 2555-2558.

เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์. (2553). ความเข้าใจบางประการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเทศไทย. วารสารอาษา, 3, 104-113.

กฎกระทรวง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ตัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงใช้อาคารบางชนิด หรือบางประเภท ในพื้นที่บางส่วนในทั้งที่เทศบาลปากพองฝั่งตะวันตก ตำบลปากพองฝั่งตะวันออก ตำบลปากพอง ตำบลบางพระ ตำบลหูล่อง และตำบลบ้านเพิงอำเภอปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช (2547). Retrieved from

https://www.dpt.go.th/wan/lawdpt/data/02/121_51_030947_58.pdf

กมลวรรณ มะเซ็ง. ปากพอง เมืองแห่งวิถีชีวิตชาวประมง. Retrieved from

<https://www.museumthailand.com/th/2946/storytelling/%E0%B8%9B%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%9E%E0%B8%99%E0%B8%B1%E0%B8%87/>

กองวิชาการและแผนงาน สำนักเทศบาลเมืองปากพอง. ปากพองเมือง (ห้าม) พลาด. วารสารการท่องเที่ยว เทศบาลเมืองปากพอง, 53.

กองวิชาการและแผนงาน สำนักเทศบาลเมืองปากพอง. ปากพองเมือง (ห้าม) พลาด. วารสารการท่องเที่ยว เทศบาลเมืองปากพอง, 38-41.

กองวิชาการและแผนงาน สำนักเทศบาลเมืองปากพอง. ปากพองเมือง (ห้าม) พลาด. วารสารการท่องเที่ยว เทศบาลเมืองปากพอง, 32-33.

กองวิชาการและแผนงาน สำนักเทศบาลเมืองปากพอง. ปากพองเมือง (ห้าม) พลาด. วารสารการท่องเที่ยว เทศบาลเมืองปากพอง, 58-67.

ข้อมูลสถิติเกี่ยวกับประชากรจังหวัดนครศรีธรรมราช. Retrieved from

http://www.nakhonsithammarat.go.th/web_52/people.php

จังหวัดนครศรีธรรมราช. Retrieved from

<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%AB%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%99%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%A8%E0%B8%A3%E0%B8%B5%E0%B8%98%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%8A>

ชนัญ วงษ์วิภาค. (2532). นิเวศวัฒนธรรม. มหาวิทยาลัยศิลปากร, 10.

บุคลากร. Retrieved from <http://www.pakphanangtown.go.th/content/board/1>

ประกาศกรมควบคุมมลพิษ เรื่อง กำหนดประเภทของแหล่งน้ำในแม่น้ำปากพนัง[๑]. (2535).

Retrieved from

<http://hydrolaw.thaiwater.net/web/2016/06/14/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A8%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%9A%E0%B8%84%E0%B8%B8%E0%B8%A1%E0%B8%A1%E0%B8%A5%E0%B8%9E%E0%B8%B4%E0%B8%A9-%E0%B9%80-33/>

ผลิตภัณฑ์จากต้นจาก. (2560). Retrieved from

<https://www.facebook.com/pages/category/Product-Service/%E0%B8%9C%E0%B8%A5%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B8%A0%E0%B8%B1%E0%B8%93%E0%B8%91%E0%B9%8C%E0%B8%88%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%95%E0%B9%89%E0%B8%99%E0%B8%88%E0%B8%B2%E0%B8%81-208473863017538/>

ผังเมืองรวมเมืองปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. (2555).

ภาพปะฟ้าเมืองคอน-อดีตเกาะPolo tantalem เกาะเมืองพนัง เมืองเบ็ยซ์ต ปากพนัง ตอน 1.

Retrieved from <http://www.gotonakhon.com/?p=18435>

ระบบสถิติทางการทะเบียน. (2536-2561). Download จำนวนประชากร. Retrieved from

<http://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMenu/newStat/home.php>

รัฐพงศ์ ปิ่นแก้ว และ พัศตราภรณ์ ทิพย์โสธร. (2557). การออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมปากคลองสวนหมากเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. การประชุมวิชาการทางการศึกษาระดับชาติ, 4.

ลักษณะทางกายภาพ. Retrieved from

http://www.nakhonsithammarat.go.th/web_52/geography.php

- วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช. (2526a). รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 2. In (pp. 219). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์.
- วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช. (2526b). รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 2. In (pp. 221). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์.
- วิรุจ ถิ่นนคร. (2558). แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญด้านมรดกทางวัฒนธรรม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่การเสนอชื่อเป็นแหล่งมรดกโลก. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(64), 155-157.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2554). การศึกษาสังคมไทยผ่าน "ผ่านภูมิทัศน์วัฒนธรรม".
- ศรุตี โพธิ์ไทย และ ขวาท ศักดิ์ศรี. (2555). การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์วัฒนธรรมลาวโขงหนองปรุง: ที่ว่างอันเกี่ยวเนื่องกับประเพณี.
- สรรงค์ เวสสุนทรเทพ และ ชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล. (2556). แนวโน้มการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเทศไทย = *Trends of cultural landscapes studies in Thailand* / โดย สรรงค์ เวสสุนทรเทพ.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2549). แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม [computer file] / สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ :: สำนักงาน.
- สิทธิชัย สิริรัชมมงคล. (2558). ศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมอญ ชุมชนมอญบางกระดี กรุงเทพมหานคร = Mon Cultural Learning Center, Mon Banggradee Community, Bangkok / โดย สิทธิชัย สิริรัชมมงคล. ก-ด, 264 แผ่น : ภาพประกอบสี, แปก ; 230 ซม.
- อำเภอปากพนัง. Retrieved from <https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%AD%E0%B8%B3%E0%B9%80%E0%B8%A0%E0%B8%AD%E0%B8%9B%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%9F%E0%B8%99%E0%B8%B1%E0%B8%87>

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นนทวัฒน์ รอดเนียม
วัน เดือน ปี เกิด	07 เมษายน 2535
สถานที่เกิด	นครศรีธรรมราช
วุฒิการศึกษา	สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรม สำนักวิชาสถาปัตยกรรม ศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ที่อยู่ปัจจุบัน	13/5 ม.2 ต.โพธิ์ทอง อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช

